

Lördagen den 10 Maj.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades det protokoll, som hållits i Kammarens sammanträde den 3 i denna månad.

§ 2.

Föredrogs Herr vice Talmannen, Friherre *G. S. Akerhielms* på Kammarens bord hvilade motion, N:o 189, om underdånig hemställan till Kongl. Maj:t rörande vidtagande af åtgärder för att det af Riksdagen godkända förslag till myntkonvention måtte blifva mellan Sverige och Danmark gällande.

Härvid begärde Herr Carl Anders Larsson ordet och anförde: Innan jag yttrar mig angående sjelfva remissen, hemställer jag till motionären, om han ville närmare bestämma, till hvilket Utskott han önskar att motionen måtte remitteras, ty att remittera den till ett sammansatt Utskott, anser jag grundlagen hindra. Först sedan det blifvit utrönt, huruvida motionen tillhör ständigt eller tillfälligt Utskott, kan man vidtaga närmare anordningar med afseende å ärendets behandling. Grundlagen säger att när en motion blifvit remitterad till ett Utskott, beror det på detta Utskott att sedermera bedöma, huruvida sammanträde med annat Utskott i och för ärendets handläggning erfordras, men på intet ställe i grundlagen förekomma bestämmelser derom, att man kan verkställa remiss direkt till sammansatt Utskott. Är motionen af natur att den bör behandlas af ett ständigt Utskott, vare sig Lag- eller Banko-Utskottet, så anser jag frågan, såsom tillkommen efter motionstidens slut, för sent väckt. Skulle den deremot vara af beskaffenhet att böra af tillfälligt Utskott behandlas, har Kammarerna också rättighet att pröfva, om anledningen till motionens uppkomst är giltig. För min del anser jag, att motionären icke haft rättighet att såsom anledning till motionens väckande åberopa en händelse, som nyss lärt hafva inträffat uti Norge, men hvarom icke något officiellt tillkännagifvande afhörts. Denna händelse var förutsedd, ty åtminstone af de tryckta exemplaren af myntkonventionen — hvilka blifvit bland Kamrarnes ledamöter utdelade, derstädes föranledt diskussion i frågan och konventionens godkännande — heter det, att den mellan de tre nordiska rikernas regering ingångna myntföreningen skall förfalla, såvida icke alla de tre ländernas representationer godkänna densamma. Således var konventionen grundad på de beslut, de olika ländernas representationer deröfver skulle fatta, och man kan

således

således icke åberopa ett förkastande utaf konventionen från norsk sida såsom skäl för att väcka en ny motion i ämnet.

I anledning af Herr C. A. Larssons yttrande, ansåg Herr Talmannen sig böra förklara, att derest remiss af den ifrågakvarande motionen, blefve af Kammaren beviljad, något tvifvelsmål, enligt Herr Talmannens uppfattning, icke syntes förefinnas derom att motionens hänvisning borde ske till Banko-Utskottet.

Ordet lemnades härefter till

Herr vice Talmannen Friherre Åkerhielm, som yttrade: Herr Talman, mine Herrar! Jag begärde ordet i det ögonblick Herr Carl Anders Larsson behagade ställa till mig en interpellation i min egenkap af motionär, för att med anledning deraf afgifva min förklaring, men jag är redan förekommen genom det yttrande, som Herr Talmannen nyss fann sig föranledd att afgifva. Emellertid ber jag få tillkännagifva, att jag icke anhållit om remiss af motionen till det ena eller andra Utskottet, hvarom Kammaren nog lärer fatta beslut en motionär ohördan, och att detta denna gång måste vara Banko-Utskottet följer af motionen. Under antagande emellertid af att motionen sedermera kommer att af Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet behandlas, hvilket jag erkänner har varit min mening, och hvilken man nog torde kunna läsa sig till i motionen med någon god vilja åtminstone, har jag vidare föreslagit att, om den komme att der behandlas och tillstyrkas, det Sammansatta Utskottet måtte få det särskilda uppdrag, som finnes närmare formuleradt i motionen.

Att för öfrigt en motion, så beskaffad som den föreliggande, tillhör ständigt Utskotts behandling, derom torde jag ej behöfva inlåta mig i diskussion med en så erfaren riksdagsman som Herr Carl Anders Larsson.

Hvad slutligen beträffar det af den värde representanten omnämnda förhållandet, att en händelse, som står i samband med frågan, visserligen lär hafva inträffat, men dels ännu icke blifvit officiellt tillkännagifven, dels varit förutsedd vid afgifvandet af utskottsbetänkandet angående den mellan de tre nordiska rikenas regeringar ingångna myntkonvention, så ber jag få erinra om myntfrågans närvarande ståndpunkt, nemligen att enligt hit ingångna telegram, å hvilka officiell bekräftelse genom den närvarande Konungens rådgifvare under öfverläggningen torde blifva Kammaren delgifven, Norska Stortinget för sin del afslagit myntkonventionen, hvadan således inträffat en händelse, som innebär att af Riksdagen fattadt beslut förfaller och gör det nödvändigt att — i fall någonting i saken skall kunna åtgöras — frågan måste i annan form upptagas. Och det lär väl ingen vilja förneka den enskilde riksdagsmannen att vid sådant förhållande begagna den motionsrätt, 55 § Riksdags-ordningen i dylikt fall honom tillerkänner.

Jag yrkar att motionen måtte remitteras till Banko-Utskottet.

Med Herr vice Talmannen instämde Herr *Boman*.

Herr Lyttkens: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma med vice Talmannen, men jag vill medan jag har ordet upplysa talaren på östgötabanken derom, att det icke är motionären, som bestämmer, till hvilket Utskott hans förslag bör remitteras. Det händer hvarje riksdag att ett eller annat yrkande i sådant afseende af motionärer af Kammaren blir afslaget, hvarefter Kammaren öfverlemnar motionen till det Utskott, som anses böra behandla frågan. Det är således icke motionärerne, utan Kamrarne, som bestämma, till hvilket Utskott ett ärende skall remitteras, och hvad föreliggande motion beträffar, anser jag den tillhöra Banko-Utskottet.

55 § Riksdags-ordningen stadgar, att efter motionstidens utgång motion icke må väckas, såvida den icke af något redan "inom någondera Kammaren fattadt beslut eller upptaget ärende eller annan under Riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledes." Nu är motionen föranledd af ett redan fattadt beslut, ty båda Kamrarne hafva afgjort frågan om myntkonvention, under förutsättning att Norge skulle ingå i densamma, och vidare har en händelse sedermera inträffat, som kommer att utöfva inflytande på den afgjorda frågan. Den invändning, som blifvit af talaren framställd derom, att motionen icke skulle tillhöra ständigt Utskott, eftersom den icke är väckt i laga tid, måste jag för min del underkänna, ty den händelse, som föranledt motionen, inträffade först för några dagar sedan. Jag anser således att Kammaren icke kan neka remiss och instämmer med dem, som vilja remittera frågan till Banko-Utskottet.

Herr Carl Anders Larsson: Just den saken vill jag hafva utredd, ty motionären har icke begärt annat än att Sammansatta Lag- och Banko-Utskottet skall behandla frågan, hvilket icke är grundlagsenligt. Då han likväl sedermera förklarar, att han vill hafva remiss till Banko-Utskottet, så låter jag denna del af min anmärkning förfalla, men vidhåller min anmärkning derom, att anledningen till motionen icke är giltig. Det beslut, som redan i myntfrågan blifvit af Riksdagen fattadt, innehåller i sig den nu inträffade händelsen, som af motionären åberopats såsom anledning till motionens väckande. Dessutom kan man tänka sig, att en större eller mindre del af Kammaren, t. ex. hälften, lemnat bifall till konventionen af intresse för att få myntlikhet med Danmark, hvaremot den andra hälften bifallit konventionen af intresse för myntenhet med Norge. Det är möjligt, att den majoritet, som åstadkommit bifall till förra förslaget — det vill säga konventionen mellan de tre länderna — varit på sådant sätt sammansatt. Den hälft, som således nu kommer att tillskyndas olägenheter utaf den olika myntfoten i Norge, hade naturligtvis icke bifallit konventionen, derest den hade vetat, att konventionen skulle kunna blifva gällande ensamt mellan Danmark och Sverige, och då motionen icke innehåller något i sak, utan allenast ett skrifvelseförslag af den enklaste beskaffenhet, man kan tänka sig, så bör den grundlagsenligen behandlas, icke af ständigt — utan af tillfälligt Utskott, och jag anhåller derföre för min del att ett tillfälligt Utskott må få saken omhand.

Herr Peter Olsson: Herr Talman, mine Herrar! Den siste ärade talaren synes mig sammanblanda två saker. Om vid behandlingen af en fråga man gör antagandet beroende deraf, att förslaget äfven antages af de andra kontrahenter, som dermed afses, så är detta en sak för sig, och en annan sak är otvifvelaktigt den frågan, att sedan det verkligen inträffat, att en af kontrahenterna förkastat förslaget, ett nytt förslag i ämnet framlägges.

Hade det Sammansatta Banko- och Lag-Utskottet vid uppsättningen af sitt myntbetänkande utgått från den förutsättningen, att Norska Stortinget skulle afslå konventionen, då förstår jag icke, hvarföre Utskottet framlade förslaget, ty i så fall hade ju betänkandet varit utan betydelse. Om således det Sammansatta Utskottet gjort betänkandets antagande beroende derpå, att, utom Sveriges representation, äfven Danmarks och Norges riksförsamlingar skulle godkänna förslaget, så måtte väl detta vara en särskild fråga, skiljd från de åtgöranden i saken, som kunde varda föreslagna, sedan Norge förkastat förslaget. För min del kan jag icke anse lagstridigt, att sedan ett ärende är afgjort, på nytt behandla frågan uti en annan form, och att en riksdagsman, då omständigheterna dertill föranleda, väcker motion i samma ämne, som förut varit föremål för Riksdagens behandling.

Talaren sade äfven, att det kunde finnas olika åsikter om myntkonvention inom Kammaren. Javäl — finnas dessa olika åsikter, så hindrar ingenting, att de må göra sig gällande vid behandlingen af den nya motionen. Ingens rätt kan således blifva förnärad i förevarande fall, och då jag icke kan se annat, än att frågan blifvit formelt riktigt behandlad, yrkar jag remiss till Banko-Utskottet.

Herr Jöns Pehrsson: Då jag icke passat nog på min tid, utan kommit en stund för sent, svärfvar jag i okunnighet om hvad som redan under diskussionen förekommit, men af sjelfva motionens beskaffenhet och saken i öfrigt kan jag icke finna annat än att, hvad som inträffat inom Norska Stortinget vid behandlingen af myntfrågan, icke varit en sådan händelse, som kan föranleda oss att fatta beslut, stridande mot grundlagen, ty hvad motionären föreslår, är att uppskjuta en fråga, hvaruti Riksdagen redan fattat beslut. För mig är det alldeles klart, att jag icke med godt samvete kan bevilja remiss af motionen till Banko-Utskottet, ty mot en sådan remiss ställer sig grundlagens tydliga föreskrift. Remiss till ett tillfälligt Utskott lärer vara det enda, som kan komma i fråga, och då jag tror, att olika meningar kunna förefinnas, till hvilket af de tillfälliga Utskotten motionen skall hänvisas, så anser jag lämpligt, att frågan hvilat på bordet till ett annat sammanträde, hvilket jag för min del yrkar.

Det finnes äfven en annan sida af saken, som bör tagas i betraktande, nemligen det ogrannlaga uti att, så tvärt efter myntkonventionens förkastande utaf norska representationen, gifva ett sidohugg åt Stortingets majoritet. Göra vi det, så må med detsamma all tanke på, allt tal om tillmötesgående mot Norge försvinna. Vi veta icke hvilka skäl förestafvat Stortingets beslut i frågan. Det kan vara små detaljer, som föranledt afslag å konventionen, och om så är, tror jag, att grannlagen-

heten fordrar att saken får hvila, tilldess vi erhållit fullständig kännedom om orsaken till afslaget.

Herr Gumælius: Den grannlagenhet, som den sednaste talaren mycket betonade, hindrar icke mig att önska remiss af motionen till Banko-Utskottet.

Den ärade representanten har sjelf tillkännagifvit, att han försummat öfvervara diskussionens början, hvilket jag beklagar, ty hade han åhört de anföranden, som föregått hans eget uppträdande, är jag öfvertygad, att han redan skulle hafva funnit sina betänkligheter vederlagda. Då jag emellertid förmodar, att han samtalsvis kan få reda på hvad som förefallit, vill jag icke upptaga tiden med att upprepa de skäl, som till vederläggning af den åsigt, han förfäktar, redan förut blifvit framställda.

Då den vanligen så frisinnade representanten på östgötabänken framlagt den beräkning, att utaf dem som förra gången talade och röstade för myntreformens antagande, hälften hade gjort det af beräkning att komma till en myntförening med Danmark och den andra hälften af intresse för en myntförening med Norge, och han med anledning deraf sagt sig förmoda, att den sednare hälften nu skulle hysa obenägenhet för det nya förslaget, så borde väl han sjelf, som funnit hela förslaget om myntkonvention med grannländerna så bristfälligt och förkastligt, icke sätta sig emot remiss å den sålunda lifdömda motionen, helst remiss i allmänhet icke brukar vägras inom denna Kammare. Jag hemställer om remiss till Banko-Utskottet.

Herr Hedin: Af östgötarepresentantens anförande framgick visserligen, att han blifvit mycket ledsen öfver den nya utsigt att få myntfrågan löst, som visat sig, men i öfrigt var det mig omöjligt att uppfatta hans anförande. Den värde representanten behagade säga, att den händelse, hvilken motionären åberopat såsom anledning till motionens framkomst, utgjorde hufvudgrunden till det af svenska representationen redan förut vid denna riksdag fattade beslut i myntfrågan. När vi här i Kammaren fattade beslut i myntfrågan, så antogo vi och hoppades, att Norska Stortinget skulle antaga myntkonventionen. Den motsatta händelse, som emellertid inträffat, nämligen myntkonventionens förkastande från norsk sida, skulle nu, enligt hans påstående, hafva utgjort hufvudgrunden för Svenska Riksdagens fattade beslut! Vidare — den för ett par dagar sedan inträffade händelsen, att Stortinget förkastat myntkonventionen, skall — enligt talarens förmenande — hafva varit "innefattad" uti Riksdagens beslut, då konventionen antogs. Jag tror icke att det finnes ett spår af rim och reson i ett sådant resonnement.

Sedermera har han anført såsom skäl mot det nya förslaget, att vi icke nu kunna få reformen så hel och fullständig, som önskligt vore, och att derföre den del af representationen, som icke vinner de genom myntkonventionens antagande afsedda fördelar — de fördelar, som skulle hafva vunnits, så vida äfven Norge antagit konventionen — nu skulle vara obenägen för en myntkonvention särskildt mellan Sverige och Danmark. Således, derföre att åtskilliga delar af landet icke ernått de fördelar,

man väntat utaf myntkonventionen, emedan norrmännen icke velat ingå en sådan öfverenskommelse, af denna anledning finner representanten på östgötabänken det helt naturligt, att dessa skola missunna öfrige delar af landet fördelen af en myntkonvention, gällande för Danmark och Sverige. Jag måste tillstå, att denna förutsättning är mig fast obegriflig.

För min del anhåller jag att få förorda den utaf Herr vice Talmannen väckta motionen, äfvensom jag instämmer uti hans yrkande om remiss af förslaget till Banko-Utskottet.

Med anledning af hvad som blifvit yttradt rörande den begärda bordläggningen af frågan, till hvilket Utskott den förevarande motionen borde hänvisas, uppläste Herr Talmannen sednare momentet af 58 § Riksdags-ordningen, med stöd hvaraf Herr Talmannen förklarade sig finna något hinder för den ifrågasatta bordläggningen grundlagsenligen icke möta, derest densamma af Kammaren bifölles.

Herr Carl Ifvarsson: Med afseende å frågan om hvilket Utskott bör behandla detta ärende, delar jag deras mening, som anse att det bör lemnas till Banko-Utskottet. Hvad åter angår Herr Jöns Pehrssons bordlägningsförslag, äfvensom Herr Talmannens deröfver uttalade mening, har jag ingenting att anmärka, derest man kan antaga, det hans förslag egentligen innehåller någon motion, men för mig var detta oklart. Jag tyckte visserligen att han uttalade den åsigten att frågan tillhör tillfälligt Utskott, men skulle gerna önska, att han sjelf gjorde den saken klar, ty för närvarande förefaller det mig hvarken att han gjort något bestämdt yrkande, eller att en verklig motion i ämnet afses. Jag vill icke närmare yttra mig i ämnet, förr än den saken är utredd, isynnerhet som Herr Jöns Pehrsson nyss begärde ordet, och Kammaren således snart torde få veta, huru han vill formulera sitt förslag.

Herr Carl Anders Larsson: Sedan Herr Talmannen förklarat, att det af Herr Jöns Pehrsson framställda bordlägningsförslag kan vinna bifall, skulle jag kunna afhålla mig ifrån att vidare deltaga i diskussionen, men då den näst siste talaren förebrädde mig min ringa förmåga att tydligen uttrycka mig, vill jag erinra honom, att jag icke har den lyckobringande lärdom, han sjelf besitter. Om derföre mina anföranden skulle vara mindre meningsrika än hans, må det lända till min ursäkt, jag, som icke fått doktorsdiplom.

Det synes obestridligt af 13:de punkten i konventionen, att det förut-sättes, det konventionen skall godkännas i samtliga de tre nordiska rikena, och att om konventionen på något ställe förkastas, den helt och hållet förfaller. Eftersom Norska Stortinget begagnat sin rätt att förkasta konventionen, så är den förfallen. Hvad åsyftar då Herr vice Talmannen med sin motion? Jo, oaktadt konventionen sålunda är förfallen, vill han icke desto mindre, att Riksdagen skall till Kongl. Maj:t ingå med begäran om underhandlingar med Danmark för att möjligen få konventionen gällande särskildt för dessa två länder. Jag beder talaren på stockholmsbänken om ursäkt, att jag är enfaldig nog att tro, det denna fråga redan förut varit föremål för Riksdagens behandling, nemligen den gängen, då Riksdag-

gen fattade beslut angående myntkonvention. Vissa enskilda intressen önska ingenting mera än att få ett nytt uppslag i saken, för att derigenom möjligen erua de fördelar myntkonventionens antagande för dem skulle hafva medfört — jag menar kapitalisternas och löntagarnes intressen — men å andra sidan erinrar jag ytterligare, hvad jag anförde vid förra debatten, att nu då silfret faller, och då således med bibehållande af det gamla myntsyttemet, grundadt på silfver, en liten fördel skulle tillskyndas de skuldsatta och skattdragande samhällsklasserna, det ej kan vara rättvist och billigt att öfvergå till guldmyntfot, hvarigenom dessa tryckta samhällsklasser förlora lika mycket som de i förra fallet skulle vinna. På den orättvisa och obillighet, som häruti ligger förborgad, vill jag anförä ett slående exempel. Om en ingången konvention ålägger mig att till presten årligen betala 10 tunnor hafra, men presten, när hafran faller, söker att, mig ohörd, utverka tillstånd till en sådan förändring i öfverenskommelsen, att jag i stället för hafra skall utgöra mina prestanda i korn, som deremot stigit i pris, då lider jag samma orättvisa som alla skuldsatta och alla skattdragande skulle lida i händelse myntkonventionen nu blefve gällande, eller Herr vice Talmannens föreliggande motion skulle lyckas att vinna gehör. Jag instämmer med Herr Jöns Pehrsson uti hans begäran om bordläggning och anhåller att de af Herrarne, som äro tveksamma, behagade läsa motionen och se, om der finnes tecken till något förslag i annat afseende, än till en enkel begäran, att regeringen måtte försöka bringa till verkställighet en reform, som redan genom Norska Stortingets veto är förfallen.

Herr Rubenson: Då Herr Talmannens åtgärd att, med anledning af Herr Jöns Pehrssons yrkande, att frågan om remissen skall ligga på bordet till nästa sammanträde, uppläsa hithörande del af 58 § Riksdagsordningen och den förklaring öfver samma lagrum, Herr Talmannen afgaf, icke af mig uppfattats så, att Herr Talmannen definitivt uttalade den åsigt, att denna fråga skulle på grund af Herr Jöns Pehrssons yrkande hvila på bordet, anhåller jag att få för Kammaren angifva min uppfattning af ifrågavarande grundlagsstadgande.

Början af 58 § lyder som följer: "När proposition eller motion första gången i Kammare förekommer, skall den, så framt ej Kammaren enhälligt densamma genast till Utskottet förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde" etc. Som Kammaren erinrade sig, väcktes ifrågavarande motion vid gårdagens plenum. Bordläggning påyrkades, och motionen blef följaktligen bordlagd samt förekommer nu för andra gången. Nu hade Herr Jöns Pehrsson velat tillämpa sednare delen af samma paragraf, som lyder: "Uppstår fråga, till hvilket Utskott ett mål bör hänvisas, skall denna fråga blott för det sammanträde, då den väckt blifvit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovilkorligen afgöras". Således föreskrifver icke grundlagen att, i händelse olika meningar uppstå hvart en motion skall remitteras, frågan skall ligga på bordet, hvilket grundlagen föreskrifver med afseende å en motion, som första gången förekommer, utan enligt den tolkning, jag måste gifva åt andra momentet, kan Kammaren visserligen genom röstpluralitet förklara, att frågan, huruvida motionen skall af ständigt eller tillfälligt Utskott behandlas, skall hvila på bordet till näst-

följande sammanträde, men en enskild ledamot af Kammaren har enligt min uppfattning icke rätt att få en sådan bordläggning blott på grund af sitt eget yrkande. I öfrigt instämmer jag med dem som yrkat remiss till Banko-Utskottet.

Herr Jöns Pehrsson: Det heter, att den som råd lyder, är vis; men jag skall börja der den siste talaren slutade. Det är mig icke alldeles obekant, att genom röstpluralitet man såväl här som inom andra riksförsamlingar kan besluta snart sagdt hvad som helst, men derigenom blifver icke beslutet mera lagligt. Den värde talaren försökte vindicera på sådant sätt, att den fråga, som nu föreligger — nemligen hvarv motionen skall remitteras — blifvit väckt på samma gång som motionen. Detta tror jag icke är meningen med 58 § Riksdags-ordningen, utan jag anser det vara tydligt och klart, att frågan uppstått i dag vid motionens behandling, i och för remiss deraf till vederbörligt Utskott, men icke i går då motionen väcktes. Just nu har fråga uppstått, huruvida motionen tillhör tillfälligt eller ständigt Utskott och gifvit anledning till utbyte af olika meningar, hvarföre jag anser mig i min fulla rätt, då jag med stöd af 58 § 2 mom. Riksdags-ordningen begär den nya frågan på bordet till nästföljande sammanträde.

Jag beder om ursäkt, att jag är envis, men jag yrkar bordläggning därför, att jag icke vill, att frågan behandlas vid denna riksdag och möjligen föranleder ett beslut i den riktning, motionären åsyftat. Såsom jag nyss sade, finner jag det mer än ogrannlaga att ifrågasätta någonting sådant. Om svenska representationen tilläfventyrs afslagit myntkonventionen och ett af våra granuriken försökt att på sådant sätt bemöta oss, i sådant fall hemställer jag till Herrarne, om vi skulle känna oss tillfredsställda deraf. Jag begagnar mig af ett uttryck, som här förut blifvit begagnadt, då jag varnar Kammaren för att inträda på en sådan väg. Om 8 månader samlas Riksdagen ånyo, och kanske är då utredd orsaken, hvarföre Norska Storthinget icke biträdt konventionen. Det kan ju hafva varit endast småsaker, som lätt kunna undanrödjas i framtiden, och jag tror icke, att klokheten bjuder oss att låta Norge stå ensamt samt sluta oss till Danmark.

Den representant på hallandsbänken, som uppträdt i denna fråga, fattade icke, att jag framställde något bestämdt yrkande. Jag får då öppet säga, att jag vill hafva bordläggning, så att frågan fördröjes, och något beslut icke medhinnas vid denna riksdag.

Herr Carl Ifvarsson: Jag nekar icke, att Herr] Jöns Pehrsson har rätt, då han säger att Norska Storthinget kan handla sjelfständigt, oberoende af oss; men å andra sidan böra vi också hafva rätt att handla sjelfständigt, oberoende af norrmännen. Den föreslagna myntkonventionen har naturligtvis förfallit, till följd af de olika beslut, hvaruti Sverige och Danmark å ena sidan och Norge å andra sidan stannat. Men deraf följer icke, att frågan om ny myntlag helt och hållet förfallit, ej heller hindrar det oss att se till, hvad vi lämpligen böra vidgöra med afseende å myntväsendet. Under sådana omständigheter kan jag icke anse annat än välbetänt, att motionen behandlas af vederbörligt Utskott, på det att vi må

få utredt, huruvida en lycklig lösning af frågan ännu är möjlig. Till dess vill jag icke — såsom representanten på östgötabänken gjort — inlåta mig i sjelfva saken, utan anser lämpligt att afvakta Utskottets förslag.

Hvad beträffar Herr Jöns Pehrssons yrkande på bordläggning af frågan hvart motionen skall remitteras, så tillstår jag, att numera hans yrkande är bestämdt formuleradt, och att det endast återstår att afgöra, huruvida en enskild ledamot af Kammaren eger rättighet att få ett sådant yrkande godkänt eller icke. För min del tror jag icke, att hans yrkande bör bifallas, såvida han icke understöddes utaf en majoritet.

Herr Gumælius: Jag har velat erinra derom, att man i går inom Kammaren var nära nog ense om att genast utan bordläggning bevilja remiss å motionen. Likväl kan det icke synnerligen förvåna mig, att af de tre talare, hvilka, vid föredragning af det Kongl. förslaget angående myntkonvention, ensamme talade emot dess antagande, tvänne i dag uppträdte för att få den nu väckta motionen så mycket som möjligt undanskjuten. En af dem har varit nog ärlig att öppet säga och ytterligare tydligt upprepa, att han önskar frågans fördröjande, så att vid denna riksdag ingenting i myntfrågan må kunna slutligt afgöras. Med anledning häraf, och då jag för min del deremot är alldeles öfvertygad, att man bör med allvar söka ernå en lycklig lösning af myntfrågan vid denna riksdag, men å andra sidan icke vill att Riksdagen af denna orsak onödigtvis uppehålls, så tillåter jag mig att, till den kraft och verkan det kan hafva, vördsamt anhålla hos Herr Talmannen, att för den händelse man håller fast vid och vinner framgång åt yrkandet om ytterligare bordläggning af frågan, Herr Talmannen behagade så föranstalta, att Kammaren om Måndags morgon före kröningshögtidigheternas början måtte samlas till plenum för att besluta i remissfrågan. Skulle deremot de två representanternas begäran om ytterligare bordläggning icke anses kunna förhindra remissen nu genast, så vidhåller jag min begäran att föreliggande motion måste till Banko-Utskottet remitteras.

Herr Jöns Rundbäck: Man må hafva hvilken åsigt som helst angående frågan, till hvilket Utskott motionen bör remitteras, så är det ändock alldeles nödvändigt att, innan motionen remitteras, officiellt få veta, huruvida den händelse inträffat, hvarpå motionären grundat sin rättighet att framlägga motionen. Har den icke inträffat, måste jag motsätta mig remiss, ty då är motionen icke grundlagsenlig. Då emellertid Chefen för Finans-departementet är närvarande, hoppas jag att från statsrådsbänken få nödig upplysning i berörda afseende. Jag skulle jemväl tro, att, för den händelse Regeringen är af den åsigten, att konventionen möjligtvis kan bringas till verkställighet, särskildt mellan Danmark och Sverige, Regeringen icke underlåter att inkomma med förslag till Riksdagen i sådant syfte.

Herr Statsrådet Wærn: Herr Talman, mine Herrar! Då Kammaren önskat erhålla upplysning af mig, huruvida det förhåller sig så, att Norska Stortinget förkastat myntkonventionen, så får jag meddela, att det tyvärr verkligen så förhåller sig. Jag har här en afskrift utaf ett telegram från

Statsrådet Stang, med underrättelse att konventionen blifvit af Stortinget förkastad med 58 röster mot 51, och jag har sedermera sjelf erhållit ett telegram från Christiania, som bekräftar uppgiften. Myntkonventionen har således tyvärr fallit i Norge. Rörande motiven för denna utgång hafva ännu icke upplysningar inträffat, som kunnat tjena till ledning för ett omdöme. Med afseende härå kan jag derföre för min del endast meddela, att hvad Stortinget förkastat är sjelfva konventionen, men att förslaget dertill, utaf det Utskott som behandlat ärendet, aflemnats särskildt till Stortinget, och att något lagförslag i ämnet icke ännu varit föremål för Thingets behandling, ej heller — efter hvad jag erfarit af norska statsrådsledamöter — lär komma att företagas till behandling förr än den deputation, som hit afgått för att öfvervara kröningshögtidligheterna och hvari räknas såsom ledamöter Odels-thingets såväl President som vice President, återvändt till Christiania. Då först kommer det lagförslag, som i följd af den Kongl. propositionen om öfvergång till guldmyntfot måste afgifvas, att föreläggas Stortinget, och då först erhåller man visshet om Norska Stortinget äfven är obenäget för en öfvergång till ett guldmyntsystem. Men om inom norska representationen man verkligen vill en öfvergång till guld — så förenar man sig sannolikt sedan nu konventionen blifvit förkastad — uti det förslag, som utgjort föremål för Brochs särskilda votum inom komitéen, hvilket går ut på antagandet af alldeles samma guldmynt, som i Sverige och Danmark blifvet föreslaget och utgör föremål för konventionen, d. v. s. att guld skulle utmyntas af 20 kronors eller riksdalers värde, och i detta fall skulle anledningen till Stortingets obenägenhet för konventionen kunna sökas deri, att Stortinget anser, det konventionens antagande inneburit tvång af en alltför hastig förändring af räkneenheten. Deremot vill f. d. Statsrådet Broch — jemlikt sitt särskilda votum — att landet på någon kortare tid öfvergår från specie till krona. Om de motiv, som föranledt Norska Stortinget att förkasta konventionen, kan jag således icke meddela Kammaren säkra underrättelser, men jag har ansett mig böra lemna den upplysningen, att endast sjelfva konventionen blifvit behandlad, och att något Storthings beslut med afseende å ifrågasatt öfvergång till guldmyntfot ännu icke är fattadt.

Medan jag har ordet, vill jag i sammanhang härmed meddela Kammaren, att Kongl. Maj:t i gårdagens konselj beslutat inleda underhandling med Danmark om en separatkonvention mellan Sverige och Danmark af samma innehåll som den förut mellan de tre rikenas regeringar afslutade myntkonvention, samt att Kongl. Maj:ts afsigt är att förbehålla Norge rätt att biträda den nya konventionen, när helst statsmakterna derstädes sådant önska.

Den stora myntreformen har afsett, icke blott att förena de tre nordiska rikena genom ett gemensamt myntsystem, utan äfven — och detta var det första stora motivet — en öfvergång till guldmyntfot. Reformen har således alldeles icke åsyftat någon förhöjning i skatte- eller skuldbelopp — i hvilket afseende en representant nyss uttalade farhågor — utan att bringa stadga i alla våra penningeförhållanden. Det är väl också under sådana förhållanden klart, att frågan icke kan stanna vid den punkt, till hvilken den nu kommit, derigenom att konventionen blifvit afslagen

utaf norska representationen. Det är i allmänhet icke lämpligt, att Kongl. Maj:t framlägger för Riksdagen flera olika alternativ för att användas, derest det ena eller andra fallet inträffar, och ännu mindre hade väl sådant varit passande då, såsom här, frågan gällde en öfvenskommelse mellan tre riken. Näppeligen kunde det dervid varit lämpligt eller ens möjligt för Kongl. Maj:ts regering att till propositionen i ämnet foga en framställning till Riksdagen, huru saken borde ordnas, derest ett af de trenne rikena icke godkände konventionen, utan måste frågan i sådant fall blifva föremål för ny behandling, och det kan så mycket mindre ifrågasättas, att icke nya motioner och förslag i ämnet numera — sedan ett nytt uppslag i frågan egt rum — skulle vara, ej blott tillåtna, utan äfven alldeles på sin plats, som något beslut af Riksdagen ingalunda blifvit fattadt, att derest konventionen icke gillades af samtliga de tre ländernas representationer, Sverige skulle förblifva vid det gamla. Tvärtom, hufvudmotivet går ut på en öfvergång till guldmyntfot, en helt och hållet sjelfständig reform, som vi kunna verkställa oberoende af hvad grannländerna göra. Derrför har jag med stor tillfredsställelse erfarit, att ifrågavarande motion här i Kammaren blifvit väckt, ty frågan kan afgöras mycket skyndsammare om den behandlas på motionsväg, än om den i form af en nådig proposition skulle framläggas till representationens pröfning. Om således remiss å motionen eger rum, och den blifver behandlad af Sammansatt Lag- och Banko-Utskott, så konner icke något Kongl. Maj:ts förslag, innehållande de lagförändringar, som för de nya förhållandena erfordras, att afgifvas. Jag har ansett mig böra meddela detta och hoppas all framgång åt motionen, hvilken enligt min uppfattning varit af omständigheterna högeligen påkallad.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag hade endast ämnat anhålla, att de talare, som hädanefter anse sig böra i frågan uppträda, må hålla sig till saken, på det vi må få ett slut på diskussionen.

Öfverläggningen förklarades slutad. Under åberopande af den förut upplästa grundlagsparagrafen, förklarade Herr Talmannen, att Kammaren först hade att afgöra öfver Herr Jöns Pehrssons yrkande om bordläggning af frågan, till hvilket Utskott den föreliggande motionen rätteligen borde hänvisas. Herr Talmannen gaf alltså propositioner såväl på bifall till nämnda yrkande som på afslag derå. Den sednare framställningen ansågs besvarad med öfvervägande ja, men votering begärdes, i följd hvaraf nu uppsattes och justerades en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller bordläggning af frågan, till hvilket Utskott den af Herr vice Talmannen, Friherre Åkerhjelm afgifna motionen angående myntkonventionen skall hänvisas,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är den påyrkade bordläggningen afslagen.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, visade 38 ja mot 127 nej, i följd hvaraf Kammaren beslutit i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Sedan den begärda bordläggningen sålunda afslagits, upptog Herr Talmannen de yrkanden, som blifvit gjorda dels om motionens hänvisning till Banko-Utskottet, och dels derom att densamma måtte till tillfälligt Utskott remitteras. På dessa yrkanden framställde Herr Talmannen propositioner och fann ja vara öfvervägande för den förra meningen. Då likväl äfven härom äskades votering, blef med anledning deraf en omröstningsproposition af följande lydelse nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som vill att den af Herr vice Talmannen Friherre Åkerhjelm väckta motion angående myntkonventionen skall hänvisas till Banko-Utskottet,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, kommer den ifrågavarande motionen att öfverlemnas till behandling af tillfälligt Utskott.

Den omröstning, som derefter företogs öfver denna voteringsproposition utföll med 128 ja mot 26 nej; och hade Kammaren alltså beslutit hänvisa den ifrågavarande motionen till Banko-Utskottet.

§ 3.

Vid föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 93, i anledning af väckta motioner angående grundskatterna och indelningsverket, blef nämnda utlåtande ånyo bordlagdt; och beslöt Kammaren, uppå framställning af Herr Talmannen, att detta ärende skulle till slutlig behandling företagas nästkommande Torsdag den 15 dennes.

Vidare föredrogos, men blefvo jemväl för andra gången bordlagda:

Stats-Utskottets utlåtanden och memorial N:is 94—100;

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 4;

Banko-Utskottets memorial N:is 13 och 14;

Lag-Utskottets memorial och utlåtanden N:is 39—44; samt

Särskilda Utskottets utlåtande N:o 2.

§ 4.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk samt enskilda motioner om dels

åtgärders vidtagande för lärarebildningens befrämjande, dels utvidgning af elementarläroverk; och förekom nu i ordningen

Punkten 10.

Härvid anförde:

Herr Törnebladh: Mot det förslag, som i denna punkt blifvit framställt, har jag i sak ingenting att erinra, så mycket mindre som jag deltagit i läroverkskomitéens förslag, hvilket är öfverensstämmande med Utskottets mening i denna punkt, men jag hyser några betänkligheter i afseende på formen. I statsråds-protokollet är nemligen icke något nämnt om lektorsbefattningarne skulle vara fästade vid vissa hufvudämnen, hvilket just är en brist i förslaget. Men då icke så skett, så betvivlar jag att Utskottet haft rätt att upptaga frågan, ty detta förfarande är enligt min åsigt att väcka ny motion, hvartill Utskottet saknat befogenhet. Och Utskottets förslag i denna punkt bör så mycket mindre upptagas som saken liksom mycket annat i läroverksfrågan tillhör regeringens administrativa lagstiftning. Nu har likväl Kongl. Maj:t i denna sak icke äskat något yttrande af Riksdagen och ändock har Utskottet ansett sig böra upptaga frågan till behandling i sammanhang med frågan om lärarebildningen. Om jag också kan medgifva, att sammanhang finnes, så är det dock icke så oupplösligt, att detta förslag måste anses såsom en nödvändig följd af det förut fattade beslutet, utan synes det kunna betraktas såsom fristående.

Med stöd af de skäl jag sålunda andragit, får jag vördsamt yrka, att denna punkt af Utskottets betänkande måtte läggas till handlingarne.

Herr Abr. Rundbäck: Som den föregående talaren icke haft andra än formela betänkligheter, men deremot yttrat, att hvad Utskottet föreslagit, öfverensstämde med åsigtarna inom läroverkskomitéen, så får jag yrka bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Propositioner gäfvos å de särskilda yrkandena, och Utskottets hemställan blef af Kammaren bifallen.

Punkten 11.

I anledning af Utskottets hemställan i denna punkt yttrade:

Herr Törnfeldt: Jag är tacksam mot Herr Departements-chefen, som i sitt förslag velat skjuta undan latinläsningen något; detta språk hade dock kunnat framskjutas ändå längre. Det ligger nemligen en väsendtlig olikhet i studiet af de gamla och de moderna språken. De gamla språken påkalla för deras inhemtande mera tankekraft och förstånd och böra derföre studeras vid en mognare ålder. Hittills har en omvänd ordning varit följd, i det man börjat med latin, som fordrar mera tankeanstrengning än något annat språk. Jag får derföre nu föreslå, hvad jag i går framställde som en from önskan, men hvarom jag nu vill göra ett be-

stämdt yrkande. De lefvande språkens och modersmålets studium är för de unga ett lenare födoämne likasom modersmjölken för barnet, men latinets är en smakligare föda för dem som nått en större utveckling, ty det medför en tankeöfning; de moderna språken öfva mera minnet, men latinets fordrar mera eftertanke. Det är bättre att börja med det lindrigare studiet och sluta med det starkare, som har en fullständigare grammatik och strängare former. Jag yrkar därför att latinets uppflyttas från fjerde till sjette klassen och grekiskan till sjunde klassen. Dermed vinnes den stora förmån att i fjerde klassen kan engelska läsas på begge linierna, mellan hvilka någon åtskillnad icke blifver förrän i sjette klassen, hvarigenom de fem första klasserna kunna få gemensam undervisning. Om de redan i fjerde klassen skiljes åt, kan latinlinien komma för den andra linien och stoltsera med några latinska glosor, och reallinien deremot säga åt latinlinien: "du stackare kan icke läsa en enda rad engelska innantill" och så skola alla embets- och tjenstemän för hela lifvet vara okunniga i det engelska språket, som numera har en så stor betydelse. På dessa grunder yrkar jag, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att läsningen af latinets skall börja i sjette klassen och grekiska språket i den sjunde.

Herr A. Rundbäck: Jag är visst icke principiellt skiljaktig från den föregående talaren, emedan jag tror, att hvad han påyrkat, kommer att i tidens längd ske, på det sättet att latinets studium flyttas högre upp i skolan och grekiskan förlägges till akademien, men att göra den förändring den siste talaren föreslagit anser jag icke lämpligt. Man kan icke börja med ett språk så svårt som det grekiska i sjunde klassen, der lärjungens behöfver sin tid för att repetera sina kurser och koncentrera sina kunskaper för afgangsexamen. På dessa grunder inskränker jag mig till att yrka bifall till Utskottets förslag. Efter den diskussion som försiggick i går hoppas jag, att man icke skall vilja ändra det förslag Utskottet förordat.

Herr Törnfeldt: Jag ändrar då mitt yrkande derhän att grekiskan må börja i sjette klassen och sålunda båda språken på en gång för att tillfredsställa den siste talaren.

Herr A. Rundbäck: Jag vill blott hemställa till Kammaren, huruvida det kan vara lämpligt att, som Herr Törnfeldt föreslagit, två så svåra språk som latinets och grekiskan börja i samma klass.

Herr Lyttkens: Jag yttrade mig i går i frågan, men vann då för mina åsigtter så litet bifall, att jag kanske icke borde yttra mig i dag. Men något så opraktiskt, som att börja läsning af klassiska språken i sjette à sjunde klasserna kan jag icke gå in på. Jag vill helst att grekiskan helt och hållet borttages från läroverken och öfverflyttas till akademien, grekiskan är nemligen ingalunda nödvändig för det allmänna lifvet och därför är det icke skäl, att staten för underhållande af lärare i detta ämne nedlägger så stora kostnader, som den nu gör. Många andra ämnen, vida nödvändigare för elementarbildningen, utträngas från skolan af detta språk. Lärare i alla ämnen, äfven de valfria, måste finnas vid alla

läroverk, äfven om blott ett ringa antal lärjungar begagnar sig af denna undervisning, hvarjemte dessa valfria ämnen alltid vid läroverken medföra stora svårigheter vid schemats uppgörande.

Efter nu detta ämne kommit på tal, så vill jag yrka, att Kammaren, med ogillande af Utskottets förslag, måtte besluta, att grekiska språkets studium vid elementarläroverken borttages, och punkten sålunda får denna lydelse:

”att Riksdagen för sin del måtte biträda hvad förevarande punkt innehåller derom, att latinska språket skall inträda i fjerde klassen.“

Herr Törnfeldt: Med anledning af Herr Rundbäcks replik upptager jag ånyo mitt första förslag att börja med latinnet i sjette klassen och grekiskan i den sjunde.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, gaf Herr Talmannen propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som jemväl på de olika förslag, hvilka Herrar Törnfeldt och Lyttkens i sina nu afgifna yttranden framställt; och förklarade Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för Utskottets hemställan. Votering blef emellertid begärd. Till kontraposition antogs Herr Törnfeldts förslag, hvarefter omröstning försiggick enligt en nu uppsatt och justerad voteringsproposition, så lydande:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i 11:te punkten af dess utlåtande N:o 1,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Viinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit, att latinska språket skall inträda i *sjette* och grekiska språket i *sjunde* klassen.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 106 ja mot 50 nej; och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

Punkten 12.

Rörande denna punkt anförde

Herr Berggren: Ehuru jag delar Utskottets åsigt om önskvärdheten deraf, att svensk statskunskap blefve föremål för undervisning i våra elementarläroverk, kan jag dock icke biträda Utskottets hemställan i denna punkt, ty den står i strid med den grundsats, Kammaren redan godkänt genom sitt bifall till första punkten af detta utlåtande, eller att antalet af samtidigt i klass lästa ämnen bör inskränkas. Om man nu beslutar att till Kongl. Maj:t ingå med en underdånig framställning om upptagande af svensk statskunskap såsom ett ämne för femte klassens avslut-

ningskurs, så frångår man en redan godkänd princip och öppnar vägen för upptagande af andra undervisningsämnen, kanske lika berättigade som ifrågavarande. Huru viktigt jag än anser sistnämnda ämne vara, måste jag sålunda af principiella skäl yrka afslag på Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Hjelm: Då jag i går hade ordet i denna fråga, understödde jag Kongl. Maj:ts proposition, men yttrade dervid, att jag icke kunde biträda det Kongl. förslaget i dess helhet, utan förbehöll mig rätt att i kommande punkter få uttala de betänkligheter jag kunde hafva. Den nu föredragna punkten är en sådan; men då denna punkt står i sammanhang med den 14de punkten, som afser nedsättning i inträdesåldern, hemställer jag vördsamt, om icke diskussionen kunde få röra sig om båda dessa punkter, den 12:te och den 14:de, i sammanhang.

Sedan Herr Talmannen, med åberopande af den för ärendets fördragnings beslutade ordning, förklarar, att något hinder för bifall till den af Herr Hjelm gjorda hemställan icke förefunnes, yttrade vidare:

Herr Hjelm: I följd af den upplysning Herr Talmannen nu behogat lemna mig, och då det sålunda är mig tillåtet att yttra mig öfver begge punkterna gemensamt, anhåller jag att få fortsätta mitt anförande. I Herr Statsrådets och Chefens för Ecklesiastik-departementet anförande till statsråds-protokollet förekommer på 45:te sidan följande: "Då det emellertid — — — synes mig i detta afseende böra iakttagas, att bland de till inträde fullt berättigade de främst borde intagas, som egde sitt hem i den kommun, der läroverket vore beläget." — — — Med afseende derpå att städernas innevånare sålunda skulle hafva företrädesrätt för sina barn i fråga om intagning i elementarläroverken, tror jag, att den af Kongl. Maj:t föreslagna åldersbestämmelsen af 9 år för inträde i läroverkets första klass kommer att göra intrång på landtbefolkningens rätt att få sina barn intagna i skolan. Jag erinrar nemligen om det kända förhållandet, att det är egentligen elementarläroverkens lägre klasser, som äro mest anlitade; men derjemte anser jag det mindre lämpligt, att barn skola vinna inträde i första klassen redan vid 9 års ålder, och att lärarekrafterna sålunda komma att förspillras i en slags småbarnsskola inom sjelfva läroverket. Om man deremot bibehåller den nuvarande åldersbestämmelsen af 10 år, eller, såsom jag för min del helst önskade, framflyttar densamma till 11 års ålder, men derjemte höjer inträdesfordringarne, så skulle en sådan åtgärd otvifvelaktigt vara till större fördel för barnen sjelfva, då de med mera utvecklade själsförmögenheter kunde hastigare och säkrare inhemta kunskaper, hvilka de, om de lemnade läroverket efter att hafva genomgått tre eller fem klasser, kunde tillgodogöra sig i allmänna lifvet. Häremot kan väl göras den invändning, att lärjungarne härigenom skulle få stanna längre tid än eljest i samma klass, då de blott skulle genomgå tre klasser i stället för fem, men jag ber att på förhand få bemöta denna invändning dermed, att för de lärjungar, som skola utgå efter att hafva genomgått blott tre eller fem klasser, är det i högsta grad och både i fysiskt och moraliskt hänseende olämpligt att

göra sitt inträde i elementarläroverket vid alltför tidiga år, enär såväl deras kroppskrafter som deras själsförmögenheter nödvändigt behöfva vara mera utvecklade, än som vid den nu föreslagna åldern är vanligt.

Afbrott skedde nu i öfverläggningen, af den anledning nästföljande paragraf visar.

§ 5.

Efter anmälan företrädde tvänne Hans Maj:ts Konungens Öfverstekammarjunkare, hvilka, på Hans Maj:ts höga vägnar, inbjödo Herr Talmannen och Kammarens ledamöter att å den för Deras Majestäter Konungens och Drottningens kröning bestämda dag, den 12 i denna månad kl. $\frac{3}{4}$ 11 f. m. infinna sig å Stockholms Slott, för att vara Deras Majestäter följaktiga till kyrkan samt derstädes öfvervara kröningsceremonien.

Med uttryckande af Kammarens undersåtliga vördnad för Deras Majestäter, förklarade Herr Talmannen, att den nådiga inbjudningen skulle af Kammaren hörsammas.

§ 6.

Härefter återupptogs öfverläggningen i den under föredragning varande 12:te punkten af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 och fortsatte

Herr Hjelm: Hvad den öfverklagade öfveransträngningen vidkommer, så tror jag icke, att den skall kunna förekommas genom antagande af en läroverksstadga, byggd på nu ifrågasatta grunder. Jag är förvissad om att mödrarne i städerna skola, såsom hittills varit brukligt, finna det beqvämt att så tidigt som möjligt få sätta sina barn i skolau och således komma att begagna sig af den nu föreslagna åldersbestämmelsen, under det att föräldrar på landet af flerfaldiga betänkligheter icke vilja släppa sina barn vid så unga år ur hemmet. Derigenom kan det hända att alla platser i skolans första klass upptagas af yngre barn från städerna, och att äldre barn från landet icke vinna inträde i skolan utan få vänta ett eller annat år, hvarigenom alltid någon tid blir för dem förspild. Dessutom är det numera på landet tillfälle likasom i städerna att förbereda barnen i alla de ämnen, hvaruti, enligt ifrågavarande förslag, undervisning komme att meddelas i läroverkets tre första klasser, med undantag blott af tyska språket. Men just derföre att undervisningen i tyska språket skall, enligt hvad nu är föreslaget, börja i läroverkets första klass, befarar jag, att landbefolkningen härigenom kommer att tvingas att skicka sina barn till elementarläroverket tidigare än eljest vore nödigt. Om man nu tager i betraktande de ämnen, i hvilka undervisning skulle enligt Herr Departements-chefens förslag meddelas i elementarläroverkets trenne lägsta klasser, så finner man att de barn, som genomgått dessa klasser, icke derunder bibringats ett sådant mått af kunskaper, att de vid den antagna normalåldern af 12 år kunnat deraf hemta någon verklig nytta för

för det allmänna lifvet, utan ett år sednare kunna enligt detta förslag med fördel genomgå en kurs i folkskolan; men det är väl oegentligt att småskolan skall vara grund för läroverket och detta, hvad dem vidkommer som vid 12 års ålder utgå från läroverket, i sin tur vara grund för folkskolan. Den naturliga ordningen är: först småskolan, sedan folkskolan och så läroverket, men så blifver det icke efter nu föreliggande förslag.

Hvad undervisningen i kristendom beträffar, så omtalas i förslaget såsom medel för undervisningen deruti bibliska historien och katechesen, men genom blott lexor i dessa läroböcker bibringas *icke* den kristendomsundervisning, som barnet behöfver. Den egentliga kristendomsundervisningen i dessa klasser bör enligt min tanke bestå i muntliga meddelanden och föredrag, afpassade *efter barnens fattningsgäfv*a, och tilltalande för hjertat och viljan. Hvad modersmålet beträffar, så fordras större kunskapsmått deruti än hvad man kan begära af ett barn af 12 års ålder. Så är förhållandet ock med fordringarne i matematik. Beträffande tyska språket instämmer jag fullkomligt i hvad en ärad talare i går yttrade, och tror för min del, att detta språk kan umbäras lika väl som latin, hvilket sednare dock har det företräde, att detta språks formlära är formbildande, då tyskan är motsatsen.

Jag vågar på grund af hvad jag nu anfört hemställa, om det icke vore skäl i att höja den nuvarande åldersbestämmelsen för inträde i elementarläroverks första klass till 11 år eller åtminstone bibehålla densamma vid 10 år.

Hvad angår Utskottets förslag i nu föredragna 12 punkten att såsom ämne för femte klassens afslutningskurs måtte i sammanhang med svensk historia upptagas äfven svensk statskunskap, så anmärkte den siste ärade talaren, att öfveransträngningen skulle ökas genom att upptaga ett nytt undervisningsämne. Såvidt jag kan fatta, har det dock icke varit Utskottets mening, att en lärobok i svensk statskunskap skulle sättas i händerna på lärjungarne, utan att desse skulle blott genom muntliga föredrag i sammanhang med undervisningen i fäderneslandets historia bibringas någon kännedom i svensk statskunskap. Det kan nemligen icke skada att ynglingar af 11—12 års ålder erhålla någon kännedom om vår statsförfattning. Då jag i går hade ordet, uttalade jag min önskan, att lärjungarne i denna klass äfven måtte bibringas någon undervisning i allmän helsolära. Af hvad jag nu anfört framgår, att jag vill bifalla de föreslagna afslutningarne efter tre och fem klassers genomgående, men jag vill lägga stor vikt vid, att såväl *ålder* som *undervisning* så afpassas, att sådana lärjungar få någon nytta i lifvet af sin skolkurs.

Herr A. Rundbäck: Det finnes väl icke någon i denna Kammare, som icke erkänner, att svensk statskunskap är ett viktigt och tidsenligt undervisningsämne. Jag behjertar visserligen de skäl den ärade talaren på norrlandsbänken anförde mot Utskottets förslag, hvilket han fruktade skulle än ytterligare bidraga till den öfverklagade öfveransträngningen i våra elementarläroverk, men jag ber honom besinna, att det icke varit Utskottets mening att försorda införandet af svensk statskunskap i femte klassens afslutningskurs såsom ett *särskildt* undervisningsämne, utan der-

emot ställt den i sammanhang med undervisningen i svensk historia. Hittills har undervisningen i historia börjat med den äldsta historien om Assyrierna och Egyptierna o. s. v., men det är af vigt att ändring häruti sker, så att de ynglingar, som efter genomgåendet af femte klassen egna sig åt det praktiska lifvet, erhålla en sådan historisk kunskap, som har afseende på den nuvarande tiden. Till en verklig kunskap i fäderneslandets historia hörer äfven kännedom om vår statsförfattning och det sätt, hvarpå densamma utvecklats. Alla skäl tala således för att denna punkt bör oförändrad antagas, och jag yrkar för min del bifall till densamma.

Herr Törneblad: Jag hade icke ämnat yttra mig i denna fråga, då jag i gårdagens plenum hade tillfälle att angifva min ståndpunkt, men då diskussionen nu rört sig kring densamma, ber jag att få fästa Kammarrens uppmärksamhet på hvad såväl jag som en talare på stockholmsbänken anmärkte mot de föreslagna kursafslutningarne, hvilka jag ådagalade vara af den beskaffenhet, att det med dem åsyftade ändamål dels icke kunde vinnas dels icke vore *önskligt* att vinna. Vid sådant förhållande och då Utskottet i den nu föredragna punkten föreslagit att såsom ämne för femte klassens afslutningskurs må i sammanhang med svensk historia upptages äfven svensk statskunskap, måste jag, med vidhållande af min i går angifna ståndpunkt, yrka afslag å hela denna punkt, helst som det enligt mitt förmenande är alldeles olämpligt, att Kammarren inlåter sig i enskildheter och pröfning af de ämnen, som böra ingå i kurserna. Med all aktning för Kammarrens förmåga att bedöma denna sak, hemställer jag dock, huruvida det är möjligt att på stående fot afgöra saken. Jag aktar högt svensk statskunskap såsom ämne för undervisningen i elementarläroverken, men jag fruktar högeligen, att undervisningen i detta ämne *i femte klassen* icke skall leda till det önskade resultatet; isynnerhet som fäderneslandets historia väl icke egentligen kommer att läras i fjerde och femte klasserna utan afslutas i den tredje. Det är möjligt att jag missförstod den siste talarens yttrande, att undervisningen i historia börjar med den gamla historien om Assyrier m. m. Så är dock ej förhållandet, ty undervisningen i den gamla historien begynner i fjerde klassen och icke i den första. Beträffande den föreslagna undervisningen i svensk statskunskap i femte klassen fruktar jag, att intresset därför hos ynglingar vid den åldern icke är tillräckligt stort för att undervisningen skall medföra önskad resultat, utan detta undervisningsämne borde tillhöra sjunde klassen eller möjligen sjuete klassens öfre afdelning.

Med åberopande af de skäl jag i går anförde, får jag således yrka afslag på denna punkt.

Herr Hedin: Herr Talman! Då det är egentligen på förslag af mig, som denna hemställan i 12:te punkten rörande upptagande bland ämnena i femte klassens afslutningskurs af svensk statskunskap blifvit af Utskottet gjord, ber jag nu att få yttra några ord till försvar för densamma. Derest alla eller åtminstone flertalet af dem, som söka inträde i våra elementarläroverk, genomginge *hela* läroverket, skulle jag icke hafva framställt yrkandet om att undervisning i svensk statskunskap

mätte meddelas i femte klassen, ty jag gifver den siste talaren fullt rätt deruti, att undervisningen i detta ämne icke kan på ett så tidigt stadium meddelas med den framgång, som vid något högre ålder. Då det emellertid är ett faktum, att flertalet af dem, som inträda i elementarläroverket, lemna detsamma långt innan de hunnit till de öfre afdelningarne, och då det icke kan förnekas, att det för hvarje medborgare är ett verkligt behof att känna åtminstone de enklaste elementen af vår statsrätt och grunddragen af vår statsförvaltning, så har jag trott, att det nu föreslagna försöket kan göras, baserad på den kunskap i svensk historia och geografi samt allmän historia och allmän politisk och fysisk geografi, lärjungen vunnit, då han uppflyttas i femte klassen. Väl finnes icke för närvarande, så vidt jag vet, någon för detta ändamål fullt lämplig lärobok i svensk statskunskap, men jag föreställer mig, att en sådan icke skulle låta länge vänta på sig, så snart det blifvit känt, att svensk statskunskap hädanefter skulle ingå bland undervisningsämnena vid elementarläroverken. Jag vill ej förutspå något storartadt resultat af denna bestämelse, men man skall dermed vinna åtminstone så mycket, att den yngling, som från femte klassen träder ut i det praktiska lifvet, vet hvilka våra grundlagar äro och känner de allmännaste begreppen af statsförfattningen, liksom af förvaltningens inrättning, samt af vår befolknings- och näringsstatistik. Jag hade icke väntat någon anmärkning mot Utskottets hemställan i denna punkt beträffande upptagandet bland undervisningsämnena af svensk statskunskap; men, såsom jag redan i går yttrade, erbjuder denna punkt anledningar till *andra* anmärkningar af mera väsendtlig art, och jag kan för min del icke biträda denna punkt sådan den nu är. Jag har i min vid denna punkt afgifna reservation sagt, att jag ansett Utskottet hafva bort bestämdt och tydligt uttala sig emot de af Departementschefen uppgifna kursafslutningars *be kaffenhet*. Jag anförde i går de skäl, hvarpå jag grundat min reservation. Jag anhöll då, att Kammaren mätte fästa uppmärksamheten vid den uppenbara motsägelse, som förefinnes i Herr Departementschefens förslag beträffande fordringarne i modersmålet i tredje och femte klassens särskilda afslutningskurser. I den sednare äro fordringarne måttliga, i den förra omåttliga och orimliga. Jag fästade vidare Kammarens uppmärksamhet vid de minst sagdt kuriösa bestämmelserna rörande femte klassens afslutningskurs i kristendom, der det heter, att den afgående ynglingen skall hafva inhemtat de "bibliska böckernas och deras författares historia samt de viktigaste bibelställen, som stödjat vår bekvännelses läror." Jag prutar icke på uttrycket, då jag säger, att denna bestämelse är en ren absurditet. I afseende å fordringen att ynglingen efter genomgåendet af denna klass skall hafva inhemtat "en allmän öfersigt af Sveriges litteraturhistoria", instämmer jag med en föregående talare deruti att litteraturhistorien är för ynglingen på detta stadium ett olämpligt undervisningsämne, hvaremot en omfattande läsning af svensk litteratur under lämplig ledning i stället borde ingå i de studier, som grundlägga afslutningskursen för denna klass. Beträffande fordringarne i historia och geografi i tredje klassens afslutningskurs, erinrade jag Kammaren, att det heter, att ynglingen, som lemnar läroverket med denna klass, skall hafva inhemtat "kännedom om Sveriges historia från början till närvarande tid, om de europeiska län-

dernas fysiska och politiska geografi efter en något utförligare samt de öfriga verdensdelarnes efter mera inskränkt kurs“. Detta föranleder ingen annan anmärkning från min sida än den, hvilken dock faller af sig själf, att jag önskat att här något mera betonats, att kännedomen i geografi borde omfatta i främsta rummet Sveriges och de nordiska rikenas, der- efter de öfriga europeiska ländernas och i sista rummet de andra verdensdelarnes fysiska och politiska geografi. Ser man deremot på fordringarne i historia och geografi i femte klassens avslutningskurs, så finner man, att undervisningen i detta ämne uti fjerde och femte klasserna icke skulle, enligt förslaget, afse att bibringa lärjungarne, som då hunnit till större mognad, fullständigare och mera utvecklade insigter rörande de europeiska ländernas fysiska och politiska geografi, utan lärjungarne i dessa klasser skulle uteslutande sysselsätta sig med en vidsträcktare kurs i de utom-europeiska kulturländernas geografi. Detta är i sanning mer än besynnerligt. Lärjungarne hafva redan i och med genomgåendet af tredje klassen fått en inskränkt öfversigt öfver de utom-europeiska ländernas geografi. I fjerde och femte klasserna borde man väl då söka bibringa ynglingarne en närmare och fullständigare kännedom om de för oss vigtigaste ländernas geografi, nemligen de *europeiska*, ty hvad angår de *utom-europeiska* kulturländerna, förmodar jag att man härmed afser allenast Nord-Amerikas Förenta Stater, enär de öfriga ländernas geografi icke synes behöfva studeras i någon större omfattning, då man betraktar omfånget af den bildning, som man anser vara uppnådd vid afgangens från femte klassen.

Då således flera betänkligheter kunna finnas i afseende å de föreslagna kursafslutningarnes beskaffenhet, hade jag väntat att anmärkning- nar mot denna punkt af utlåtandet skulle framställts från en helt annan synpunkt, än som nu skett. Jag kan nemligen icke finna det vara tillräckligt att, såsom Utskottet nu gjort, blott förklara, att man erkänner riktigheten af det Kongl. förslagets grundprinciper i denna del och derigenom föranleda Riksdagen att, då inga anmärkningar blifvit framställda mot kursafslutningarnes beskaffenhet, underskrifva de orimligheter, som Herr Departements-chefens anförande till statsråds-protokollet i denna del innehåller.

Herr A. Rundbäck: Jag ber att till den kraft och verkan det kan hafva få afgifva min protest mot det skarpa yttrande mot Herr Departementschefens förslag i denna del, den siste talaren tillåtit sig. Vill man läsa förslaget med någon välvilja och icke se allt, som der förekommer, i de mörkaste färger, samt derjemte betänka att förslaget innefattar ett allmänt schema, som icke utarbetats i detalj, innan Riksdagen pröfvat och fastställt dess grundprinciper, så skall man icke kunna finna någon verklig grund för ett så omildt bedömande af de föreslagna kursafslutningarnes beskaffenhet, som det den siste talaren uttalade. Beträffande fordringarne i modersmålet i tredje klassens avslutningskurs heter det i förslaget följande: "en genom läse- och skriföfningar vunnen färdighet i svenska språkets riktiga behandling muntligen och skriftligen samt en häremot svarande insigt i dess formlära, efter lärobok." Jag tror icke, att man, om man läser dessa bestämmelser rätt och icke vill

i dem inlägga någon orimlig tanke, skall finna dessa fordringar så omåttliga och orimliga, som den siste talaren fann dem; ty om lärjungen på detta stadium kan skriva sitt modersmål utan staffel och med iakttagande af hvad interpunktions- och formläran bjuder, så kan man säga att han vunnit färdighet i svenska språkets riktiga behandling skriftligen. Denna bestämmelse kan så mycket mindre missförstås, som den står i sammanhang med "insigt i språkets formlära." Det är således icke meningen att ynglingen vid denna ålder skall hafva vunnit samma färdighet i svenska språkets behandling, som gäller för att vinna pris i Svenska Akademien. Tillägget om insigt i "*formläran*" visar detta tydligt och klart. Den ärade talarens anmärkning mot fordringarne i kristendom i femte klassens avslutningskurs är deremot något mera befogad.

Äfven mot fordringarne i naturlära i femte klassens avslutningskurs hafva anmärkningar blifvit framställda, men dessa bero derpå, att i Herr Departementschefens förslag uteslutits några ord, som återfinnas i komitéens betänkande, men här blifvit, troligen genom felskrifning eller tryckfel, utelemnade.

Jag har med detta lilla anförande blott velat afgifva min protest mot den siste talarens skarpa utfall mot Herr Ecklesiastikministern.

Herr Törnebladh: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande angående fordringarne i naturlära i femte klassens avslutningskurs nödgas jag beröfva förslaget det stöd som han sökte gifva detsamma, eller att några ord skulle i Herr Departementschefens förslag i denna del blifvit genom misstag utelemnade, ehuru de förekomma i komiterades förslag. Dessa ord återfinnas nemligen i förslaget till tredje klassens avslutningskurs. I komiterades förslag stod följande: "Framställning af de fysiska och kemiska grundbegreppen, dels till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna dels såsom inledning till stenrikets kännedom." Orden "till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna" hafva af Herr Departementschefen blifvit flyttade till det ställe, der tredje klassens kurs är upptagen, hvilket naturligtvis skett med afsigt, ehuru jag ej kan inse skälet härtill.

Herr Hedin: Om den officiöse talare, som näst före den siste hade ordet, finner lämpligt att såsom "utfall" beteckna en på anförda och, såsom jag tror, giltiga skäl stödd granskning af det Kongl. förslaget, må det stå honom fritt och jag skall icke tvista med honom derom. Deremot ber jag att för min del få protestera mot hans påstående, att man här icke bör ingå i något bedömande af de fordringar i kristendom och modersmål, som äro föreslagna i femte klassens avslutningskurs, ty om Riksdagen, såsom han lät förstå, icke kan anses ega förmåga att bedöma förslaget i denna del, anhåller jag om upplysning, hvarföre äfven denna del af förslaget blifvit framlagdt till Riksdagens granskning. Den ärade talarens anhållan, att man måtte läsa förslaget med någon välvilja, kan jag icke fatta, ty det är väl icke hans mening, att man skall utsträcka välviljan så långt, att man i förslaget läser något helt annat än hvad der står, hvilket åtminstone jag nödgas göra för att blifva välvilligt stämd mot eller gilla detsamma. Jag har dock icke ansett något sådant till-

ständigt, ty jag bör förutsätta att Kongl. Maj:t har förmåga att uttrycka hvad han menar, och att jag eger rätt att taga Kongl. Maj:t på orden.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: Det var något oväntadt att denna punkt i Utskottets utlåtande skulle blifva föremål för en så skarp kritik, som nu skett. För min del anser jag förslaget ega ett högt värde och betraktar det såsom en väsendtlig förbättring af nu bestående förhållanden. De klandrade kursafslutningarne i tredje och femte klasserna hafva föreslagits just i afsigt att tillmötesgå Riksdagens i detta fall uttalade önskan. Erfarenheten har nemligen visat, att från dessa klasser hittills afgått en stor del af lärjungarne, och detta förhållande kommer otvifvelaktigt att fortfara och detta af flerfaldiga orsaker. Nu borde det icke anses klandervärdt, att man söker att bibringa de ynglingar, som från dessa klasser utgå i det praktiska lifvet, en så grundlig och fulländad undervisning, som kan med hänsyn till ynglingarnes ålder och andra på saken inverkan omständigheter åstadkommas. Jag vill nu icke sysselsätta mig med kursafslutningarnes detaljer, såsom frågan om de ämnen, som böra i afslutningskurserna ingå, och dylikt, ty jag tror, att detta lätt kan sedermera efter förhållandena ordnas, sedan hufvudprinciperna blifvit af Riksdagen godkända. Jag tror dock ej att någon af läsordningens bestämmelser innebär någon orimlighet, om blott dessa bestämmelser blifva med urskilning och förstånd tillämpade. Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Med Herr Jonas Andersson förenade sig Herr *Åke Andersson*.

Herr Grefve Sparre: Jag har hittills icke deltagit i diskussionen i denna fråga, emedan densamma berörer ett ämne, som jag erkänner icke egentligen tillhöra mitt fack; men i afseende på den nu föredragna punkten i Utskottets betänkande kan jag icke underlåta att framkomma med en liten anmärkning. Den i Riksdagens förut omnämnda underdåniga skrifvelse gjorda framställning, som väl får anses hafva bidragit till aflåtandet af Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga proposition, afsåg att motverka den öfveranstängning den "mångläsning" som ansågs råda i våra elementarläroverk. Det är klart, att inskränknigen i det öfverklagade mångläseriet i skolorna måste i främsta rummet gälla undervisningsämnen. Ingen tvekar att tillstå, att det icke för de flesta barn vore långt bättre att inhemta en grundlig kunskap i några få ämnen än att läsa många olika ämnen, men dessa ytligt. Utan tvifvel har Kongl. Maj:t fästat uppmärksamhet vid Riksdagens i detta fall uttalade önskan. Då man besinnar, att Kammaren redan genom sitt beslut i en föregående punkt tillstyrkt en ändring i den i stadsråds-protokollet omförmälda plan, nemligen att naturläran jemväl skulle studeras på den klassiska linien, så skulle — om Kammaren nu, i enlighet med hvad Utskottet i nu föredragna punkten föreslagit, begärde att ett alldeles nytt ämne måtte upptagas i femte klassens afslutningskurs — man med skäl fråga, huru detta kan stå tillsammans med Riksdagens förut uttalade mening att lärjungarne icke böra öfverhopas med för många olika ämnen. Elementarläroverken äro icke afsedda att vara anstalter, der man bibringar alumnerna under-

visning i en massa ämnen, utan deras ändamål är att utbilda ynglingarnes förstånd till möjligheten af framtida studier. Det är ett stort misstag, om man inbillar sig att barn i femte klassen skulle kunna inhemta och för det framtida lifvet tillgodogöra sig hela massor af detaljkunskaper. Tvärtom, man bör spara deras krafter och rigta sina bemödanden på utveckling af deras förståndsformögenheter, utan att öfverlasta deras minne. Hvad betyder detta förslag att ynglingar i skolans femte klass, således ynglingar vid en normalålder af 13, 14 å 15 år, skola läsa grundlagarne? Tron I, mine Herrar, att 14 års gossar äro mogna för detta studium? Finna vi icke sjelfva det ofta rätt kinkigt att förstå våra grundlagars rätta mening? Att inbilla sig det pojkar vid denna ålder kunna studera grundlagarne, är ju rent af löjligt, och jag kan icke inse hvad en sådan läsning skulle medföra för gagn. Utskottet anför väl exempel derpå, att i våra äldre skolordningar influtit föreskrift, att lärjungarne vid gymnasier och högre lärdomasskolor skulle bibringas kännedom om rikets fundamentallagar. Jag tror knappt att denna föreskrift hade afseende på ynglingar i skolans femte klass, ty gymnasierna då för tiden motsvarade minst sjette klassen i de nuvarande elementarläroverken. Ingen hyste den tanken att lärjungare i femte klassen skulle börja med detta studium; och just den omständigheten, att detta stadgande tillkom under den s. k. frihetstiden, då, såsom man vet, alla svärmade för det politiska lifvet till den grad att man trodde att till och med minderåriga pojkar voro mogna för detsamma, men detta studium icke lemnade något verkligt resultat, utgör i min tanke beviset för dess olämplighet. Jag hemställer huruvida det är skäl att Riksdagen i denna detaljfråga gör en anmärkning mot det Kongl. förslaget och framställer yrkande om upptagande i femte klassens avslutningskurs af ett ämne, som hvarken Kongl. Maj:t eller läroverkskomitéen funnit lämpligt. Skall Riksdagen vid Kongl. Maj:ts förslag göra anmärkningar, framställningar eller modifikationer, bör väl Riksdagen vara mera säker på sin sak, än i denna, der frågan är att pojkar af 14 års ålder måtte få studera våra grundlagar.

Jag tillstyrker, utan att inlåta mig på någon granskning i öfrigt af de i denna punkt föreslagna kursafslutningars beskaffenhet, att hvad deri förekommer om upptagande såsom ämne för femte klassens avslutningskurs af svensk statskunskap måtte utgå. En talare yttrade, att man läser historien bakvänt, då man börjar med studium af Assyriernes historia, och detta är väl möjligt, men det står icke i något sammanhang med detta ämne; och jag tror, att Kongl. Maj:t är oförhindrad att bestämman, vid hvilken tidpunkt lärjungarne böra läsa historia med den statskunskap, som kan anses tillhöra densamma, utan att Riksdagen påpekar sådant.

Jag anhåller att den sista delen af denna punkt måtte utgå.

Herr *Huss* instämde med Herr Grefve Sparre.

Herr Carlén: Jag hyser icke, såsom den siste talaren, någon farhåga derför, att vår skolonngdom skulle få något begrepp om de politiska institutioner, under hvilka vi lefva, ty det kan aldrig vara för tidigt att inplanta den känsla för fosterlandet, som deraf framkallas. Jag skulle

dock vara ense med honom i afseende på denna punkt i Utskottets betänkande, om jag hade läst detsamma på samma sätt som han. Hade meningen varit att svensk statskunskap skulle såsom ett särskildt läroämne skiljas från svensk historia, så skulle jag för min del icke hafva funnit skäl att göra detta ämne till föremål för undervisning i denna klass af elementarläroverket; men jag har icke läst Utskottets förslag på sådant sätt, och kan desto mindre deri inlägga en sådan tanke, sedan jag nu af flere utskottsledamöter fått upplysning om den verkliga meningen med förslaget i denna punkt. Meningen lär vara att i studiet af svensk historia skall ingå någon undervisning i svensk statskunskap, i utvecklingen af våra politiska institutioner och nu gällande grundlagar. Härefter ligger ock en god anvisning för läraren i svensk historia att göra undervisningen i detta ämne annorlunda än den hittills varit, då data på fältslag och kröningar med mera dylikt betraktats såsom det väsentligaste, men lärjungen icke fått något begrepp om utvecklingen af samhällets politiska lif. Om detta varit Utskottets mening, så synes Utskottets förslag ganska välbetänkt, ty det kommer under denna förutsättning icke att blifva två läroämnen med särskilda lärare utan samma lärare i ett sammanhängande ämne, hvilket äfven framgår af uttrycket "i sammanhang med svensk historia". På dessa grunder och då det, synnerligast i nuvarande tid, är ganska angeläget att alla svenska medborgare få, ju tidigare desto bättre, kännedom om våra politiska institutioner, yrkar jag bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Abraham Rundbäck: Grefve Sparre förklarade, att Utskottets hemställan i denna punkt om upptagande bland ämnena för femte klassens avslutningskurs af svensk statskunskap vore hvarken nödig eller nyttig. Så hafva dock ej våra förfäder tänkt. Att förslaget icke innebär någon nyhet bevisas deraf, att, såsom Utskottet ock erinrat, redan Kongl. förordningen den 2 Februari 1757 påbjöd undervisning vid gymnasier och högre skolor i rikets fundamentallagar. Denna föreskrift, som upplifvades i följande skolordningar och äfven utsträcktes till lägre skolor, bortogs först i 1856 års stadga för rikets elementarläroverk. Jag ber nu att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att det är så mycket mera angeläget att nu föreskrifva att någon undervisning i svensk statskunskap bör meddelas i våra elementarläroverk, som sådan undervisning numera meddelas i våra folkskolelärareseminarier och äfven i någon mån i folkskolorna. Genom afslag å Utskottets hemställan skulle således lärjungarne vid våra elementarläroverk vara de enda af skolungdomen i riket, som icke bibringas någon kännedom om våra politiska institutioner. Då jag åtnjöt skolundervisning, lärde jag känna huru det gick till på forum romanum och vid de grekiska folkens offentliga församlingar, men fick dere mot icke det ringaste begrepp om grunderna för det svenska samhällsskicket, huru makten är fördelad mellan Konung och Riksdag m. m., och det var först långt sedan jag öfverskridit myndighetsåldern, som jag erhöll någon kännedom i den svenska statsförfattningen. Jag hemställer alltså, huruvida icke Utskottets ifrågakvarande hemställan varit välbetänkt. Utskottet har föreslagit, att undervisningen i svensk statskunskap bör meddelas i sammanhang med undervisningen i fäderneslan-

dets historia, och den siste talaren framhöll ock med rätta, att meningen med historiens studium bör i främsta rummet vara att göra lärjungarne bekanta med samhällsskicket utveckling hos vårt eget folk. Jag vidhåller yrkandet om bifall till den nu föredragna punkten.

Herr Grefve Björnstjerna: Äfven jag är i afseende på Utskottets förslag i denna punkt af motsatt tanke med Grefve Sparre. Detta förslag berör icke en oviktig detaljbestämmelse utan en fråga af framstående betydelse. Det må tillåtas mig att åberopa dels ett exempel från ett annat land, som i kärlek till sin författning icke står efter något annat i världen, nemligen England, dels att framdraga hvad som der händt mig sjelf; att omnämna sig sjelf är visserligen i allmänna frågor orätt, men förhållandet torde här vara i sak betecknande. Vid elfva års ålder sattes jag i en skola i England. I denna skola lästes ett litet kompendium öfver den engelska statsförfattningen, jemförd med andra länders. Hållet i en fosterländsk anda, framhölls deri den engelska konstitutionens företräde framför andra länders. Jag är öfvertygad att denna lilla bok medförde mycket gagn. Den begagnades vid undervisningen äfven i andra skolor och läses säkerligen ännu. Jag föreställer mig att samma gagn skulle hos oss uppstå, om ynglingarne i våra elementarläroverk i sammanhang med svensk historia erhöles någon undervisning i svensk statsrätt, naturligtvis icke i våra grundlagars invecklade detaljbestämmelser, endast en lämplig öfersigt öfver våra politiska institutioner. Jag är nemligen fullt öfvertygad, att den ovanliga kärlek engelsmännen i allmänhet bysa till sitt land i hög grad framkallas af den, i alla deras skolor inskräpta öfvertygelsen om deras författnings företräde framför andra länders. Mätte en likartad undervisning i vår statskunskap hos oss medföra samma lyckliga verkan.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

I Herr Grefve Björnstjernas yttrande förenade sig Herrar *Ola Andersson*, *Lundström*, *Nyblæus*, *Edström* och *H. Schultz*.

Herr Hedin: Jag fruktar att den ärade representanten för Wenersborg och Åmål missförstått Utskottets mening med dess hemställan i denna punkt. Ingen af Utskottets ledamöter har tänkt att, såsom han antog, låta 14 års gossar studera grundlagarne, utan meningen har varit att i en kortfattad lärobok skulle på vanligt skolmanér lemnas en framställning af de allmänna grunderna af vår statsrätt, de allmänna dragen af våra politiska institutioner och det allmännaste af vår befolkningsstatistik och utvecklingen af vårt näringslif. Detta har man trott vara en inskränkning af ämnet inom mätliga gränser, och då undervisningen häri ställts i samband med svensk historia, har man icke befarat att härigenom i någon afsevärd mån öka ansträngningen af lärjungarnes krafter.

Samme ärade talare yttrade vidare, att bestämmelserna i de äldre skolordningarne om meddelande af undervisning i rikets fundamentallagar skulle befunnits omöjliga att verkställa, och häruti fann han ett skäl emot Utskottets ifrågavarande förslag. Jag kan naturligtvis icke lemna

någon bestämd uppgift om antalet af de skolor, i hvilka grundlagarne studerats, men att den åberopade föreskriften i skolordningarne icke varit blott en tom bokstaf sluter jag deraf att från början af detta århundrade eller åtminstone från slutet af det sista finnes ett temligen stort antal ganska goda läroböcker i statskunskap, hvilka läroböcker, som tydligen varit afsedda till skolungdomens tjänst, upplefvat flera upplagor. Om nu icke statskunskap utgjort ett ämne för undervisningen i skolorna, så hade man väl icke haft någon anledning till att författa och förlägga sådana läroböcker, utan just detta utgör ett bevis derpå, att under någon tid, och ej så kort heller, skollagens föreskrifter i detta fall tillämpats.

Herr Grefve Sparre: Jag vill blott erinra, att jag icke sagt, att jag vill alldeles utesluta svensk statskunskap ur elementarundervisningen i allmänhet. Jag har blott yttrat, att jag ansåg ynglingar i elementarläroverkens femte klass vara alltför späda att studera grundlagarne. Vidare sade jag, att om Riksdagen nödvändigt skall göra anmärkningar mot Kongl. Maj:ts förslag, bör det vara saker af helt annan beskaffenhet, och jag kan icke underlåta att bibehålla min mening derom, att gossar vid 14—15 års ålder icke äro mogna för grundlagsstudier. Jag skulle kunna anföra flera exempel på, hvilka svårigheter uppstå, då man med ämnen öfverhopar pojkar, som icke förstå att bedöma desamma. I detta fall skadar undervisningen mera än den gagnar, och jag har alltid utgått från den synpunkten, att elementarbildningen icke bör sysselsätta sig med detaljkunskaper.

Herr Törnfeldt: Då jag var skolpojke, läste vi i sammanhang med svensk historia äfven något af svensk statskunskap, och vi voro icke så enfaldiga som de gossar, hvilka den ärade representanten från Wenersborg anförde såsom exempel. Om alla, som afsluta sin studiikurs med femte klassen, stannade under det fatala politiska strecket, kunde det möjligen vara skäl att icke införa svensk statskunskap såsom ett undervisningsämne i femte klassen. Men det kan ju vara en möjlighet, att många bland dem, som af en eller annan orsak upphöra med studierna vid femte klassens slut, kunna under sin lefnad komma i sådana omständigheter, att de stå öfver det politiska strecket och blifva riksdagsmän. Skola de då komma hit utan att måhända ens veta, att en grundlag finnes, eller åtminstone utan att känna hvad den innehåller. Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Ehrenborg: Jag har blott velat uttala den mening, att för svenska ynglingar såsom sådana kan jag knappast tänka mig något närmare till hands liggande, än att de känna hufvudformerna i det samhälle, inom hvilket de äro födda. Utan tvifvel bidrager en sådan kännedom till att uppväcka och värda det fosterländska sinnet.

Hvad åter beträffar den förmenta svårighet för ynglingen att fatta detta ämne, som den ärade talaren på elfsborgsbänken framhöll, kan jag ej finna annat, än att ynglingen bör ega större förmåga att uppfatta grundlagarne och särskildt Regeringsformen, hvarom han ordat, än t. ex. den

latinska syntaxen, och att detta äfven bör för honom såsom svensk yngling ligga närmare än att lära sig romerska historien och inhemta grunddragen af den romerska eller grekiska statsförfattningen. Dessutom är här ej fråga om någon *tydning* af grundlagarne, som Grefve Sparre antog, och med afseende särskildt å hvad som af honom nämndes angående missuppfattningen af det stadgande i Regeringsformen, som bestämmer, att Konungens gerningar äro mot allt åtal fredade, vill jag tvärtom framställa min personliga erfarenhet derom, att lärjungar, då de höra, att riksdagsmän kunna vara färdiga att afslå en Kongl. proposition, i deras stora, barnsliga okunnighet om grunddragen i vår författning tyda detta såsom helt och hållet upproriskt. De kunna ej förstå, huru det kan stå tillsammans med undersåtlig trohet och lydnad. Det är, med ett ord, okunnigheten om grunddragen i den svenska författningen, som för ynglingar om 14 eller 15 år är anledningen till det missförstånd, hvartill de i ty fall göra sig skyldige. Jag har derföre med glädje helsat Utskottets förslag i denna punkt och tillstyrker, för min del, dess godkännande.

Herr Dofsén: Då man här framhållit, såsom innebärande en synnerligt stor våda, förslaget, att svenska ynglingar skola läsa våra grundlagar, har jag ansett det icke vara ur vägen att upplysa, hurudant förhållandet i samma afseende är inom åtskilliga socknar i Norge, dem jag känner. Der är ingen sällsynthet att finna 12 års ynglingar, hvilka kunna grundloven utantill. Jag vet ej, om läsningen af detta ämne der är särskildt påbjuden, men ett faktum är dock, att på vissa ställen grundloven begagnas såsom innanläsningsbok. Jag har ej försport, att derifrån afhörts någon klagan deröfver, att denna läsning medfört några vådor. Jag anhåller också om bifall till det förslag Särskilda Utskottet afgifvit i den nu föredragna punkten.

Herr Alb. Staaff: Jag anhåller blott att med afseende å hvad en talare på stockholmsbänken anført, få nämna, att ätven jag, för min del, icke kan undgå att i åtskilliga fall finna det sätt, hvarpå de särskilda kursafslutningarne tänkts, mindre lämpligt; men då likväl å andra sidan icke lär ligga något bindande i det yttrande, som Riksdagen härutinnan afgifver, då Riksdagen endast förklarar sig gilla sjelfva grundsatsen, anser jag mig ej böra afgifva något särskildt yrkande i enlighet med den uppfattning jag hyser beträffande det bästa sättet för slutkursernas anordnande och jag stannar alltså, hvad angår *denna* sida af saken, vid hvad jag sagt.

Hvad åter vidkommer förslaget att upptaga svensk statskunskap såsom ämne för femte klassens afslutningskurs, förundrar det mig icke, att det här begagnade uttrycket väckt någon öfverraskning, emedan detsamma lätt kan synas innebära en afsigt att, i jernbredd med öfriga ämnen, införa ett nytt läroämne af en synnerlig omfattning. Uttrycket: "svensk statskunskap" låter onekligen något storartadt, men då det väl är antagligt, att, när förslaget i denna del skall göras till verklighet, denna skall blifva sådan, att fordringarne i detta ämne begränsas till de viktigaste grunderna och de allmännaste dragen af svensk statskunskap, vill jag ej heller här framställa något särskildt yrkande.

Hvad jag skulle vilja här tillägga — ehuru det måhända icke egentligen rör denna punkt — vore, att jag hyser något tvifvel derom, huruvida ens i de högre stadierna af elementarläroverket detta ämne kommer att blifva så tillgodosedt som det, i mån af ynglingarnes mera fortskridande utveckling, borde blifva. Jag skulle därför hafva önskat, att förslaget varit affattadt ungefärligen sålunda, att insigt i svensk statskunskap skall fortfarande utgöra undervisningsämne i de högre klasserna och äfven till någon del ingå bland de ämnen, som förekomma i femte klassen. Jag hoppas emellertid, att äfven detta skall i framtiden blifva rättadt, och jag har fördenskull också nu endast velat gifva min åsigt tillkänna utan att vilja väcka några särskilda förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Efter det Herr Talmannen upp-tagit de yrkanden, som derunder förekommit, och i enlighet med samma yrkanden framställt propositioner, biföll Kammaren hvad Utskottet i denna punkt hemställt.

Punkten 13.

Härvid begärdes ordet af:

Herr Statsrådet Wennerberg, som yttrade: Det kan synas besynnerligt, att jag genast begär ordet i en punkt, der Kongl. Maj:ts proposition blifvit af Utskottet tillstyrkt. Jag har emellertid gjort det icke blott på grund deraf, att denna punkt af förslaget synes mig vara af stor vikt, utan äfven därför att jag känner, att tvänne i fråga om skolans angelägenheter särdeles insigtsfulle män inom denna Kammare, hvilka för öfrigt hafva mycket motsatta åsichter rörande det Kongl. förslaget, just i denna punkt äro ense i motståndet mot detsamma.

Att de försök att undanrödja förhandenvarande anledningar till öfveranstängning, hvilka i det Kongl. förslaget blifvit gjorda, skulle blifva försvårade, derest läseterminerna icke förlängdes, såsom Kongl. Maj:t föreslagit och Utskottet här tillstyrkt, torde vara obestriddigt, äfvensom att medelst denna, i sjelfva verket obetydliga förlängning af läsåret, det skall blifva möjligt att lättare fördela det dagliga arbetet och skaffa en nödig lindring i detsamma. Men icke blott af detta skäl finner jag den föreslagna åtgärden välbetänkt, utan äfven därför att, genom en sådan förlängning, hvilken icke drabbar den studerande ungdomen med mera än 14 dagar, hvilka dels kunde fördelas på höstterminen och dels samt hufvudsakligen på vårterminen, det låter sig göra att i slutet af denna termin vidtaga anordningar till synnerligt gagn för botaniska exkursioner samt militära utmarscher och öfningar i fria luften, hvilka då lämpligast företagas; — samt slutligen äfven därför — och detta är icke utan betydelse — att derigenom kan vinnas jemväl den fördelen att på ett önskvärdare och ändamålsenligare sätt förlägga de årligen återkommande afgangsexamina. Det torde för Kammaren vara bekant, att censorerne, hvilka till stor del äro lärare vid universiteten, i allmänhet äro förhindrade att tidigare än i Juni månad bevista afgangsexamina, hvarföre det med synnerlig svårighet är förenadt att få afgangsexamina förlagda inom

terminen, hvilket såväl för lärare som lärjungar likväl är det önskligaste. Genom en sådan förlängning, som nu är ifrågasatt, skulle ej allenast dessens intressen tillgodoses, utan censorer skulle med större lätthet från universiteten erhållas, då detta deras viktiga uppdrag icke komme i kollision med deras akademiska åligganden.

I öfrigt vill jag blott erinra, att intet land torde finnas, vid hvars läroverk lärjungarne äro underkastade så stränga fordringar med en så kort medgifven läsetid under året, som i Sverige. Jag tillåter mig i detta hänseende endast påminna om, hurudant förhållandet är i vårt grannrike Norge. Der omfattar läsåret en tid af 43 veckor, då detsamma hos oss knappast utgör 36. Att detta höga antal af läseveckor flera år efter hvarandra skall bidraga till ökad lätthet att genomgå de föresatta kurserna, är helt visst, och i sin mån har ock den hos oss kortare läsetiden under året icke litet medverkat till öfveranstängningen i våra skolor.

Medan jag har ordet, ber jag Kammaren tillåta, att, då jag nu lemna denna punkt, jag yttrar några ord angående den föregående. Tvifvelsutan var det derföre, att jag nu är i denna Kammare tillstädes, hvilket jag icke hade tillfälle att vara under diskussionen i går, som en talare på stockholmsbänken återupprepade rörande de kursafslutningar, hvilka blifvit af Departements-chefen föreslagna, hvad han under den föregående öfverläggningen lärt hafva yttrat. Med anledning häraf tillåter jag mig uttala den mening, att hans anmärkning troligen hvilar på ett misstag. Här föreligga ingalunda några utförliga och exakt definitiva bestämmelser angående kursafslutningarna i tredje och femte klasserna, lika litet som hela yttrandet till statsrådsprotokollet är att anse som ett förslag till en skolstadga. Först i en sådan kan man med fullt skäl vänta hvad som nu fordras af den ärade talaren. Här är, för att Departements-chefen icke skulle synas hafva framlagt ett naket påstående eller alltför obestämdt löfte om den punkt, hvartill ynglingar i tredje och femte klasserna borde hinna, blott en antydning gjord om det mått af kunskap i de skilda ämnena, hvilket de der kunna hafva inhemtat. Derföre står ock med uttryckliga ord: "Med den fördelning af undervisningstimmarne, som jag i dessa klasser tänkt mig, bör en yngling, som från läroverkets tredje klass afgår, hafva inhemtat i der förekommande läroämnen *hufvudsakligen* följande:" Och då vidare blifvit anmärkt såsom något besynnerligt, att i den sednare och högre kursafslutningen fordras mindre än i den förra och lägre, så ber att få hänvisa till hvad i anförandet härom yttras: "En yngling, som afginge från femte klassen, borde, *förutom det mått af kunskap han medfört från tredje klassen*, hafva inhemtat" etc. etc.

De antydda kurserna torde dessutom vara, jemförda med hvad anförandet till statsrådsprotokollet för öfrigt innehåller, af den ringaste vigten och således minst värda, att derpå offras en dyrbar tid. Att intet af hvad i sagda anförande andrages kan i den form som der är använd, intagas i en blifvande skolstadga, torde vara temligen klart. Hvad till protokollet af Departements-chefen blifvit anfördt bör väl således icke underkastas *den* slags granskning, för hvilken en skolstadgas särskilda paragrafer med all rätt måste blifva föremål.

Då jag nu åter finner mig föranlåten att lemna denna Kammare, för

att inställa mig i den första, anbefaller jag i Kammarens synnerliga hägn denna 15:de punkt af det Kongl. förslaget, hvilken jag anser vara af stor vigt för genomförandet af det hela.

Vidare anförde:

Herr A. Rundbäck: Jag har nödgats vid denna punkt reservera mig mot Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag, medan jag funnit nödvändigt att framhålla hemmets betydelse i förhållande till skolan särskildt i fråga om barnets moraliska och sedliga uppfostran. Jag anser nemligen, att ett godt föräldrahem är en uppfostringsanstalt, hvilken skolan ej kan ersätta, och att föräldrarna äro naturliga monitorer och lärare, hvilkas plats inga legda lärare kunna fylla. Jag finner så mycket större skäl att för Kammarens ledamöter framlägga denna fråga, som det ojemförligt största antalet af skolgossar är från landsbygden och således saknar under skoltiden hemmets vårdande hägn. Vid Wexjö elementarläroverk är sålunda, enligt rektors officiela uppgift, 74 procent af lärjungarne från landsbygden. Jag har icke från annat håll kunnat erhålla tillförlitliga, statistiska uppgifter i detta hänseende för att kunna bedöma, huru många alumner vid statens skolor i allmänhet äro från landet. I den norska skolkomitéens arbete yttrar emellertid komitéen vid sin redogörelse för den svenska undervisningen, att just derföre, att denna undervisning är kostnadsfri, inträder det förhållandet, att så många barn från landsbygden besöka de allmänna skolorna, och såsom exempel härpå anför komitéen att vid Göteborgs elementarläroverk år 1865 icke mindre än 147 barn af 185 varit från aflägsne orter. Då förhållandet är sådant, har det synt mig väl värdt att pröfva, om det kan vara skäl att ännu ytterligare förlänga läseterminerna och derigenom inskränka föräldrarnes inflytande på barnen.

Man invänder häremot, att ferierna äro nog långa; att gossarne under den långa mellantiden lära sig slå dank och glömma bort hvad de i skolan inhemtat, hvaraf följden blir, att de måste använda en del af höstterminen på repetitioner. Denna anmärkning vore fullkomligt riktig, om man finge antaga, att skolan ensam förmår att lära barnen hvad de behöfva; om uppfostran endast i skolan vore möjlig att åstadkomma. Men nu hyser jag den åsigten att det är ofantligt mycket, som barnet kan lära *utanför* skolan, och jag vill tillägga: mycket, som *endast* utanför skolans murar kan inhemtas. Genom att läsa i naturens bok kan mycken lärdom vinnas, och genom att lefva tillsammans med föräldrar, syskon och bekanta i hemmet och dess omnejder, genom att studera människor samt deras arbete och verksamhet der, lära de sannerligen icke så litet. Stänger man deremot barnen under nästan hela året in i skolsalarne, då, mine Herrar, komma de vid myndiga år ofta ut i lifvet såsom kattungar, hvilka födas blinda: de känna då hvarken verlden eller människorna.

Hvad den *intellektuela* utvecklingen beträffar, erkänner jag visserligen, att skolan befördrar den bättre på samma sätt ungefär, som drifhuset drifver fram växterna fortare än den fria naturen, men vi må akta oss, att våra barn vinna brådmognad eller förväxa, ty detta är icke godt. Här finnas för närvarande flere, som för ej så länge sedan åhörde en före-

läsare från grannriket, hvilken, bland annat, framhöll den gamla iakttagelsen, hvilken dock blir glömd alltför ofta, att vi nordboar behöfva längre tid att mogna och vinna klarhet i vårt inre än fallet är med befolkningen i sydligare länder. Detta beror måhända af den djupare och allvarligare själsstämning, som utmärker oss framför sydländingen. Låt om oss derföre icke genom forcerade skolstudier, mine Herrar, störa denna naturens stilla, lugna och jemna utveckling. Men om sålunda en förlängning af läsåret icke egentligen kan anses verka störande för den *intellectuella* utvecklingen, vågar jag påstå, att den måste verka skadligt för den *moraliska*. Att, såsom här blifvit föreslaget, låta barnen från 9 till 18 år under nära nog hela året vara skiljda från föräldravården och kastas, snart sagdt, ut på gatan i städerna, der de för visso icke alltid få se lifvets renaste och vackraste bilder upprullas för sina ögon, kan icke vara rätt. Jag fäster slutligen uppmärksamheten deruppå, att, om vi vilja hafva ett härdigt, ett friskt och kraftigt släkte, som har starka nerver och icke lider af bleksot, vi ej må hålla barnen för länge inne i de dammiga skolsalarna. Herr Departementschefen har omnämnt utländska förhållanden, men vi böra tänka på våra egna. Dessutom torde hvad Herr Departementschefen yttrat om denna frågas sammanhang med censorernas utnämning icke vara af den beskaffenhet, att vi böra synnerligen fästa oss dervid.

På grund af kvad jag nu anført, tillåter jag mig att, i afseende å denna punkt, anhålla om bifall till min reservation, i hvilken jag hemställt, "att Riksdagen måtte uttala den åsigt, att läsåret vid våra läroverk icke må förlängas."

Herr *Asklöf* instämde uti Herr Rundbäcks anförande.

Herr Törneblad: Jag har alltför mycken aktning för Kammarens dyrbara tid att upptaga den med försök att återknyta öfverläggningen om en punkt, som redan blifvit afgjord. I annat fall skulle jag visserligen icke underlåta att besvara ett och annat af hvad från statsrådsbänken nu är vordet anfördt. Jag håller mig till den föreliggande punkten.

Jag ber att i detta hänseende få framställa några anmärkningar mot hvad Herr Departementschefen derutinnan erinrade. Han sade, att ett af syftemålen med den del af det Kongl. förslaget, hvarom nu är fråga, varit att undanrödja anledningarne till den öfverklagade öfveransträngningen i skolorna. Redan i går tog jag mig friheten påpeka, att en förlängning af vårterminen med två veckor visst icke är af beskaffenhet att lemna någon betryggande säkerhet i detta afseende, och jag vidhåller samma påstående i dag. Visserligen förespeglade Herr Departementschefen nyss, att den föreslagna förlängningen af skolans arbetstid skulle fördelas på både höst- och vårterminen, men granskar man närmare den utredning, som statsrådsprotokollet härom innehåller, finner man, att denna uppgift strider mot de bestämda uttalanden, som *der* (§ 35) förekomma rörande dagarne för terminernas begynnelse och afslutning. Jag vet icke, hvilken vikt man efter Herr Statsrådets sednaste yttrande får tillerkänna hvad i anförandet till protokollet står, men jag åtminstone tillmåter det dock sin vikt. Nu visar det sig af detta tydligt, att höstterminen *icke* är

afsedd att förlängas utom möjligen för inträdessökande och sådana lärjungar, som vilja undergå flyttningsexamen. Uppenbart är deremot, att vårterminen, hvilken skulle fortgå till den 20 Juni, skulle blifva förlängd med ungefär 2 veckor. Nyss yttrades af Herr Statsrådet, att ett bifall till Kongl. Maj:ts, af Särskilda Utskottet biträdda förslag i denna punkt skulle medföra 2:ne veckors förlängning af läsåret, men i berörda dikamen till statsrådsprotokollet heter det, att läsåret skulle komma att ökas med 3 veckor. Ser man närmare efter de dagar, som äro uppgifna, så finnes, att i de tre veckorna fattas 4 dagar. Jag kan ej förlika dessa stridiga uppgifter. Men jag tror mig kunna sluta, att läsåret skulle blifva förlängdt med ungefär 2 veckor.

Visserligen uppgifves med denna förlängning i tid vara afsedt att bereda möjlighet till en minskning i den dagliga arbetstiden för elementarläroverkets lärjungar, men jag tror mig dock hafva under gårdagens öfverläggning ådagalagt, att i de högre klasserna, der ansträngningen är störst, på reallinien ingen minskning i läsetimmar skulle inträda, och på den klassiska linien i den ansträngande 7:de klassen dessa fortfarande utgöra 30.

Jag tillåter mig ock anmärka, beträffande det som talats om botaniska exkursioner, militära öfningar och utmarscher samt en bättre anordning af de årliga afgangsexamina särskildt med hänsyn till censorernes bekvämlighet, att ett enkelt och lätt sätt finnes att åstadkomma dessa fördelar utan att egentligen föröka ynglingens arbetstid. En dylik utväg är angifven genom det af skolkomitén framställda förslag om arbetshvila vid påsktiden under 2 veckor i stället för en, hvarigenom nödigt afbrott skulle beredas i den långa och särdeles ansträngande vårterminen samt barn från landsbygden sättas i tillfälle att begifva sig hem just vid en tid af året, då i de flesta hem man känner ett behof att erfara, hurudant förhållandet är med barnens studier och huru med deras ansträngningar fortskridit under läsåret.

Jag ber vidare få säga, att, då i statsrådsprotokollet står upptaget, att genom ifrågasatta förlängningen hela lärokursen skulle vinna fördelen af ungefär en hel läsetermin, deremot kan erinras, att denna fördel *icke* vinnes, ty om man tillägger en läsetermin till lärokursen tillägger man verkligen ett plus af tid, som kan hafva till faktiskt resultat, att ynglingen *derunder* hinner en viss mögnad, i och med den högre åldern, men denna fördel beredes honom alldeles icke genom detta tillägg af två veckor för hvarje år, hvilka åstadkomma ökad arbete i skolan och minskad hvilotid, medan dock åldern vid utträdet blir densamma.

Jag anhåller äfven att få nämna något om hemmets uppfostrande kraft och betydelse, som Herr Abr. Rundbäck före mig framhöll. Jag sade i går att skolan ej förmår att hos ynglingen grundlägga och befästa en verkligt sedligt viljekraft, med mindre än att uppfostran i hemmet väl skötes, och jag tror, att det är ett utmärkande drag för den svenska nationen, att den fäster en synnerligen stor vikt vid hemmets bildande förmåga och att barnets skiljsmessa från detsamma ej bör sträckas för långt.

Jag vill i öfrigt anmärka, att, om, såsom här blifvit framhållet, mellanterminen ej klokt användes, felet icke är att söka deri, att denna från skolarbetet lediga mellantid finnes, utan i en bristande uppfattning af

af det ändamål, hvartill den tjenar. För min del tror jag, att denna tid kan och bör användas till bildande läsning, hvilken sprider ljus öfver hvad som i skolan inhemtats och som utgör ett oundgängligt komplement till den lexläsning, som der bedrifves, om följden skall blifva en saun bildning. Mellanterminen kan ock vara till verkligt gagn jemväl i det afseendet, att ynglingen blifver mera bekant med det praktiska lifvet, som rör sig *utom* skolan och i hela landet; att han derigenom lär sig att akta *arbetet* i *alla* former och inse, att ensamt med betyg och bokliga kunskaper han ej kommer långt, utan att hvad menniskan är värd det är hon genom sitt arbete och sin viljekraft; men icke genom sitt teoretiska vetande allena. *Deri* ligger mellanterminens gagn, och just därför, att jag vill, att detta moment i uppfostran skall framträda, befrämjad och framhållet af kloka föräldrar och målsmän, kan jag ej instämma i förslaget i denna punkt. På det att emellertid samma fördelar, som Herr Departements-chefen åsyftat med sitt förslag i denna del, må kunna vinnas, tillåter jag mig hemställa, att Riksdagen må bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit, dock med anhållan att påsklofvet må förlängas med *en* vecka.

Häruti förenade sig Herr *Hjelm*.

Herr Nyblæus: Genom den befattning, som af mig bestrides, befinner jag mig i en särskild ställning till skolfrågan, hvilket gör att jag här anser mig skyldig uttala mina tankar i saken.

Den ärade talare, som nyss hade ordet, yttrade i går att det vore en betydlig skilnad mellan uppfostran och undervisning, och jag vill taga fasta på detta hans yttrande. För min del kan jag emellertid icke se saken annat än från synpunkten af den naturliga utvecklingen såsom den viktigaste, och jag vågar påstå att man hittills alltför mycket fäst afseende vid hvad man i inskränkta mening kallar undervisning. Kunskapsmättet, jag hade så när sagt lexan, har varit den utgångspunkt, från hvilken alla bestämmelser rörande skolväsendet utgått, och jag tror för min del, att så länge man kvarstår på den punkten, kan skolfrågan aldrig rätt väl lösas. Jag anser att man bör utgå från en egentlig uppfostringstanke. Man bör se tillbaka på begynnelsen af barnets tillvaro, tänka sig hur dess uppfostran från första början göres. Det är helt visst icke de andliga förmögenheterna som först framträda, utan de kroppsliga, hvilka då måste med stor omsorg vårdas. De krafter, som tidigt träda i verksamhet, äro de kroppsliga, det är rörligheten eller rörelseförmågan som först med någon betydenhet framträder, och något så när i motsvarighet deremot, ehuru ännu icke på långt när lika lifligt, framträder äfven tankekraften; i samma mån gossen eller barnet börjar röra sig lifligare, börjar det ock göra en och annan fråga. Men det är alldeles tydligt att denna utveckling går från den naturliga sidan, hvilken här är den principiela. Nu blir frågan: när inträder den tidpunkt då detta förhållande bör och kan omvändas? När kan jag säga: nu äro läsning och tankeverksamhet det nödvändiga, och nu må det gå med den kroppsliga utvecklingen hur det kan? För min del tror jag icke man är berättigad att någonsin taga saken på det sättet, men så har

man hittills allt för mycket gjort. Hur man kommit derhän vill jag icke nu inlåta mig på, men faktum är att så skett.

Går man emellertid ut från den synpunkt, som jag anser för den rätta och från hvilken ensam skolfrågan rätteligen kan lösas, så kommer man först till hvad som är det väsendtligaste att bestämma, nemligen tidsfördelningen. Man måste bestämma hur många timmar om dagen gossen kan sysselsätta sig med intellektuellt arbete; och man måste då reducera frågan derhän: hur många timmar om dagen kan han *sitta* utan att taga skada. Ty, som bekant, fordrar det intellektuella arbetet mest den sittande ställningen, såväl läsandet som skrifvandet och ritandet. Men jag tror att det stora felet både i vår uppfostran och i vårt lefnadssätt består deruti, att vi sitta för mycket och vistas för mycket inne. Vi borde röra oss mera och vara mera ute i fria luften; derpå tror jag att hela generationen skulle vinna ofantligt mycket, och att äfven den intellektuella utvecklingen skulle vinna en lifligare och friskare karakter. Som sagdt är tror jag således, att man först måste bestämma arbetstiden, säga hur många timmar gossen kan sitta med intellektuellt arbete. Om jag då skulle säga 8 timmar såsom maximum, så tror jag att jag gått så långt jag möjligen kan försvara. Har gossen då fem timmar i skolan, så återstå högst tre timmar att använda på sittande arbete hemma; och jag tror man får lof att nöja sig med detta.

Jag sade från början att rörelseförmågan är den som framträder före den intellektuella, om de ock följa hvarann något så när parallelt. När gossen kommer till skolan är han van att röra sig fritt, och han vill gerna leka med sina kamrater. Vid tio års ålder har han dock vanligen något vant sig att sitta stilla; han är något *tämd*. Så kommer han i skolan, och man sätter honom ännu mer. Men nu påstår jag att hans rätt till den fria leken ingalunda bör honom betagas, utan bör vara honom till fullt mått medgifven, och dertill skall nu komma den reglerade kroppsofningen, hvilken, enär den skall verka dietiskt och bestämmande för hela den kroppsliga utvecklingen, måste vara *daglig*. I Kongl. Maj:ts förslag har den ock så fått vara, oaktadt komitéens försök att inskränka den till fyra dagar i veckan. En kort, daglig gymnastikstund efter schema, inträdande innan någon trötthet efter arbetet ännu kunnat komma i fråga, det vill säga efter morgonläsningen, lifvar och stärker för hela dagen, enligt hvad erfarenheten visat. Hur dessa öfningar skola speciellt anordnas, kan jag icke här utbreda mig öfver, alltnog: gossen bör hafva sin rätt till fri rörelse och dessutom en ordnad gymnastikstund om dagen, samt icke sitta mer än högst 8 timmar, hvarje timme i skolan naturligtvis afbruten genom en stunds hvila under lek och i hemmet med ännu mera frihet. Sedan återstå sångöfningarne och de militära öfningarne, hvilka sednare inträda vid ynglingaålderns början, när gossen mindre vill leka, och blifva då af stort pedagogiskt värde, utom att de äfven tjena såsom förberedelse för den krigiska bildning, hvilken allmänt erkännes böra ega rum i sammanhang med antagandet af allmän värnepligt. Att jag, i likhet med en ärad reservant inom Utskottet, skulle önska denna militära bildning mer utvecklad än den nu är, mera solid och fullständig, faller temligen af sig sjelft, ehuru jag för närvarande icke vågar yrka derpå. Men jag vill säga, att, om man på detta sätt lyckats väl

anordna arbetstiden, så blir andra frågan hvad på denna tid kan göras. Då träda de särskilda ämnena fram och gruppera sig i hufvudämnen och biämnena; och under de år skolgången varar, och med den bestämda dagliga arbetstiden samt med likaledes bestämda mellantider af lek, fri selsättning och hvila, hinner gossen så och så mycket, hvarken mer eller mindre, och detta blir skolans verkliga totalpensum. Elementarskolan blir sålunda själfständig inom sig, hvilket den bör vara efter som allt följande skall hvila på den, och såväl de högre undervisningsskolorna som ock tillämpningsskolorna böra rätta sig efter elementarskolans på sådant sätt bestämda, naturliga pensa.

Detta är min enskilda såsigt, och jag vågar hoppas att den har någon utsigt att vinna afseende i framtiden. Den visar hvilken vikt jag lägger dervid, att skolans dagliga arbete måtte blifva rätt bestämdt samt icke nedtryckande eller öfveranstängande på något vis.

Men för att skolan då skall hinna med att lemna den undervisning man af henne begär, måste ju terminerna vara så tilltagna att tiden räcker till. Betraktar man i detta hänseende främmande länders förhållanden, finner man att ingenstädes äro ferierna så långa som hos oss. Fransmännen hafva 12 veckors ferier, hvilket är den längsta ferietid som någonstädes i utlandet förekommer. Nu föreslår Kongl. Majt för våra skolor 13 veckor eller jemnt ett fjerdedels år till ferier. Jag skulle tro att detta fjerdedels år, undantaget från det egentliga skolarbetet — det som ynglingen har att väsendtligen sköta — borde kunna vara tillräckligt. Hvad hemmets inflytande beträffar tror jag icke att verkan deraf hvarken ökas eller minskas i väsendtlig mån af de skiljande 2 till 3 veckorna, nemligen mellan den nuvarande ferietiden och den föreslagna, antingen de finnas kvar eller borttagas, ty det nämnda inflytandet beror väl icke så mycket derpå som fastmer på hemmens beskaffenhet. Därföre tror jag man med allt skäl kan gå Kongl. Majts önskan i detta hänseende till mötes samt bestämma ferietiden till 13 veckor, och således läseterminerna till sammanlagdt 39 veckor. Fördelar man de 13 veckorna med 3 på jultiden, 2 för påsktiden och 8 under sommaren, så tror jag det blir lämpligt; och sannerligen är icke 8 veckors rekreation under sommaren tillräcklig för ynglingen, som ju för öfrigt äfven under terminerna har tillfälle att komma ut och röra sig i fria naturen i och omkring läroverksstaden.

På detta sätt tror jag tiden blir ganska väl fördelad. Utan att öfrigt vilja göra någon slags insinuation tror jag mig kunna säga att de långa ferierna, om ock fördelaktiga för lärarne, dock äro mindre fördelaktiga för lärjungen, alldeles på samma sätt som förmiddagsläsningen. Dermed har jag icke velat kasta någon skugga på lärarne, men blott antyda möjligheten af att tanken på denna fördel mer eller mindre medvetet kan inverka på deras åsigt i frågan.

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid utan slutar med att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Med Herr Nyblæus instämde Herrar *Ivar Månsson*, *Friherre Lagerfelt*, *Clairfelt* och *H. Schultz*.

Herr Ehrenborg: Afstående från ordet i öfrigt vill jag blott tillkännagifva att jag, med erfarenhet af den försöffning som uppkommer icke blott genom öfveranstängningen under terminerna utan ock genom den långa sysslolösheten under ferierna, äfvensom af de svårigheter som, till förebyggande af den sednare, uppstå vid att för de hos oss synnerligen långa ferierna anskaffa privat handledning, yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr Jonas Andersson: Bland de olägenheter, som föreliggande förslag syftar att undanrödja, framstår i synnerhet den så mycket och så länge öfverklagade öfveranstängningen. Vill man nu biträda målet, att förekomma denna olägenhet, måste man ock på något sätt vilja medlen dertill. Då frågar jag: huru skall man förekomma öfveranstängning i skolorna, om man skall bibehålla icke endast samma läroämnen, utan äfven i viss mån öka fordringarne, men icke på något sätt vill taga igen hvad genom de dagliga arbetstimmarnes inskränkning förloras? Så vidt jag kan förstå blir det för ändamålet vinnande alldeles nödvändigt att antaga hvad som här föreslås, nemligen läseterminernas förlängande och feriernas deraf följande förkortande. Sjelf har jag söner, som dels hafva gått, dels ännu gå qvar i elementarskolan, och jag vet därför af erfarenhet hvilken lifvande och stärkande inverkan sommarferierna kunna utöfva på skolynglingar, men jag har ock funnit att gossarne, sedan de varit hemma ett par månader, börjat finna ledigheten enformig, och då tillgripit sysselsättningar som, utom att de icke vidare verkat lifgifvande, äfven i andra hänseenden icke alltid varit så nyttiga. Derför tror jag att två månaders sommarferier äro mer än tillräckliga för den afsedda rekreationen, och det är bättre om det dagliga arbetet under terminerna kan, till förekommande af öfveranstängning, något minskas, än att man onödigtvis och stundom möjligen till skada skall hafva för långa ferier.

Af en ärad talare här midtöfver sades att han ville ingå på förslaget med vilkor att påskloftet förlängdes med några dagar. För min del är jag af alldeles motsatt åsigt. Påskloftet är åtminstone icke till synnerlig om ens någon nytta för de landsbygdens barn, som bo aflägsse från läroverksstaden, ty dessa hafva då icke lägligt att resa hem och njuta af en angenäm vistelse der, utan nödgas stanna qvar på platsen, och den tid, som de der fåfängt använda, blir dem i allmänhet icke till något gagn. Snarare skulle jag då önska, att den hittills vanliga tiden för påskloftet i någon mån inskränktes.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr Lundström: Hufvudsakligen på samma skäl, som af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet blifvit dels i tryck och dels muntligen angifna, ber jag äfven för min del få yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Eu talare midtöfver på wexiöbanken har fruktat för att hemmets uppfostrande och välgörande inflytande skulle alltför mycket inskränkas, om den nuvarande ferietiden förkortades. För min del är jag långt ifrån att underskatta detta hemmets inflytande, tvärtom sätter jag det mycket

högt; men jag tror att någon måtta bör iakttagas när man lägger det till grund för ferietidens bestämmande, ty skulle man vilja draga ut yttersta konsekvenserna i samma riktning, som den ärade talaren, så skulle man snarare komma till att önska feriernas förlängande nära nog till det orimliga, än att vilja hafva dem bibehållna vid deras nuvarande längd.

Några här ännu icke vidrörda synpunkter, ur hvilka jag anser ferierna böra något förkortas, torde jag böra anföra. Jag tror nemligen, att alltför långa ferier, och i allmänhet mer än behöfligt långa sådana, skola hos ynglingen grundlägga en vana och en åsigt att arbete icke kan verkställas utan att man vissa tider åtnjuter långa mellanskof af sysslolöshet; och det synes mig vara ganska vådligt att i unga sinnen implanta sådana vanor och åsigheter. Vi måste betänka, att hvad vi här stadga i detta hänseende, träffar en mängd ynglingar, som redan uppnått 16—20 års ålder och möjligen deröfver, och som således befinna sig i en ålder, vid hvilken åtminstone de ynglingar, som inträdt i det praktiska lifvet, få underkasta sig att hela året om arbeta ganska strängt, ofta äfven med ej obetydlig tankeanstängning eller åtminstone med användande af stor uppmärksamhet, såsom t. ex. vid tjänstgöring i banker, å handelskontor och dylikt. Då det sistnämnda länge varit och ännu är förhållandet, utan att man hört någon klagan att öfveranstängning derigenom eger rum, tror jag det äfven vara konstateradt, att ynglingen vid denna ålder uppnått mognad i både själs- och kroppskrafter, som ganska väl tillåter en utsträcktare arbetstid än den nuvarande ferietiden förutsätter.

De långa ferierna hafva dessutom äfven en annan olägenhet med sig. Många föräldrar — jag tror icke man skall jäfva detta påstående — tycka dem bredvid deras nyttiga inverkan i en riktning hafva en skadlig i en annan, genom deras längd, men söka motverka detta genom att låta ynglingarne läsa privat, som det kallas. Den förr nämnde talaren å wexiöbanken sade det vara fördelaktigt för ynglingarne att under ferierna få tillfälle att läsa i naturens bok, och jag medgifver gerna riktigheten af detta påstående i dess allmänhet, men jag känner å andra sidan föräldrar som i all sin välmening dock hafva egendomliga åsigheter om huru denna läsning bör tillgå. Särskildt känner jag ett fall, då en yngling haft en ganska sorglig erfarenhet i detta hänseende. Det tillgick med honom så, att han skulle läsa i denna naturens bok, midt ute i Guds fria natur, men på det viset. att samtidigt hos honom inpluggades latin, grekiska och hebreiska lika kraftigt som någonsin i skolan. Denna *min* sorgliga erfarenhet bidrager till att jag påyrkar ferier af måttlig längd, på det föräldrar icke må finna sig manade att genom allt för mycken privatläsning motverka feriernas afsedda välgörande inflytande, och jag skulle derföre till och med gerna önska något kortare ferier än de af Utskottet föreslagna, men alldeles icke längre.

En talare bakom mig har vidrört att långa ferier kunde vara angeläna för lärarne. Detta vill jag visst icke bestrida, men anser att dertill icke bör tagas någon hänsyn. På grund af hvad jag nu anført och hvad andra i samma riktning yttrat vidhåller jag min åsigt att kortare ferier låta sig icke endast försvara, utan äro till och med att föredraga, och jag slutar derföre, såsom jag började, med att yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Adlersparre: När denna punkt förevar i Särskilda Utskottet, blef den föremål för ganska noggrann pröfning, och i följd af hvad som då anfördes samt på grund af min egen erfarenhet såsom fader instämde jag till fullo i det slut hvartill Utskottet kom. Ytterligare har jag i detta hänseende blifvit stärkt af Herr Statsrådet och Chefens för Ecklesiastik-departementet härstädes nyss hållna anförande. Det är på vårterminen som den föreslagna förlängningen skall läggas, och i vårt klimat är det ju egentligen endast de sista veckorna af denna termin som äro lämpliga för botaniska exkursioner och militäröfningar i fria luften, de ändamål, för hvilka Herr Departementschefen afsett de två veckornas förlängning. När skolan således är i verkligt behof af dessa två veckor just på våren, så kan jag icke förstå hur saken skulle kunna hjälpas genom förlängning af påskferierna. I likhet med en värd talare å östgötabänken tror jag det vore en stor olägenhet att förlänga dessa påskferier, synnerligast för de ynglingar från landet som icke kunde resa hem, emedan jag tror att dessa då icke på bästa sätt skulle tillbringa sin tid på gatorna. För öfrigt ser jag intet skäl hvarför läseterminerna i vårt land skulle vara kortare än i andra länder. Det skulle åtminstone för mig vara af mycket intresse att höra några orsaker härtill angifvas. Det händer väl icke så sällan att gossen blir qvarsittande i klassen öfver rätta flyttningsterminen, hvilket jag tror skulle rätt mycket förekommas genom den ifrågasatta förlängningen, ty öfningarne i fria luften gjorde då ej så stort intrång på läsningen. Vore den icke ett radikalt botemedel så skulle den åtminstone, som sagdt, rätt mycket förekomma nämnda olägenhet.

Jag yrkar således bifall till Utskottets hemställan.

Herr Granlund: Under sednare åren har i vårt land försports en snart sagdt allmän klagan öfver att våra skolynglingar blifva öfveranstängda, man har inom läkare- och läraresällskap diskuterat detta ämne, och resultatet har blifvit att man mer eller mindre erkänt befogenheten af dessa klagomål. Nu ifrågasättes att ännu mer inskränka de ferier, som ynglingarne hittills fått åtnjuta, och de Herrar, som uppträdt till försvar för detta förslag, hafva sagt att ynglingarne de sista vårveckorna skulle hafva mer nytta än eljest af undervisningen i vissa ämnen. Ja, mine Herrar, det kan väl vara sannt, men det är just under dessa veckor, då naturen framstår i sin största fägring och friskhet, som barnen känna den största längtan efter att komma hem, synnerligen till de landtliga hemmen, och under sådana omständigheter tror jag icke att, då hemlängtan uppstår, det unga sinnet är särdeles emottagligt för studierna. För min del anser jag att de ferier, som nu finnas, äro ganska väl behöfliga, men skulle dock vilja hafva dem så reglerade, att ferierna efter höstterminen blefve något längre än de nu äro och skolorna började tidigare på sommaren. Vi anstränga våra barn för mycket, och i synnerhet torde detta gälla om första och andra klassens ynglingar, för hvilka det är mycket svårt att om vintern stiga upp klockan före half sju om morgnarna. Hafva de lång väg till skolan, så få de till och med stiga upp före klockan sex. De hafva vanligast icke en moderlig omvårdnad att lita sig till, ingen som så noga ser efter om de äro väl klädde, och ådraga

sig derföre ofta under dessa kalla vintermorgnar förkylningar, som sedan alstra en försvagad helsa. Derföre skulle jag vilja gå så långt, att tiden framflyttades till klockan åtta på morgnarne och i det stället lektionerna fortsattes någon timma på eftermiddagarne. Jag tror således icke att läseterminernas förlängning skall minska öfveranstängningen äfven om veckoarbetet i skolan blefve något lindrigare. Att under sommarens första början vara instängd i det ofta för den fattige låga och osunda vindsrummet cirka 20 dagar mer än nu, kan icke vara nyttigt. Mine Herrar, det är en sanning att många offer falla för öfveranstängningen i skolorna. Huru mången fader, som hoppats få se sin son som en lärd man med lagerkransen kring hans panna har icke i stället fått se den förhoppningsfulle sonen bära en annan krans; men först sedan han nedbäddats under jorden, och kransen har varit minnets krans på hans för tidiga graf. Männe icke flere här hafva denna bittra erfarenhet?

Vi behöfva kunskapsrika ynglingar; men på samma gång äfven till kroppen starka, och derföre må vi icke bibringa vår nordiska, eljest starka ynglingaskara dessa kunskaper på bekostnad af deras helsa.

Jag skall icke längre upptaga Kammarrens tid, utan slutar med att yrka bifall till Herr Rundbäcks reservation.

Herr Boman: På de många skäl som blifvit anförda af de herrar, som tillstyrkt antagande af Utskottets förslag, yrkar äfven jag bifall till detsamma, och jag skulle kunna inskränka mig härtill, om icke, oaktadt anledningarne till förslaget blifvit af Departements-chefen fullständigt och tydligt framställda, flere talare blundat för dessa verkliga skäl och framhållit en del skenbara olägenheter, som skulle blifva en följd af förslagets antagande.

En talare på calmarbänken har bestridt, att man skulle kunna vinna det med den ifrågasatta förlängningen af terminerna åsyftade målet, att förekomma öfveranstängningen i skolan, men jag hemställer, om det icke är alldeles gifvet, att, ifall man skall under läsåret hinna genomgå vissa bestämda pensa, läsningen behöfver mindre forceras, om detta arbete kan fördelas på längre tid? Jag vill dermed icke säga, att man bör inskränka ferierna alltför mycket, ty dessa äro behöfliga såväl för lärare som lärjungar, men man kan gå en medelväg i detta afseende, och jag anser, att Kongl. Maj:t och Utskottet dervid träffat den rätta punkten.

Man har äfven sagt, att en olägenhet skulle ligga deruti, att den föreslagna förlängningen hufvudsakligen skulle träffa vårterminen, som dock är längre än höstterminen. Det är väl sannt, att vårterminen är längre, men den afdelas ju af påsk- och pingstferierna, och detta gör, att läsningen under denna termin icke blir så ihållande och trötande som under höstterminen.

Man har äfven anmärkt mot den ifrågasatta förlängningen af vårterminen, att då våren kommer, så vaknar längtan hos barnet att komma ut i det fria, och dess håg för läsning slappas. Ja, om arbetet de sista veckorna af vårterminen uteslutande skulle bedrivas inom skolrummet, då medgifver jag, att denna anmärkning kunde vara befogad, men dessa veckor lämpa sig särdeles väl för botaniska exkursioner och äfven för de numera föreskrifna öfningarne i vapenföring. Då dessa tillkomna prak-

tiska öfningar inkräkta på den redan förut knappa undervisningstiden, så måste för desammas medhinnande läsningen naturligtvis ännu mera forceras, om terminerna ej i någon mån förlängas, och deraf kan just den öfverklagade öfveranstängningen uppkomma.

Jag vill icke upptaga Kammarens tid längre, utan slutar med att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Med Herr Boman förenade sig Herrar *Huss* och *Peter Carl Andersson*:

Herr Albert Staaff: Jag afstår ifrån ordet, i det jag endast vill förklara, att jag instämmer uti hvad Herr Törnebladh i ämnet yttrat, äfvensom i det yrkande, han afgifvit.

Herr Malmberg: Vid början af diskussionen i denna fråga anförde en talare något, som jag anser gå i den rätta riktningen, nemligen att det vore lämpligt och nyttigt att fortfarande behålla den för läsåret nu föreskrifna tid. Jag gillar detta fullkomligt, ty jag tror, att denna tid är alldeles tillräcklig, om den användes rätt. Säsom nu dock är fallet, så upptagas oftast en eller par veckor i början af höstterminen med s. k. tentamina för de ynglingar, som vid vårterminens slut icke fullgjort sina prästanda för flyttning upp i en annan klass. Om man nu bestämde, att de ynglingar, som vid vårterminens slut, i följd af erhållna otillräckliga betyg, icke befunnits värdiga att flyttas upp i högre klass, skulle vara skyldige att en vecka före höstterminens början infinna sig vid läroverket och der aflägga de nödiga tentamina, så skulle läseterminen börja på den utsatta tiden och icke, säsom nu sker, flera veckor försinkas för utrönande af hvilka lärjungar som vore berättigade till flyttning. Det är icke rätt välbetänkt att vilja förlänga läsåret in på den tid, då den vackra årstiden inträder, när blommor betäcka marken, när trädens kronor börja löfvas, när allt i naturen andas lif och glädje, ty det torde vara klart, att ynglingarne under denna tid skola känna det tungt att vara instängda inom fyra väggar, och att deras håg i följd deraf förslappas. För öfrigt tror jag att äfven lärarne, som under en lång tid oafbrutet egnat sina krafter åt undervisningen kunna förtrötts och, när sommaren inträder, vara i stort behof af hvila från sin ansträngande sysselsättning. Att förlänga påskferierna tror jag dock icke kan hafva någon nytta med sig. För de lärjungar, hvilka äro nog lyckliga att hafva sina föräldrar och målsmän i den stad, der läroverket är beläget, kunde måhända en dylik förlängning ej vara skadlig, enär de under ledighetstiden kunde draga nytta af hemmets välgörande inflytande, men de lärjungar åter, som hafva sina hem på landsbygden, få icke åtnjuta denna fördel, och de se troligen mycket heldre att de få utbyta denna förlängda ledighet öfver påsk emot att vårterminen något snarare afslutas och de förr få återvända till sina hem. Jag anser för öfrigt i fråga om den bildning man vill bibringa ungdomen, att det är af högsta vigt, att se till huru densamma i moraliskt och sedligt hänseende utvecklar sig. Barnen från landsbygden kunna icke erhålla den tillsyn, som de i staden bosatta barnen få åtnjuta. För de förra är det således angeläget att de få så länge som möjligt vara i

hemmen och erhålla tillsyn och vård af sina ömma föräldrar samt njuta af den glädje hemmet kan skänka.

Jag vill icke upptaga Kammarrens tid längre, utan inskränker mig till att instämma i den reservation Herr Rundbäck afgifvit.

Med Herr Malmberg instämde Herrar *Fahlén* och *Magni*.

Herr Huss: Herr Talman, mine Herrar! Man har här, så väl i går som i dag, så mycket talat om öfveransträngningen i skolorna, att jag såsom läkare anser mig uppmanad att nämna något om den åsigt, jag har i detta hänseende. Man tillskrifver nemligen en öfveransträngning uti studier det faktum, att hos barnen i skolorna ej sällan uppkommit en viss sjuklighet, som en ärad talare här har benämnt bleksot och allmän svaghet. Är nu denna sjuklighet framkallad endast af läsning och bör icke äfven andra omständigheter dervid tagas i betraktande? Jag tror mig på grund af min icke så ringa erfarenhet som läkare kunna våga påstå att öfveransträngning icke är den enda — ja, kanske icke en gång den hufvudsakligaste — orsaken, utan att många andra viktiga anledningar dertill förefinnas, och vill jag nu, så vidt den framskridna tiden medgifver, angifva några få utaf dessa.

Först och främst mottagas ofta i skolan barn, som redan vid höstterminens början äro klena och sjukliga. Detta är ett stort fel och beror derpå, att icke allestädes vid elementarläroverken hvarje barns helso-tillstånd af läkare undersökes, innan det i skolan intages; men äfven detta är måhända för frågans bedömande en bisak. Vigtigare är den omständighet, som jag nu går att omnämna. Af de barn, som på hösten börja sin skolgång, hafva många förut vistats på landet i frisk och ren luft, varit vane vid ett fritt och obundet lif, haft goda boningsrum samt god och närande föda. Då dessa inträda i skolan, huru går det då med dem, isynnerhet om de tillhöra de mindre bemedlade klasserna? Jo, deras lefnadssätt blir alldeles motsatsen till hvad de varit vane vid i hemmen. Flere få ofta bo tillsammans i ett mindre godt boningsrum ej sällan med qvaf och förskämd luft; de måste föra ett stillasittande lif i stället för att de förut fått fritt ströfva omkring i den friska luften; de blifva klafbundna vid skolbänken, sysselsatta med lexläsning i stället för att deras tankar förut fritt fått rikta sig åt hvad håll som helst, och de få slutligen under sin skolgång ofta en ganska otillfredsställande, oftast mindre närande föda. Dessa motsatser emellan det lif de förut fört och deras lefnadssätt under vistelsen i skolan, är efter min uppfattning en bland hufvudorsakerna till den svaghet, som röjer sig hos barnen i våra skolor, särdeles under de första månaderna af skolgången. Vi böra derföre betrakta saken från flera håll och icke skylla allt på läsningen, såsom man så ofta och så företrädesvis velat göra. Då barnen komma in i skolan beror frågan om öfveransträngningen vidare på huru de der undervisas, d. v. s. på lärarne, och jag upprepar hvad jag sade i går, att vi må skaffa oss aldrig så goda författningar för läroverken, så hjälper detta föga, så vida vi icke hafva tillgång till duglige lärare, som besitta förmåga att lämpa sina undervisningsmetoder efter barnens ålder och fattningsförmåga. Detta bör äfven tagas i betraktande

vid det myckna talet om öfveransträngning. En talare från Wexiö erkände, att riktig undervisningsmetod saknades hos en del af lärarekorpsen. Jag tager fasta på detta yttrande från en så erfaren man som han är. Men, mine Herrar, hvad händer då lärarne icke hafva den rätta metoden för undervisning? Jo, barnen undervisas icke i de olika ämnena och inom de olika klasserna efter någon bestämd, mera likformig metod, utan ryckas ej sällan hit och dit, i det hvarje lärare begagnar sin särskilda, sjelfvalda eller sjelflärd metod, och detta anstränger barnen så mycket att, enligt hvad jag tror mig veta, många af dem få arbeta dubbelt mot hvad de skulle behöfva, om undervisningen leddes af lärarne efter en bestämd för hvarje ämne och för hvarje klass ordnad undervisningsmetod. Så t. ex. vet man att en lärare med lifligt undervisningssätt anstränger barnen mycket mer än en lärare, som mera likgiltigt och sömnigt föredrager sitt ämne. Den lärare, som undervisar under form af ständiga frågor tröttar vida mera tankekraften än den som mera begagnar formen af föredrag. Många lärare förledas af en falsk ambition, att pådrifva de barn, som visa goda anlag, på det de må kunna framställas såsom prakt-exemplar af hans undervisningsförmåga o. s. v. Dessa med flera förhållanden inverka mer än man i allmänhet tror, till framkallande af den så kallade öfveransträngningen.

Om jag nu detta oaktadt medgifver att för mycken läsning eller mångläsning står bland orsakerna till lärjungarnes öfveransträngning både till kropp och själ, så blir det endast under den förutsättning, att de allt för många timmar på dagen hållas till läsning så i skolan som i hemmet. Det är just för att undvika detta, som Departementschefen föreslagit att förlänga läsåret, enär man derigenom skulle kunna vinna en kortare läsetid för hvarje dag. Om detta mål kan vinnas, så anser jag att läsåret utan skada för barnets helsa kan förlängas med den korta tid af 2—3 veckor, som här är föreslagen. Talaren från Wexiö framhöll, huru barnens moraliska lif och uppfostran fordrade deras vistande i hemmet under den tid, som nu är föreskrifven. Det är sannt, att föräldrar med större uppmärksamhet, än uti skolan är möjligt, kunna följa barnens utveckling i sedligt afseende, och att barnen uti föräldrahemmet kunna härutinnan hemta obestridda och för deras framtid ytterst viktiga fördelar, men icke vinner man mycket i detta afseende på den korta tid, som här för terminens förlängning är ifrågasatt, och den qvarstående ferietiden torde för det angifna ändamålet vara lika tillräcklig.

Under ovillkorlig förutsättning att antalet undervisningstimmar per dag under skolgången minskas, har jag från min ståndpunkt såsom läkare icke något att invända mot föreslagna förlängningen af läsåret, hvarföre jag yrkar bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Törneblad: Jag förstår Herrarnes längtan efter proposition, men då jag så många gånger blifvit angripen, må det förlåtas mig, om jag ännu en gång, blott till sjelfförvar, tager till ordet i detta ämne.

Flere talare hafva framhållit såsom skäl för den ifrågasatta förlängningen af läseterminerna, att man derigenom skulle vinna det af dem såsom särdeles viktigt ansedda mål, att arbetet för dagen under termi-

nerna minskades. Men denna minskning lär väl icke blifva så synnerligen stor, då antalet timmar, man genom förlängningen skulle vinna, uppgår endast till 60, hvilket antal, fördeladt på hela läsåret, ej kan utöfva något särdeles stort inflytande på läsningen hvarje dag, aldrähest som för reallinien antalet läsetimmar i skolan kommer att blifva oförändradt.

En talare på malmöbanken anmärkte vidare, att arbetet på skolrummet skulle blifva obetydligt under de sista 14 dagarne af vårterminen, enär lärjungarnes tid då borde upptagas af botaniska exkursioner och militära öfningar. Är det så, då förfaller naturligtvis de öfrige herrarnes skäl, att genom förlängningen skulle uppstå någon synnerlig lindring i arbetet med läsningen under terminen.

Vidare anmärkte en talare på stockholmsbanken, att det vore onyttigt och skadligt att vänja ynglingar vid den tanken, att ett arbete icke läte sig verkställas utan långa mellanskof. Detta hans argument kan nog vara riktigt, men det gäller ferier i allmänhet, och utgår man från denna ståndpunkt, handlar man naturligtvis bäst, om man tager bort alla ferier.

Samme talare anförde äfven, att föräldrar ofta på ett i sina följder mindre lyckobringande sätt låta sina barn läsa i naturens stora bok. Deremot vill jag erinra, att man lagstiftar icke med hänsyn till hvad en eller annan af oförstånd gör, utan till normala förhållanden.

En talare på stockholmsbanken begärde att få höra skäl, hvarföre man hos oss ville bibehålla en annan ordning än den som i andra länder vore gällande, och han påstod, att han icke hört något skäl därför uppgifvas. Jag har dock redan angifvit ett sådant, hvilket jag nu nödgas upppepa. Skälet dertill är att *uppföstran*, tagen i dess motsats till *undervisningen* i och för sig hos oss med skäl har en ganska stor betydelse samt att det icke torde vara lämpligt att minska — hvad här äfven förut blifvit antydt — det välgörande inflytande, som hemmet på denna uppföstran kan utöfva. Derjemte framhöll jag äfven betydelsen af ferierna i fråga om de praktiska sysselsättningarne. Och om arbetet per dag är större och mera ansträngande hos oss än i andra länder, såsom man hört uppgifvas, äro längre ferier af nöden. Jag har också sagt, att om läsetiden förlänges och barnens arbete derigenom blir tyngre, så kan öfveranstängning lätteligen deraf uppkomma. Jag vidhåller detta mitt påstående. Jag vidhåller jemväl, att ynglingen, vid slutet af vårterminen, då han först sträfvat igenom höstterminen och sedan fortsatt arbetet under vårterminen samt måste underkasta sig den ansträngande läsningen till flyttningen, är i stort behof af att så fort som möjligt få någon hvila, och jag tror, att man kan undvika den ansträngning, som man fruktar, på annat sätt än här föreslagits af Kongl. Maj:t och Utskottet. Jag har i detta afseende tagit mig friheten föreslå en förlängning af påskferierna. Deremot har man visserligen anmärkt, att landsbygdens barn under påsken skulle komma att sysslolöst drifva omkring på stadsgatorna, men min erfarenhet från det läroverk jag har den äran att förestå, är emellertid en helt annan, och på grund af denna min erfarenhet tror jag, att just genom en sådau förlängning af påskferierna, det skulle blifva lättare för

sådana barn att få återvända till hemmet, isynnerhet nu då våra kommunikationsmedel så betydligt utvecklats.

På de skäl jag nu och förra gången, jag hade ordet, anført, yrkar jag fortfarande bifall till det förslag, jag i detta ämne framlagt.

Öfverläggningen var nu slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels att, med afslag å nämnda hemställan, det förslag måtte antagas som i fråga om denna punkt blifvit framställt i Herr A. Rundbäcks vid utlåtandet fogade reservation, dels ock slutligen bifall till det förslag, som Herr Törneblad i sitt afgifna yttrande framställt. Herr Talmannen gaf propositioner å dessa yrkanden och förklarade svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förstnämnda meningen. Votering äskades, med anledning hvaraf, och sedan Kammaren till kontraposition antagit deras yrkande, som förordat Herr Rundbäcks nyssomförmälda reservation, en så lydande omröstningsproposition nu uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i *trettonde* punkten af dess utlåtande N:o 1,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutit den åsigts uttalande af Riksdagen, att läseåret vid elementarläroverken icke må förlängas.

Omröstningen försiggick och visade vid röstsedlarnes sammanräkning 114 ja mot 30 nej, i följd hvaraf Kammaren bifallit Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Efter föredragning dernäst af *punkten 14* yttrade

Herr O. B. Olsson: Jag har icke begärt ordet vid någon af de föregående punkterna i detta betänkande, derför att jag icke ansett mig ega tillräckliga insigter i de ämnen, som der förekommit, men den nu föredragna punkten är, som jag tror, af en mera praktisk natur, och jag tager mig derför friheten att yttra några betänkligheter emot densamma. Utskottet har föreslagit, att den för inträde i elementarläroverkets första klass nu stadgade ålder skulle nedsättas från tio till nio år. Jag hemställer till Eder samtliga, mine Herrar, om det kan ligga någon egentlig fördel uti ett sådant förslag; jag tror att en gosse, äfven den af naturen bäst utrustade, vid nio års ålder icke hunnit inhemta det mått af kunskaper, som är föreskrifvet såsom maximum i folkskolan. Är det antagandet riktigt — och jag tror att det bekräftats af erfarenheten — så kan det ingalunda vara lämpligt eller välbetänkt att hafva tvänne skolor, folkskolan och elementarläroverket, der undervisning meddelas i till en

del samma ämnen och samma kunskapsmått och som således i visst afseende stå i jembredd med hvarandra, helst då den ena af dem, elementarläroverket, är ganska kostbar för staten, dels i anseende till sitt stora antal lärare, dels i anseende till deras höga aflöning, jemförd med kostnaden för undervisningen i folkskolan. Jag vet dessutom icke, hvar till denna nedsättning skulle tjena, utom för de mera bemedlade familjernas i städerna barn, hvilkas föräldrar möjligen kunna finna sig generade utaf att låta sina söner gå i folkskolan. Att vid nio års ålder komma in i elementarskolan skulle deremot för gossarne från landsbygden sällan vara möjligt, såväl med anledning af bristande kunskaper för inskrifningen, som isynnerhet derföre att, såsom den ärade representanten från Wexjö under diskussionen om den föregående punkten redan erinrat, vistelsen i föräldrahemmet, föräldravården är för dem alldeles nödvändig, isynnerhet vid en så späd ålder som nio à tio år, då de ju, sedan de en gång begynt gå i skolan, endast under ferierna äro i tillfälle att åtnjuta det välgörande inflytande, som vistelsen i hemmet, sammanvaron med föräldrar och nära anhörige utöfvar. Föräldrarne på landsbygden måste derföre också mera än en gång betänka sig, innan de skicka sina 9 à 10 års gossar till elementarläroverket, der de icke på flere månader kunna utöfva någon tillsyn öfver dem. Skälen för förändringen, hvilka finnas anförda i statsrådsprotokollet, förefalla mig ock något besynnerliga. Jag vill taga mig friheten uppläsa några rader af dem. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet säger: "Om således skälen dertill, att medelåldern öfverallt, ehuru i större eller mindre grad, öfverstiger normalåldern, till största delen äro att söka i omständigheter, som icke äro af läroverkets organisation beroende, så är dock sjelfva hufvudsaken, eller lärjungarnes för höga ålder vid afgangen från skolan, i väsendtlig mån beroende af skollagens föreskrift om inträdesålder af tio år. Denna föreskrift är icke gammal. Den förskrifver sig från år 1869 och hänger tillsammans med den förhöjning i kunskapsfordringar för inträde i första klassen, som då bestämdes." Såsom skäl för nedsättningen uppgifver Herr Statsrådet vidare, att normalåldern vid afgangsexamina från läroverken för närvarande är för hög, 19 år å båda linierna, men skulle genom den föreslagna åtgärden nedsättas till 18 år på den klassiska och 17 år på den reala linien. Jag hemställer nu till Eder, mine Herrar, huruvida denna förhöjning i inträdesåldern, som år 1869, således för endast fyra år sedan infördes, ännu kunnat hafva något inflytande på normalåldern vid afgangsexamen; jag för min del anser det omöjligt, då naturligtvis ingen enda af de lärjungar, som under dessa fyra år blifvit vid tio års ålder intagen i skolans första klass, ännu hunnit så långt, att de kunnat aflägga denna examen. Jag kan således icke gilla detta skäl.

Jag skall icke längre upptaga Kammarens tid, synnerligen som detta betänkande i sin helhet redan blifvit så utförligt diskuteradt, och vill derföre inskränka mig till att yrka bibehållandet af nu gällande stadgande beträffande åldern för inträdet i första klassen och afslag å Utskottets och Kongl. Maj:ts förslag. Återremiss af punkten blir naturligtvis, om detta yrkande skulle vinna Kammarens bifall, ej behöflig.

Herr Adlersparre: Jag ber att få påminna Kammaren derom, att en af de största olägenheterna af den nuvarande skolundervisningen ansetts vara, att ynglingarne alltför sent komma ut i det praktiska lifvet, att de, då de afslutat sin skolkurs, ofta hunnit öfver den ålder, man i allmänhet anser för den lämpligaste såsom begynnelsepunkt för de praktiska sysselsättningarne. Det är just för att afhjelpa klagomålen i det hänseendet, som regeringen nu föreslagit och Utskottet tillstyrkt att inträde i elementarläroverkens lägsta klass må medgifvas äfven gossar af nio års ålder. Derjemte ber jag få fästa uppmärksamheten på att förslaget ingalunda innehåller någon bestämd föreskrift, att ynglingar äldre än nio år ej få intagas i den ifrågavarande klassen. Det utsträcker endast rättigheten till inträde äfven till nioåringarne; det tillåter föräldrarne att insätta barnet i elementarskolan redan vid nio års ålder. Jag tror att det icke är skäl att skjuta ifrån sig en erbjuden större frihet, än den hittills medgifna. Det är, som sagdt, icke något tvång, eller att gossen ej får vara mer än nio år gammal, som här åsyftas, utan endast en utsträckning i den nuvarande rättigheten. Fordringarne för inträdes-examen uti våra elementarläroverk äro dessutom så ringa, att jag icke tror att det finnes någon enda folkskola, som icke kan meddela barnen så mycket undervisning, att de vid nio års ålder ega de kunskaper, som för inträdet i elementarskolan behöfvas.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr *Billström* instämde med Herr Adlersparre.

Herr Alb. Staaff: Hufvudsakligen instämmande med Herr Adlersparre, ber jag blott i största korthet få tillägga några ord.

Den förste talaren på skånebänken erinrade om folkskolan och ansåg, att det icke vore skäl att bifalla den föreslagna bestämmelsen derföre, att elementarskolan derigenom skulle komma att ingripa på folkskolans verksamhet och sålunda, i stället för att, såsom talaren tycktes önska, supplera och komplettera folkskolan, råka i kollision med henne. Jag anser det vara af aldra största vigt att icke förblanda dessa två slags skolors, folkskolans och elementarläroverkets, bestämmelse. Båda hafva visserligen till sin gemensamma uppgift att bland ungdomen sprida bildning och upplysning — det är sannt — men hvar och en dock sin särskilda, och jag skulle anse det lända folkskolan lika mycket som elementarläroverket till förfång, om man t. ex. uppställde samma kunskapsfordringar för inträde i elementarläroverket som för afgang från folkskolan. Öfvergången från folkskolan till elementarskolan blir ändå alltid lätt. Jag har velat nämna detta, dels emedan jag tyckte mig finna en autydan om en dylik sammanblandning i den förste talarens yttrande, dels emedan dylika uttalanden vid föregående tillfällen blifvit från andra håll framställda.

Samme värde talare frågade, hvartill denna nedsättning i inträdesåldern skulle tjena. Den tjenar för det första dertill, att den möjliggör elementarkursens afslutande ett år tidigare än nu, och för det andra dertill, att undervisningen af samma lärare och efter samma metod kan börja så tidigt som möjligt. Den sednare fördelen är, såsom erfaren-

heten visat, ju större, ju förr ynglingen kommer i åtnjutande af densamma. Att redan från studiernas början få undervisning efter den metod, den uppfattning och det sätt, som antagligen anses för det bästa för det afsedda bildningsmålet och på det sättet fortsätta hela skolan igenom, är för ynglingen af omätlig vigt.

Vid sådant förhållande, då undervisningen härigenom bestämdt kommer att vinna, då det stora målet: möjligheten af studiernas afslutande i skolan tidigare än nu sker, befrämjas, och då försöket att uppflytta inträdesåldern från nio till tio år hafva utfallit så, att man i allmänhet icke varit dermed belåten, utan det visat sig att föräldrar ofta nog nödgats sätta sina barn i enskilda läroanstalter, mången gång med stor uppoffring, samt då slutligen sammanjemkningen af de under olika läro-metoder inhemtade kunskaperna haft sina icke obetydliga svårigheter, så yrkar jag på grund af alla dessa omständigheter bifall till Utskottets förslag.

Uti Herr Staaffs anförande hördes flera af Kammarrens ledamöter instämma.

Den vidare öfverläggningen rörande nu föredragna punkt blef, i anseende till den långt framskridna tiden, uppskjuten till det fortsatta sammanträde, som under eftermiddagen komme att hållas.

§ 7.

Anmäldes och upplästes ett till Kammarren inkommet så lydande läkarebetyg:

Att Herr Häradshöfdingen F. G. Isberg till följd af det rheumatiska lidande, som är omnämndt i ett af mig förra månaden för honom utfärdadt läkarebetyg samt på grund af nödvändigheten för honom att ofördröjligen anträda en resa till utländsk kurort är hindrad att under återstående delen af pågående Riksmöte delta i Riksdagens förhandlingar; detta intygas å aflagd läkareed: så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ. Stockholm den 10 Maj 1873.

Oskar Th. Sandahl.
Med. Doktor.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag angående den beslutade remissen af Herr vice Talmannens här ofvan under § 2 omförmälda motion.

Kammarrens ledamöter åtskiljdes nu, klockan $\frac{3}{4}$ 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 7 e. m.

då talmansbefattningen till en början utöfvades af Herr vice Talmannen.

§ 9.

Fortsattes öfverläggningen angående den under föredragning varande 14:de punkten i Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1.

Enligt förut skedd anteckning, lemnades ordet till

Herr Sven Nilsson i Österslöf: I likhet med Herr O. B. Olsson anser äfven jag, att inträdesåldern vid elementarläroverken bör bibehållas vid tio år. Jag medgifver och tror, att de hafva ganska rätt som påstå det vara nyttigt, att lärjungarne icke alltför tidigt börja sin skolgång; och derest den 18:de punkten i detta betänkande, hvilken handlar om bestämmandet af ett maximiantal lärjungar för hvarje klass, blifver bifallden, så ligger det nära till hands att antaga, det elementarläroverken, för den händelse inträdesåldern bestämdes till nio år, skulle blifva så uppfyllda af städernas ungdom, att landsbygdens barn ganska ofta skulle gå miste om att derstädes vinna inträde.

Jag yrkar sålunda afslag å den föredragna punkten.

Härefter yttrade:

Herr A. Rundbäck: Hvad som kan sägas till försvar för den föredragna punkten har redan på förmiddagen af en ärad talare på Stockholmsbänken blifvit anfördt. För min del vill jag dock säga, att jag ingalunda har något emot att bibehålla stadgandet om inträdesåldern af tio år; tvärtom har jag inom Utskottet förfäktat denna åsigt, som jag fortfarande hyser. Emellertid lät jag den inom Utskottet falla, emedan jag var rädd för att, om Utskottet i flera punkter komme att uttala en från Kongl. Maj:ts skiljaktig mening, hela förslaget möjligen skulle rifvas sönder och göras om intet. Ett skäl för att behålla det nuvarande stadgandet om 10 år för inträde i elementarläroverket anser jag först och främst ligga deri, att man icke för tidigt bör rycka gossen ifrån föräldrahemmet och kasta honom handlost ut i den vida främmande världen. Dessutom bör man kunna höja inträdesfordringarne, om inträdesåldern kommer att sättas till 10 år i stället för 9. Och med detsamma kan man äfven få lärokursen efter femte klassen att omfatta mera, hvarjemte denna lärokurs då kommer att sluta med femtonde året eller just vid konfirmationsåldern, hvilket i mer än ett hänseende måste anses lämpligare, än om denna afslutning sker vid 14:de året.

Jag

Jag anser det dessutom icke vara rätt, att elementarläroverkets lägsta klass skall, såsom kommer att ske genom förslaget antagande, blifva likasom en folkskola för de förmögnare samhällsklassernas barn. På dessa grunder hyser jag den åsigt, att det vore bäst att bibehålla det nuvarande stadgandet angående inträdesåldern; men då jag inom Utskottet biträdt Kongl. Maj:ts förslag äfven i denna del, och detta hufvudsakligen af det skäl att, äfven om denna inträdesålder nedsattes till nio år, det icke kan vara föräldrar, som sådant önska, förmenadt, att dröja med att sända sina barn till skolan tilldess de fyllt tio år, så vill jag nu i afseende å denna punkt icke framställa något yrkande.

Herr Lyttkens: När man genomläser den motivering, som angående denna punkt finnes i statsråds-protokollet, skulle man nästan vara höjd för att tro, att resultatet deraf borde hafva blifvit, att Kongl. Maj:t icke skulle hafva föreslagit inträdesåldern vid läroverken till *nio* utan snarare till *elfva* år. I denna motivering förekomma nemligen hvarjehanda mot-sägelser. Så t. ex. anföres, bland annat, att det har visat sig, att medelåldern i de särskilda klasserna i allmänhet öferskjutit normalåldern med nära två år; derpå inträdde den nya författningen af år 1869, hvarigenom denna ålder höjdes till tio år, men på grund af de iakttagelser, som sedan dess i detta hänseende blifvit gjorda, kan man ju icke ännu hafva kommit till något bestämdt resultat, enär de lärjungar, hvilka efter 1869 börjat sin lärokurs, hittills icke gerna hunnit komma längre än till fjerde eller på sin höjd femte klassen i läroverket. Jag instämmer så till vida med den siste talaren, att jag anser det vara olämpligt att bestämma inträdesåldern till nio år, men jag beder härvid endast få uttrycka min förundran öfver, huru denne talare, som erkände riktigheten af att bibehålla den nuvarande årsbestämmelsen för inträde vid elementarläroverket, dock icke fann sig föranlåten att derom framställa yrkande. För min del deremot yrkar jag bibehållande af det nuvarande stadgandet i detta hänseende, till följd hvaraf jag ock yrkar afslag å den föredragna punkten. Såsom ett bland de förnämsta skälen för detta mitt yrkande beder jag få framhålla det stora tillopp och den trängsel af inträdessökande vid läroverken, som skulle blifva en följd af förslaget antagande, enär derigenom läroverkens lägsta klass skulle snart sagdt förvandlas till en småbarnsskola. Härtill kommer äfven, att nio års barn naturligtvis icke ega samma förmåga att följa med den undervisning, hvilken vid elementarläroverket meddelas, som de barn, hvilka äro några år äldre.

Man har äfven sagt, att den föreslagna förändringen skulle verka derhän, att ynglingen derigenom tidigare skulle kunna hinna genomgå hela lärokursen och komma ut i det praktiska lifvet. Jag tror tvärtom, att lärjungarna genom denna förändring mer än hittills varit vanligt, skulle nödgas att äfven på det lägre stadiet kvarstanna två år i hvarje klass, alldenstund de alltifrån början af sin skolgång icke mäktade följa med den undervisning, som meddelades dem, och detta så mycket mindre som fordringarne för uppflyttning i högre klass småningom alltmera skärpas. Insattes nemligen barnet redan vid nio års ålder vid ett offentligt läroverk, så kommer det att der på visst sätt dröna bort sin tid, under det

att deremot vid tio års ålder gossens förstånd hunnit större utveckling, så att han derefter kan hafva fullt gagn af sin skolgång. Oaktadt jag sålunda i hufvudprincipen gillar Utskottets förslag, kan jag dock ej bifalla hvad i denna punkt blifvit föreslaget, hvarföre jag ock på de skäl, jag i korthet antydt, yrkar afslag å Kongl. Maj:ts framställning i denna punkt.

Herrar *Christen Assarsson, Erik Olsson* och *Nils Nilsson* i Stäfvie instämde med Herr Lyttkens.

Herr Hjelm: När jag förra gången hade ordet, uppgaf jag några skäl för afslag å den föredragna punkten och fästade dervid särskildt afseende på de lärjungar, som lemna läroverket efter att hafva genomgått endast tre eller fem klasser. Dessa skäl tala, såsom jag hoppas, för bibehållande af den nuvarande inträdesåldern, tio år. Sedan Kammaren nu antagit den närmast föregående 13:de punkten, så finner jag det alldeles nödvändigt att så ordna undervisningen, att de som afgå från läroverkets tredje eller femte klasser måtte erhålla all den utbildning i svenska språket, tyska och matematik, som en mera framskriden ålder kan medgifva. Det är en stor skilnad i förmågan att inhemta kunskaper mellan en yngling på 12 å 13 och ännu mer på 14 å 15 år och en gosse af 9 till 10 års ålder. Barn vid denna yngre ålder behöfva derföre icke gagnlöst förspilla tiden, utan fordringarne för inträde vid läroverket kunna i stället höjas och i samma mån äfven fordringarna vid afgangsexamen från läroverket. Det på förmiddagen fattade beslutet i afseende å 13:de punkten talar äfven för en högre inträdesålder vid läroverken.

En högt ärad talare på östgötabänken har redan vid denna punkts behandling talat om orsakerna till den fysiska svagheten hos lärjungarne vid våra skolor, och detta hans anförande innebär för oss en stark marning att söka afhålla landsortsbefolkningens söner ifrån ett alltför tidigt inträde vid de offentliga läroverken; ty denne vetenskapsmans anförande bör väl väga ganska tungt i vågskålen. En talare på stockholmsbänken har sagt, att det blefve en rättighet men ingen skyldighet att sända gossarne till läroverket vid denna tidiga ålder. Men denna rättighet kommer dock att hafva betänkliga följder, om den blifver lag; ty derigenom lemnas äfven rättighet för stadsbefolkningen att utestänga landtbefolkningens söner från att erhålla plats vid läroverken. Om äfven punkten af detta utlåtande, hvaruti bestämmes ett maximiantal lärjungar för hvarje klass, och hvarigenom stadskommunerna skulle hafva företrädesrättigheten, såsom jag hoppas icke blifver antagen, så blir dock en följd att stadsboarne genom sina relationer komme att bereda sina egna söner företräde i fråga om intagning vid läroverken framför landtmännens barn: den satsen att lärosalarna liksom templen böra stå öppna för alla, torde härvid icke vinna beaktande. En annan talare på stockholmsbänken nämnde, huru svårt det skulle blifva att, derest den föredragna punkten afsloges, få undervisning för barnen medan de äro mellan 9 och 10 år gamla. Jag erinrade redan under förmiddagens diskussion derom, att icke något hinder torde möta för anskaffande af en sådan undervisning. De som nemligen af en eller annan orsak icke vilja begagna sig af de undervisningsanstalter, hvarom staten dragit försorg, äro i tillfälle att förskaffa undervisning åt

sina barn på privat väg. Jag beder äfven få erinra derom, att landtbefolkningen just för barnens undervisning i tyska språket tvingas att så tidigt som möjligt skicka sina söner till elementarläroverken, emedan vanligtvis på landsbygden icke tillfälle erbjuder sig att skaffa barnen undervisning i detta ämne. För öfrigt tror jag det icke vara så alldeles rätt att genom lagstiftningen söka redan från de yngre åren skilja landets befolkning i två särskilda kaster. Man har äfven talat om och framhållit fördelarne deraf, att de begge bildningslinierna, den klassiska och den reala, borde vara förenade till en viss tid af lärokursen; jag tror äfven att det icke skulle skada utan tvärtom gagna, om äfven de barn, hvilka begagna sig af elementarläroverken såsom en förberedelse för akademien, finge under någon tid af de första läroåren inhemta undervisning i folkskolan.

Jag finner på grund af dessa och andra skäl, som förut blifvit anförda, så mycket tala för bibehållande af den närvarande bestämmelsen angående intagningsåldern, att jag finner mig föranlåten att på det bestämdaste yrka afslag å Utskottets hemställan, hvilket jag ock hoppas skall blifva åtminstone denna Kammares beslut i ämnet.

Herr Helander: Jag påminner mig att då, på grund af 1869 års Riksdags beslut, den dittills varande första klassen vid elementarläroverken blef indragen samt till följd deraf äfven inträdesåldern bestämdes till tio i stället för nio år, denna förändring både inom min hemort och på många andra ställen i landet möttes af ett allmänt ogillande. Deremot har jag icke funnit att Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag angående återgång till den förra bestämmelsen om nio år såsom den lägsta inträdesåldern vid de offentliga läroverken har väckt annat än temligen allmän belåtenhet. Jag har för öfrigt icke något egentligt att tillägga till de skäl, som under förmiddagens diskussion i denna fråga af Herrar Adlersparre och Staaff blifvit anförda, utan ber jag alltså att få instämma uti deras yrkanden om bifall till den föredragna punkten.

Herr Gjerling: Såsom skäl för afslag å den föredragna punkten, har hufvudsakligen blifvit anfördt, att den tid, som det nuvarande lagstadgandet angående inträdesåldern vid elementarläroverket varit tillämpad, har varit alltför kort, för att man på grund deraf skulle kunna draga några bestämda slutsatser angående lämpligheten af den nu ifrågasatta förändringen. För min del kan jag icke erkänna riktigheten af en sådan uppfattning, emedan denna tid, ehuru kort, dock måste hafva lemnat tillfällen till iakttagelser, nödiga för att bedöma nu föreliggande fråga från dess rätta synpunkt. Det är nemligen icke ensamt efter genomgången af hela läroverket, utan äfven efter de flyttningar, som ega rum klasserna emellan, som iakttagelserna kunna och böra ske. Om man i sådant hänseende gifver akt på och med hvarandra jemför förståndsutvecklingen hos de barn, som för närvarande finnas vid elementarläroverken, så skall man finna att de flesta af dem, som redan före tillämpningen af föreskrifterna af år 1869 började sin skolgång vid nio års ålder, icke i afseende å, vare sig förståndets mognad eller flit och uppförande, stå de af sina jemnåriga kamrater efter, hvilka först vid den nämnda år bestämda åldern, tio år,

vunnit inträde vid läroverken — en minimiålder, som för öfrigt, äfven under nu gällande bestämmelser, kan i viss mån underskridas.

Man har äfven velat med nu ifrågavarande punkt ställa i samband 18:de punkten eller den om bestämmande af ett visst maximiantal lärjungar i hvarje klass samt deraf velat sluta, att barn till städernas innevånare företrädesvis skulle draga nytta af förändringen i inträdesåldern, hvaremot landsbygdens barn, till följd äfven af denna förändring, ofta komme att uteslutas från inträde vid läroverken. Jag ämnar för min del icke försvara förslaget om ett bestämdt maximiantal, enär jag ingalunda kan gilla detsamma, men jag tror dock att man, äfven förutsatt antagande af sistnämnda förslag, icke i afseende på vådan af sådant stadgande bör, vid den *nu* föreliggande punkten, fästa den betydelse, som motståndarne mot densamma sökt göra. I statsråds-protokollet finnes nemligen omnämndt, i sammanhang med förslaget om ett maximiantal af 36 lärjungar för hvarje klass, att, derest, genom tilloppet af lärjungar, detta antal i någon väsendtlig mån öfverskrides, parallell klasser komme att inrättas. Till följd häraf torde nedsättning i inträdesåldern icke behöfva föranleda någon farhåga för brist på utrymme vid läroverken äfven för landsortsbefolkningens barn, helst nyss återopade tal 36 väl torde få påräknas att i sjelfva verket innebära ingenting annat än det högsta antal lärjungar, som i allmänhet af en lärare samtidigt böra undervisas.

På grund af hvad jag nu i korthet anfört samt under återopande derjemte af de skäl, hvilka förut i frågan blifvit anförda af Herrar Adlersparre och A. Staaff, anhåller jag om bifall till den föredragna punkten.

Herr Statsrådet Wennerberg: I min ungdom, då jag kom in i skolan, befunno sig i samma klass, der jag intogs, lärjungar af så olika ålder att, om jag rätt minnes, en bland dem redan hade fyllt 20 år, under det att en annan blott var omkring 8. Det var nemligen icke vid den tiden någon gosse förmenadt att vinna inträde i skolan vid så tidig ålder. Jag minnes ock nogsamt att de yngre kamraterna i klassen icke voro mera besvärade af skolarbetet än de, som voro mera till åren komne, då deras anlag för öfrigt voro ungefärligen desamma. Under sednare tider, då man börjat klaga öfver öfveranstängning i skolorna, har man äfven från flere håll sökt bestämma, hvaruti orsaken till detta missförhållande kunde ligga. Man har då bland annat äfven angifvit såsom ett af skälen till denna öfveranstängning den späda ålder, vid hvilken inträde i elementarläroverken medgifvits, hvarför man ock för icke länge sedan höjde inträdesåldern till 10 år. Genom de iakttagelser i afseende å vårt skolväsende, som sedan dess blifvit gjorda, har det dock icke bekräftat sig, att de ynglingar, som redan vid tidigare ålder vunnit inträde i läroverken i allmänhet varit i fysiskt hänseende svagare eller i psykiskt slappare än de äldre. Det torde sålunda kunna antagas — hvarom jag äfven för min del är fullt och fast öfvertygad — att den så mycket öfverklagade öfveranstängningen icke beror på bestämmelsen om en tidigare eller sednare intagningsålder i skolan. Är barnet i fysiskt hänseende svagt, så kan det lika väl vid 10 à 11 år som vid 8 eller 9 taga men och skada deraf, att lärare möjligen finnas, som alltför mycket taga

dess ringa krafter i anspråk; är deremot den unge gossen stark och frisk, så kan han lika väl vid 8 eller 9 års ålder som något sednare följa med den undervisning, som meddelas på elementarläroverkets lägsta stadium.

Hvad åsyftar dessutom detta af Kongl. Maj:t framlagda och af Utskottet tillstyrkta förslag? Jo, ingenting annat än en friare lagstifning i detta hänseende, i full öfverensstämmelse med Riksdagens underdåniga skrifvelse år 1870 i detta ämne. Om nu Kongl. Maj:ts förslag i den föredragna punkten bifalles, så hindrar ju detta icke de föräldrar eller målsmän, som anse det vara för tidigt att sända sina barn till elementarläroverket vid 9 års ålder att dermed uppskjuta ett år, hvaremot de föräldrar, som hafva en annan åsigt, erhålla den fördelen att ett år tidigare än som enligt nu gällande skolstadga medgifves, bereda sina barn en väl ordnad undervisning vid de allmänna läroverken.

Man har sagt, att frågan om intagningsåldern skulle kunna lösas derigenom, att man stegrade fordringarna för inträde vid elementarläroverket. Det ligger dock onekligen något hårdt deruti, ty på sådant sätt nödgades ju äfven fattiga föräldrar att skaffa sina barn enskild undervisning, enär folkskolan icke ännu befinner sig på en sådan utvecklingsgrad, att den kan meddela det mått af kunskaper, som i sådan händelse komme att erfordras för inträde i elementarläroverkets lägsta klass, och härigenom komme sålunda mängden af fattiga barn att utestängas från högre undervisning. Om man genomgår katalogerna för de allmänna elementarläroverken, så finner man att antalet skolbarn, som komma från landtkommunerna ingalunda understiger det, som tillflyter från städerna. För föräldrar, som bo på landet, bör det icke blifva dyrare eller svårare att för barnens undervisning insända dem till staden ett år tidigare än ett år sednare. Låtom oss derföre i detta fall bibehålla den största frihet och öfverlemnna hvad som icke bör med lag reglementeras åt föräldrars och målsmäns eget ompröfvande och fria val. Vid närmare betänkande torde det för hvar och en blifva klart, att ingen fara ligger uti ett bifall till hvad här är föreslaget. Fruktar man att genom denna förändring det skall för landtkommunernas barn blifva svårare än för städernas, att vinna inträde vid de offentliga läroverken, så torde rätta stället att närmare undersöka befogenheten häraf vara vid den 18:de punkten, som handlar om bestämmande af maximiantalet lärjungar för hvarje klass.

Kammaren torde äfven finna, att den nu föredragna punkten står i fullkomlig öfverensstämmelse med den af Riksdagen uti dess ofvannämnda skrifvelse uttalade önskan derom, att undervisningen vid elementarläroverken måtte på det sätt ordnas, att ynglingarne tidigare än nu är förhållandet, kunde medhinna afslutandet af skolkursen, för att desto snarare komma ut i det praktiska lifvet. Detta mål kan icke vinnas, om man ej, hvad intagningsåldern beträffar, återgår till den lagbestämmelse, som fordom varit gällande; och jag inser ej, huru någon skall kunna finna sin eller sina barns rätt för nära träd genom att bifalla hvad Kongl. Maj:t i denna punkt föreslagit och det Särskilda Utskottet tillstyrkt.

Herr Jöns Pehrsson: Då jag under förmiddagens diskussion i detta ämne begärde ordet, så var det för att biträda den åsigt, som af

den förste talaren i ordningen blifvit uttryckt; och jag har sedan dess, och oakadt jag nu sednast åhört Departements-chefens anförande i frågan, icke blifvit öfvertygad om nyttan och nödvändigheten af den förändring, som i denna punkt föreslås. Man må säga hvad man vill i fråga om att bestämma inträdesåldern vid läroverken till 9 eller 10 år, så tror jag dock man får lof att erkänna, att för närvarande i elementarläroverkets lägsta klass icke meddelas något högre kunskapsmått i de olika ämnena, än hvad som kan erhållas i folkskolan, med undantag endast i afseende å språkläsning. Jag tror alltså, att vi ganska väl kunna låta bero vid den nuvarande åldersbestämmelsen, 10 år, för inträde vid statens offentliga läroverk. Jag fäster härvid icke så mycket afseende vid den omständigheten att, genom den föreslagna förändringen, städernas innevånare till förfång för landsortens barn skola komma att bereda sig bättre tillfälle att få in sina barn i skolan; men deremot tror jag det ingalunda kunna skada, om de förmögnare klassernas barn hädanefter något mer än hittills varit fallet vid sin första skolgång insattes i folkskolan för att der komma i närmare beröring med det egentliga folkets barn.

Jag yrkar afslag å den föredragna punkten.

Herr F. Mæchel: Jag begärde ordet till följd deraf att flere talare yrkat afslag å förevarande punkt. Då numera åtskillige sednare talare uppträdt till försvar för densamma, skulle jag kanske kunna inskränka mig till att instämma med dem, men jag ber emellertid att några ögonblick få begagna min rätt till ordet. Fordringarne på inträde i skolorna äro verkligen icke stora. I allmänhet har hvarje gosse vid 9 år inhemtat det kunskapsmått, som dertill kräfvdes. Skall han dock tillbakahållas, till dess han fyllt 10 år, och vid denna ålder sättas in i första klassen, så kommer han att medföra nästan så stort kunskapsmått, som erfordras för inträde i andra klassen, och kommer att under första skolåret gå sysslös och vänja sig vid lättja, under det han följer med genom de kunskaper, han förut inhemtat. För att undgå denna olägenhet hafva också många föräldrar efter 1869 års förändring gjort försök att få in sina söner i skolorna före den bestämda åldern, och då detta icke lyckats på annat vilkor än att gossarne under första terminen fyllt sina 10 år, så har följden blifvit, att en mängd gossar vid inträdet i skolan tagit examen till andra klassen. Efter min tanke är detta icke fördelaktigt, utan vore bättre att de vid tidigare ålder finge börja i första klassen och allt ifrån början erhålla undervisning efter de grunder, som gälla för elementarskolorna. Vore åter någon, som fruktade öfveranstängning för sin son, derest han så tidigt började skolgången, så vore han i allt fall oförhindrad att uppskjuta inträdestiden efter behag.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: För min del är jag öfvertygad, att det Kongl. förslag, som nu föreligger, i dess väsendtligaste delar går i rätt riktning, och jag tror, att de beslut, som i frågan redan äro, såväl som de som komma att fattas, skall lända fäderneslandet till lycka. Men jag betvivlar, att hvad som i den nu föredragna punkten är före-

slaget, skulle vara nyttigt och riktigt. Jag tror i likhet med de talare, som yrkat afslag å denna punkt, att det varit mera välbetänkt att flytta inträdesåldern upp än ned. Jag är af den åsigt, att våra folkskolor kunna bibringa våra barn sådant kunskapsmått, att första klassen vid elementarläroverken må blifva öfverflödig. Går man ut från denna synpunkt, så befinner man sig icke på riktig väg, då man vill sätta ned inträdesåldern i stället att höja den. Om nu jemväl antages, att bifall lemnas till adertonde punkten i det Kongl. förslaget, enligt hvilken ett maximum af 36 lärjungar för hvarje klass skulle fastställas, och företräde till intagande i elementarläroverk lemnas dem, som tillhörde den kommun, der läroverket vore beläget, så faller af sig sjelf, att landtmännens barn skulle blifva utestängda från skolorna, särdeles i fall inträdesåldern nedsattes och derigenom än mera för städernas innevägnare underlättades att fylla elementarskolorna med sina barn, då det naturligtvis är förmånligare för dem att hålla barnen i dessa skolor än i folkskolorna. Man säger, att denna svårighet skulle afhjelpas genom inrättande af parallellklasser, men hvartill skulle väl ett dylikt stadgande tjena, om man gäfvade företrädesrätt till läroverkens begagnande åt vissa orter eller samhällen, ty den ena ortens behof i detta hänseende är lika beaktansvärdt som den andras och om läroverken blefvo öfverfyllda med lärjungar, torde det vara lika riktigt att inrätta parallellklasser för städernas barn som för landets.

Vidare har man sagt, att det skulle vara en svårighet för föräldrar att låta undervisa sina barn i hemmet, ända till dess de fyllt 10 år, men jag har den erfarenhet, att det på landsbygden är både billigast och vanligast att behålla barnen hemma, till dess de inhemtat så stort kunskapsmått, att de kunna vinna inträde i en elementarskolas andra eller tredje klass. För stadsinnevägnare, som hafva läroverket i sitt omedelbara grannskap och kunna låta sina barn der undervisas utan att sända dem bort från hemmet, är det naturligtvis en fördel att sätta barnen i elementarskolan äfven för inhemtande af första klassens kurs, men jag tror, att, ifall folkskolan i städerna uppbringas till den ståndpunkt, den bör intaga, der kan meddelas samma kunskapsmått som i första klassen af elementarläroverken, och att stadsinnevägnarne derför icke behöfde lida någon förlust deraf, att inträdesåldern vid elementarläroverken fortfarande bestämmes till 10 år.

Jag yrkar af dessa skäl afslag å den föredragna punkten.

Herr Carl Ifvarsson: Under den öfverläggning, som pågått rörande detta utskottsbetänkande, har jag icke yttrat mig, emedan jag ansett det ämne, frågan afser, otvifvelaktigt till stor del ligga utanför området af mina insigter, då jag icke sjelf varit i tillfälle att erfara beskaffenheten af undervisningen vid något elementarläroverk. Men den särskilda fråga, som nu föreligger, synes mig vara så enkel, att hvar och en, som är begåfvad med vanligt förstånd, derom bör kunna bilda sig ett omdöme. Det synes mig nemligen klart, att våra folkskolor böra meddela ett så pass stort kunskapsmått, som barn före tio års ålder äro i stånd att inhämta. Jag har åtminstone i min hemort icke sett exempel derpå, att barn före 12 eller 13 års ålder kunna tillgodogöra sig all

den undervisning, folkskolan har att meddela. Under sådana omständigheter kan jag icke inse, hvarföre icke våra barn, till dess de uppnått den för inträde i elementarskolan nu erforderliga ålder, lika väl eller heldre än att insättas i elementarskolans lägsta klass skulle kunna begagna sig af folkskolans undervisning. Då härtill kommer, att, såsom vi se af en följande punkt i betänkandet, det är fråga om att begränsa antalet lärjungar för hvarje klass och på samma gång lemna företrädesrätt till intagande i elementarskolorna åt städernas barn, så lär vara klart, att, ifall inträdesåldern nedsättes, läroverken blifva mera öfverbefolkade, och landsbygdens barn från dem mera utestängda. Det skulle vara mycket att beklaga, om det olyckliga förhållande uppstode, att städernas barn komme att uteslutande undervisas i stad och landsbygdens barn på landet, ty deraf skulle följa, att de å ömse sidor komme att betrakta hvarandra såsom skiljda samhällsklasser, då de framdeles komme i beröring sins emellan. Jag åstundar, att samhällsklasserna i allmänhet måtte träda i allt närmare beröring med hvarandra och allt mera sammansmälta till ett, och jag får därför förena mig med dem, som yrkat afslag å den föredragna punkten.

Med Herr Carl Ifvarsson förenade sig Herr *Johan Erik Johansson*.

Herr Friherre af Schmidt: Det har redan blifvit framhållet, men jag tror ej vara till skada, om det än ytterligare framhålles, huru nödigt det är för en yngling att snart komma ut i den verksamhet, hvaråt han efter sin första grundläggande elementarbildning skall egna sig. Af sigten med den bestämmelse, som i nu föredragna punkt blifvit föreslagen, är just den att befordra ynglingars tidigare utkommande i verksamhet, vare sig i statens eller näringarnes eller andra yrkens tjänst. För att nemligen rätt hinna smälta den undervisning, som i elementarläroverken meddelas måtte det vara nyttigt att så tidigt, som möjligt börja skolgången. Sedan år 1820 inträdesåldern bestämts till 8 år, har den år 1869 blifvit uppflyttad till 10, men man har under den tid, som sedan dess förflutit, funnit, att denna uppflyttning varit ett för stort steg. Derföre har nu 9 års ålder blifvit föreslagen såsom den för inträde i elementarskolan erforderliga. Jag tror icke, att det skulle vara för undervisningen gagneligt, att, på sätt några talare visat sig önska, nuvarande första klassen borttages från elementarläroverken, och lärjungarne komme att börja i nuvarande andra klass.

Då jag alltså icke kan se annat än att den föreslagna förändringen skulle medföra en fördel, yrkar jag bifall till den föredragna punkten.

Herr Clairfelt: Då föreligande punkt icke innehåller en sådan restriktion, att barn för att blifva intagne i skolans första klass icke skulle få vara äldre än 9 år, utan endast, på sätt Herr Statsrådet Wennerberg angifvit, innefattar medgifvande af en önskvärd och efterlängtd frihet för föräldrar att bestämma tiden för sina barns inträde i skolan, skulle det förvåna mig, och jag skulle beklaga, om denna Kammare, som i allmänhet vill häfda frihetens rätt, i detta fall beslöte att bibehålla en prohibitiv bestämmelse.

Jag yrkar på det lifvigaste bifall till den föredragna punkten.

Herr Edström: Det motstånd föreliggande förslag rönt, har gifvit mig anledning att tillkännagifva min mening i frågan. För min del kan jag icke inse något berättigande för detta motstånd, då förslaget går derpå ut, att gifva föräldrar och målsmän en utvidgad *rättighet* nemligen till att få sätta in sina söner eller myndlingar i skolan redan vid 9 års i stället för vid 10 års ålder. Jag har hört rätt många föräldrar beklaga, att nu gällande lagstiftning hindrat dem att få sina gossar inskrifna i elementarläroverk tidigare än vid 10 års ålder. Man bör icke förbise, att en del barn redan vid 9 år uppnått den utveckling, att de behöfva blifva delaktige af den bättre undervisning, som vid elementarläroverk meddelas. Det skulle i allt fall stå hvarje målsman öppet, om han så för godt funne, att dröja med inskrifningen i skolan, till dess barnet fyllt 10 år. Jag förstår derföre icke, hvarföre ej lagen skulle medgifva den frihet, hvarom här är fråga. Jag kan icke annat än på det varmaste yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Wedberg: I likhet med min granne till höger har jag hört uttalas bekymmer öfver den år 1869 gjorda förändring, hvarigenom inträdesåldern vid elementarläroverken uppflyttats.

Det resonnement, som förts från deras sida, hvilka motsatt sig den nu föreslagna nedsättning af inträdesåldern, har hufvudsakligen gått derpå ut, att städerna för sina barn derigenom skulle vinna en fördel på landsbygdens bekostnad. Men jag kan icke förstå annat än att stad och land i allmänhet i detta afseende skulle få precis lika rätt. Att de städer särskildt, i hvilka läroverken äro belägna, deruti ega en fördel, är en gifven sak, hvilken emellertid icke lär kunna förändras, ty det lär väl icke kunna ifrågasättas att förlägga läroverken på landsbygden. Men man bör dock besinna, att dessa städer hafva en häremot svarande skyldighet att bekosta byggnad och underhåll af skolans hus. Hyser man fruktan, att antagande af det föreliggande förslaget i dess helhet skulle leda derhän, att landsbygdens barn blefve af städernas utträngda från läroverken, står det öppet att genom afslag å sextonde punkten i Utskottets betänkande förebygga en sådan olägenhet. Till att afslå nämnde punkt skulle jag icke vara obenägen att bidraga, men till den nu föredragna måste jag yrka bifall.

Herr Gumælius: Jag instämmer i allo med Herr Wedberg. Ett och annat skulle jag kunna hafva att anmärka om de skäl, som under denna diskussion anförts; men då de, enligt min uppfattning, redan blifvit omtuggade från ömse sidor mera än tillräckligt, skall jag derpå icke inlåta mig. Det är dock en omständighet, som uppkallat mig. Många talare hafva nemligen anslagit en, i mina öron, ganska obehaglig ton — afundens — hvilken dock visat sig finna genljud inom Kammaren. De hafva ifrigt framhållit såsom ett landsbygdens intresse, att städerna icke måtte komma i åtnjutande af någon särskild fördel, som skulle ligga i skolålderns nedsättning. Men jag tror i afseende härpå, att såsom vanligt medaljen också har en fränsida. Om nemligen, såsom flere talare å ömse sidor medgifvit, förhållandet är, att många barn vid 9 års ålder hafva hunnit inhemta det kunskapsmått och nått den utveckling,

att de då kunde börja skolgång vid elementarläroverken, men det oakadt måste ännu ett år vänta på inträde, så uppstår, om man ej vill låta dem gå sysslösa, nödvändigheten att skaffa dem enskild undervisning för att något år sednare bereda dem inträde i andra eller tredje klassen. Men i så fall är alldeles själfklart, att de städer som hafva elementarläroverk komma i fördelaktigare ställning än landsbygden derutinnan, att enskild undervisning af elementarskolans lärare eller äldre lärjungar måste kunna erhållas lättare och till vida billigare pris, än om man nödgas å landet hålla privat lärare i hemmet. Jag skulle således tro, att, om man nu nödvändigt skall anställa en beräkning i den syftning, som flere talare här ansett ändamålsenlig, landsbygdens motvilja mot den i föreliggande punkt föreslagna bestämmelse skall finnas föga grundad, ifall man tager alla vederbörliga faktorer med i beräkningen. Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr *Falk* instämde med Herr Gumælius.

Herr Per Nilsson i Espö För att få en rätt utsträckt valfrihet tycker jag det vore så godt att sätta ned inträdesåldern till femte året. Då vore friheten fullkomlig, och elementarskolan kunde äfven upptaga småbarnskolan. Men härpå vill jag dock icke begära proposition.

Herr Ahlström: Utöfver de skäl, hvilka blifvit anförda till stöd för påyrkadt bifall till Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt, ber jag att i största korthet få fästa Kammarrens uppmärksamhet å en förut icke framhållen omständighet. Då inträdesåldern genom Kongl. kungörelsen af år 1869 bestämdes till 10 år, stadgades deri tillika det undantag, att i elementarskolorna skulle få intagas barn, som så snart hunne den föreskrifna åldersgränsen, att de under nästföljande termin fyllde sina 10 år. Jag har hört sägas, att på sina ställen — och jag känner bestämdt att åtminstone vid ett läroverk så är förhållandet — detta undantag gifvits en så utsträckt tolkning, att man med nästföljande termin förstätt icke den, hvarunder intagningen i skolan sker, utan den derpå följande, eller andra terminen af skolgången. Således har härvidlag förvexling kommit att ega rum af lästermin med läsår, och följden har blifvit att många gossar intagits i skolan vid en ålder af endast nio år och några månader. Ehuru denna tillämpning af det medgifna undantaget i min tanke icke är riktig, torde den dock få anses vara ett särdeles kraftigt bevis derpå, att ett verkligt behof af inträdesålderns nedsättande till nio år förefinnes, och jag yrkar alltså bifall till den föredragna punkten.

Herr Friherre Fock: Om jag icke mistager mig, så har det motstånd, som här framträdt mot antagande af denna punkt, uppkommit ur den föreställning, att folkskolan kunde supplera eller ersätta undervisningen i elementarskolans lägsta klass. Detta är den omständighet, som uppmanat mig att begära ordet för att mot en så beskaffad åsigt framlägga några skäl. Jag tror, att nämnda åsigt på ett för våra skolor skadligt sätt sammanblandat deras särskilda uppgifter. Jag ber Herrarne väl märka, att folkskolan är och bör och måste vara ett för sig afslutadt

helt, inom hvilket meddelas en efter måttet af skolans krafter fullständig bildning, hvaremot den lägsta klassen vid elementarläroverken utgör ett underlag för en vidare fortsatt undervisning. Om man nu sökte ställa så till, att folkskolan verkligen komme att fylla en sådan uppgift att utgöra underlag för fortsatt undervisning, om man både på land och i stad, som i detta afseende alls icke äro skiljda, skulle sträfva att organisera folkskolan så, att dess elever finge en sådan underbyggnad, som gjorde dem lämplige till att öfverflyttas i elementarläroverken, då skulle, efter min tanke, folkskolans uppgift att utgöra ett sjelfständigt helt i väsendtlig mån förfelas. Om i många kommuner uppstode ett sträfvande att i den antydd riktningen organisera folkskolan, tror jag detta skulle verka menligt såväl på folk- som elementarskolan. Af detta skäl och då jag icke kan anse 9 år vara för tidig ålder för ynglingar i allmänhet att inträda i första klassen af elementarläroverk, yrkar jag bifall till den föredragna punkten.

Häruti instämde Herrar *H. Schultz*, *Thomasson* och *Friherre Cederström*.

Herr *Törneblad*: Blott några få ord. För min del ser jag ingen betänklighet vid att bifalla punkten på sådant sätt, att åldern för inträde vid elementarläroverk uti första klassen bestämmes till nio år. Erfarenheten har icke visat, att en sådan anordning är förenad med några olägenheter. Jag måste emellertid vara tveksam, huruvida skäl ej finnes att förena sig med dem, som förorda tio års ålder i stället för att yrka bifall till Regeringens och Utskottets förslag, hvilka äsyfta nedsättning till nio år af intagningsåldern. Kammaren har nemligen beslutat, att afslutning skall ega rum vid tredje och femte klasserna, hvilka beslut jag för min del på anförda skäl motsatt mig, och man torde böra fästa afseende vid, att afslutningen i tredje klassen blir bättre, om ynglingen uppnått 13 år, än om han endast är 12 år, samt att afslutningen i femte klassen likalades vinner mera fullständighet, om ynglingen dervid befinner sig uti konfirmationsåldern. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten derpå, att svårigheter för antagandet af förslaget om 9 års ålder möta just i de beslut, Kammaren vid föredragning af föregående punkter i förslaget redan fattat, men i öfrigt måste jag uttala såsom min åsigt, att nio års ålder kan utan våda bestämmas för intagning, hvilket också blifvit af läroverkskomitéen föreslaget.

Herr *Hedin*: Äfven i denna punkt skiljer jag mig från Särskilda Utskottet deruti, att jag fasthåller det provisoriska beslutet, under det Utskottet naturligtvis frångått detsamma vid fattandet af det definitiva, och jag anser mig nu böra i korthet angifva skälen till min afvikande mening. Lättats låter detta sig göra genom att kasta en blick på de skäl, hvilka af Herr *Ecklesiastik-ministern* blifvit anförda till fördel för den nedsättning från 10 till 9 år utaf åldern för intagning uti elementarläroverkens första klass, hvilken nedsättning i Kongl. Maj:ts proposition blifvit föreslagen. Dessa skäl voro, om jag icke misstager mig, först och främst att bestämmelsen är särdeles liberal, eftersom man derigenom undviker onödigt reglementerande o. s. v., för det andra att, om åldern för

intagning fortfarande bestämmas till tio år, detta skulle komma att hårdt drabba de föräldrar, hvilka till följd af fattigdom icke hafva råd att anskaffa den förberedande undervisning för barnen, som i så fall skulle erfordras, och för det tredje att det icke skulle vara möjligt att, med bibehållande af bestämmelsen om tio års ålder vid inträdet, gå till mötes Riksdagens uttalade önskan om en tidigare avslutning af hela skolkursen. Utan tvifvel låta dessa skäl ganska bra, både det som framhåller det liberala uti förändringen, och det som uttrycker beredvilligheten att gå Riksdagens uttalade önskan till mötes, men saken förtjenar att betraktas äfven ur en annan synpunkt. Enligt min uppfattning ställer sig saken så, att å ena sidan och med hänseende till elementarläroverken, det icke kan vara annat än en fördel, att dessa i någon mån till omfånget blifva begränsade. Den massa ungdom, som der skall sammanhållas, blifver till antalet mindre omfattande och till beskaffenheten mera likartad i den mån småbarnsundervisningen från elementarläroverken afskiljes. Å andra sidan, och med hänseende till folkskolan, anser jag, att frågan om den ålder, som stadgas för inträde uti elementarläroverk, eger en icke ringa betydelse för folkskoleväsendets utveckling. Vill man lyfta folkskolan, är det nödvändigt att förmå samhällets mera välmående och bildade klasser att för sina barns undervisning begagna folkskolan, för hvilket ändamål naturligtvis större fordringar än för närvarande måste ställas på densamma. Fasthåller man deremot det gamla systemet och bestämmer inträdesåldern vid elementarläroverken till nio år, då har man med detsamma beröfvat sig en synnerligen god kraft för att pådrifva folkskoleväsendets utveckling. Häremot har af en talare blifvit anmärkt, att detta skulle vara att sammanblanda folkskolan och elementarläroverket, då — såsom han uttryckte sig — folkskolan måste utgöra ett för sig afslutadt helt. Men är icke uti sjelfva Kongl. Maj:ts proposition — uti de delar deraf, som redan äro utaf Kammaren antagna — den mening uttalad, att första, andra och tredje klasserna skola vara ett afslutadt helt, att till och med fjerde och femte klasserna skola bilda ett helt, men är det icke på samma gång meningen, att detta afslutade hela, som skall meddela ett för vissa ändamål nödigt ansedt, begränsadt mått af insigter, också skall utgöra begynnelsepunkten till och en integrerande del uti en fullständig, elementär bildningskurs. Kan det således gå för sig, att ett större eller mindre antal klasser inom elementarläroverket utgöra ett afslutadt helt och på samma gång begynnelsen till en fullständig elementarkurs, då synes det mig alldeles icke orimligt att påstå, det folkskolan mycket väl kan utgöra ett för sig afslutadt helt och på samma gång bereda inträde till elementarläroverkets lägsta klass.

Herr Törnfeldt: Jag har i egenskap af ledamot uti Kammaren rätt att uttala min åsigt och gör det, trots de högljudda ropen på proposition. För min del instämmer jag uti den siste talarens yttrande, emedan jag finner det tydligt och klart, att om åldern för intagning i elementarläroverk nedsättes från tio till nio år, man med detsamma öppnar dörren för s. k. bättre mans barn att med förakt gå förbi folkskolan. Det är min fasta öfvertygelse, att folkskolan är fullt ut lika vigtig som elementar-

läroverket för samhället i dess helhet, och att folkskolan aldrig kommer till heders förr än de mera bemedlade samhällsklasserna blifvit nödsakade att låta sina barn derstädes åtnjuta den för inträde vid elementarläroverk erforderliga, förberedande undervisning.

Jag yrkar således för min del afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de meningar, som derunder blifvit framställda, gaf Herr vice Talmannen propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan, som ock på yrkandet att berörda hemställan måtte afslås och nu gällande bestämmelse i afseende på åldern vid inträde i elementarläroverkets första klass oförändrad bibehållas. Den förra af dessa propositioner fann Herr vice Talmannen hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad. Votering blef då begärd, hvadan nu uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, lydande sålunda:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i 14:de punkten af dess utlåtande N:o 1,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit, att den för intagning i elementarläroverkets första klass bestämda ålder af tio år skall bibehållas oförändrad.

Den öfver ofvanintagna proposition derefter företagna omröstningen utföll med 73 ja mot 78 nej, hvadan Kammaren beslutat i enlighet med nej-propositionen.

Herrar *Alb. Staaff, Silfverstolpe* och *Grenander* reserverade sig mot det sålunda fattade beslutet.

Sedan Herr Talmannen nu anländt och intagit talmansstolen, skedde härefter föredragning af

Punkten 15.

Under den öfverläggning, som uppstod rörande denna punkt, yttrade:

Herr *Abr. Rundbäck*: Herr Talman, mine Herrar! Jag har begärt ordet för att fästa Kammarens uppmärksamhet på en synnerlig vigtig sak. Äfven här har Utskottet i min tanke begått ett stort fel, då det afvikit från Kongl. Maj:ts proposition och i stället framlagt ett eget förslag. Kongl. Maj:t har föreslagit en afkortning af ett år på realliniens kurs; Utskottet å sin sida har deremot föreslagit en förlängning af ett år

vid en del elementarläroverk och förkortning med ett år vid andra, så att i stället för att — enligt Kongl. Maj:ts förslag — en fullständig kurs vid elementarläroverk med realöfverbyggnad är beräknad till åtta år, skulle den jemlikt Utskottets förslag erfordra nio år vid vissa, och sju vid andra elementarläroverk. Det är med afseende härå, jag inom Utskottet anmält min reservation.

Hvad först beträffar den af Utskottet vidtagna *förlängning* i kursen, vill jag fästa Herrarnes uppmärksamhet derpå, att 1870 års Riksdag, med anledning af klagomål öfver att barnen vid våra elementarläroverk hållas kvar för länge vid boken, innan de träda ut i lifvet, uti underdånig skrifvelse begärt, att Kongl. Maj:t måtte ordna undervisningen på ett sätt och under vilkor, "som ej tvingade ynglingen att vid skolan tillbringa allt för lång tid af sin ungdom". Vid samma riksdag uttalade vidare denna Kammare vid undervisningsfrågans behandling uttryckligen den åsigten, "att lärokursen för den reala linien på gymnasialafdelningen borde inskränkas till tvänne eller högst trenne ettåriga klasser". Regeringen har nu gjort en inskränkning till tre klasser och således gått Riksdagens uttalade önskan till mötes. Vill alltså Riksdagen vara konsekvent, kan den väl icke annat än bifalla Kongl. Maj:ts förslag, helst då detta har till förespråkare både ynglingarnes och det industriela lifvets intressen, hvilka stämma öfverens deri, att ju tidigare de förra kunna med tillräckliga elementarstudier öfvergå till yrkena och den praktiska arbetsskolan, desto bättre är det. Frågan är alltså endast den — om dessa gossar kunna på en tid af tre år å det högre stadiet få tillräcklig elementarundervisning. Chefen för Ecklesiastik-departementet har till statsråds-protokollet härom uttryckligen sagt, att eleverna under en tid af tre år kunna erhålla tillräcklig undervisning, icke allenast för att öfvergå till högre reala tillämpningsskolor: Teknologiska Institutet, Krigsskolan o. s. v., utan äfven för fortsättning af studierna vid något universitet. I detta hänseende tillåter jag mig att för min del allvarligt understödja Herr Ecklesiastik-ministern. Jag har under hela den tid, jag utöfvat lärarekallet, undervisat på reallinien och kan af egen erfarenhet intyga, att på tre år och med vidtagande af de föreslagna åtgärderna kursen mycket väl kan medhinnas. Hittills har gymnasialkursen på reallinien visserligen fordrat fyra år, men så har också undervisningen på hela linien — både den högre och lägre — varit så illa ordnad, att man knappast på nio år uträttat så mycket, som det hädanefter blir möjligt att uträtta på åtta år. Frågan gäller således hvarken mer eller mindre, än att vi skola för det uppväxande, bildnings-sökande släktet onödigtvis spilla bort ett år på elementära studier. Utskottet har lånat sitt förslag i denna punkt från läroverkskomitéen, som uttalat den åsigten, att kursen på reallinien för inträde i tillämpningsskola, fordrar blott sju år, hvaremot realisten måste genomgå en lika långvarig kurs som latinaren eller en nioårig, om han skall öfvergå till akademien. Nu säger emellertid Herr Statsrådet till protokollet, att de elever vid elementarläroverken, hvilka slippa latin och grekiska och således kunna koncentrera sina studier på andra ämnen, d. v. s. realliniens alumner, efter tre års kurs på gymnasialafdelningen, äro fullmogna för att afgå till akademien. Men, mine Herrar! antingen det för inträde vid akademien erforderliga kunskapsmått kan bibringas realliniens elever på

tre år eller icke, det är för närvarande alldeles likgiltigt, ty en realist har genom aflagd mogenhetsexamen ännu icke någon rättighet att aflägga någon slags examen vid universitet. Den föreslagna förlängningen af realliniens kurs är derföre alldeles betydelselös, för så vidt dervid tages hänsyn till de akademiska fordringarne, men deremot af stor betydelse för de ynglingar, hvilka vilja gå öfver till högre reala tillämpningsskolor, ty afgangsexamen från elementarläroverket fördröjes derigenom ett år. Enligt min öfvertygelse medför således en förlängning olägenheter för alla, men vinst för ingen. Utskottet har visserligen tänkt sig, att realisterna framdeles skulle erhålla rättighet att aflägga åtminstone vissa akademiska examina. Men sker en sådan förändring i framtiden, så må man *då* tillse hvad som bör göras för ändamålet. Och skulle realisterna erhålla en sådan rättighet, erbjuder sig äfven ett annat sätt att gå tillväga, nemligen att afkorta latinliniens kurs ett år, ty vidtager man en sådan förändring, så förutsätter detta, att man kommit till insigt om umbärligheten af stora kunskaper i latin för de akademiska studierna, och med detsamma kommer sannolikt lärokursen i latin vid elementarläroverket att inskränkas derhän, att äfven lärotiden å latinlinien kan förkortas. Detta har jag endast i förbigående vidrört, men hvad som jag särskildt vill framhålla och betona, det är att i närvarande ögonblick en förlängning af reala liniens kurs vid vissa elementarläroverk icke har det ringaste som talar för sig.

Hvad åter angår Utskottets förslag, att lärokursen vid vissa läroverk med real öfverbyggnad må förkortas med ett år, så är jag äfven i denna del af förslaget utaf olika mening med utskottsmajoriteten, emedan, enligt min åsigt lärjungen efter endast 2 års studier icke kan taga en afgangsexamen, som berättigar till inträde vid någon högre tillämpningsskola, hvilket äfven Departementschefen uttryckligen förklarar vara hans mening. Vi må betänka, att uti realliniens högre afdelning skall studeras, utom mycket annat, betydliga pensa i matematik samt genomgås kurser uti fyra nya ämnen. När således afslutning skall ega rum i alla förut påbörjade ämnen samt dertill nödiga kurser genomgås uti fyra nya ämnen, så tror jag, att gymnasialafdelningen har sig mera förelagt, än som — åtminstone icke utan den största öfveranstängning — kan medhinnas på den tid, Utskottet föreslagit. Följden af en dylik afkortning utaf realinien vid en del läroverk blir derföre den, att ynglingen icke på vissa ställen kan afsluta hela kursen, utan måste gå öfver till annat läroverk. Jönköpings elementarläroverk är t. ex. föreslaget att erhålla reallinie med sjuårig kurs. Dit kommer en yngling från Wexiö läroverk för att vinna erforderliga insigter för inträde till Teknologiska Institutet. Sedan han derstädes under två år nätt och jemt blifvit förtrogen med de nya läroböckerna och kamraterna och lärarne, eller så att säga blifvit varm i kläderna, då räcker icke undervisningen längre, utan han nödgas ännu en gång flytta t. ex. till Örebro läroverk, för att derstädes göra bekantskap med nya kamrater, nya läroböcker och nya förhållanden, innan han får begifva sig till Teknologiska Institutet. Att detta är orimligt bör hvar och en inse, och derföre torde icke heller någon kunna försvara den af Utskottet utan alla giltiga skäl föreslagna förkortningen af den reala lärokursen vid vissa läroverk till 7 år.

Tillika fäster jag Kammarens uppmärksamhet på arten och beskaffen-

heten af Utskottets förslag i denna punkt, sådant det föreligger uti betänkandet. Deraf framgår att Herr Almqvist och jag yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition, att Herr Gjerling instämt — för såvidt det gäller *förlängning* af den reala kursen — att Herr Dahm instämt — för såvidt det gäller *förkortning* af den högre reala undervisningen vid vissa läroverk — samt att många andra ledamöter af Utskottet reserverat sig i andra afseenden mot denna punkt. Således kan med skäl sägas, att det Särskilda Utskottet icke uti föreliggande punkt är någon stor auktoritet. Många ganska skiftande meningar i frågan uttalades inom Utskottet och deribland var också en, som — enligt min öfvertygelse — innebar en sann lösning och det var Regeringens. Den föll igenom inom Utskottet, men jag hoppas att den icke skall röna samma motgång äfven inom Kamraren. Sedan nu Kammaren beslutat, att inträdesåldern till första klassen vid elementarläroverket skall vara tio år, föreligger uti detta beslut ännu ett skäl att afkorta ett år på reallinien, hvadan jag i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition värdsamt hemställer, det Riksdagen, med afslag af hvad Utskottet föreslagit, måtte besluta, att realliniens lärokurs vid de högre elementarläroverken med realöfverbyggnad må omfatta åtta år.

Herr Törneblad: Föregående talare fästade uppmärksamheten på, att Utskottet, med afseende å förslaget i föreliggande punkt icke är någon särdeles stor auktoritet, aldri helst som betänkandet åtföljes af en mängd reservationer. Jag tycker så med och anser, att den omständigheten tydligen utvisar, att frågan icke är tillräckligt utredd. Och för denna åsigt hemtar jag ytterligare stöd uti det beslut, Kammaren nysst fattade med afseende derå, att åldern för intagning uti elementarläroverkets första klass skall utgöra tio år i stället för nio år som Departementschefen och jemväl Utskottet föreslagit. Genom detta beslut har frågan kommit att intaga en helt olika ställning mot hvad den skulle gjort, såvida Utskottets förslag hade blifvit godkänt. Det är påtagligt att, om gossen intages vid läroverket ett år sednare, han naturligtvis vid afslutandet af sin skolkurs blir ett år äldre, såvida i öfrigt ingen minskning utaf lärokurserna vidtages, och detta är naturligtvis en olägenhet, som förtjenar afseende.

Den ärade talaren framhöll hjert, huru illa undervisningen för närvarande är ordnad på reala linien, och att man hvad hitintills icke på 9 år väl medhunnit, det skulle man med vidtagande af nu föreslagna åtgärder kunna medhinna på 8 år. Det kan visserligen vara sannt, att undervisningen skötts mindre tillfredsställande på vissa håll, der realklasserna äro små och således måste stå tillbaka för latinlinien, men exempel finnas också på att realundervisningen är i allo väl ordnad. Jag vill endast anföra Örebro elementarläroverk likasom ock Westervik, der latinlinien ej finnes i de högre klasserna, och jag måste med hänsigt till erfarenheten från mogenhetsexamina anse det omöjligt att på tre år genomgå den kurs, hvilken erfordras för att från reallinien öfvergå till akademien. Visserligen säger Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet uti sitt yttrande till statsrådsprotokollet, att: "då enligt
min

min åsigt den reala liniens arbetstid icke bör upptagas af latinstudium, skall det blifva möjligt för denna linie att efter åtta års lärokurs utan synnerlig svårighet taga en afgangsexamen, som med fullt skäl berättigar till fortsatta studier, så vid universitetet som vid högre reala tillämpningsskolor“. Jag har fäst på uppmärksamheten härpå, emedan läroverkskomitéen uti sitt förslag uppställt högre kurs i matematik för femte klassen än Statsrådet föreslagit. Om således fordringarna för inträde vid vissa tillämpningsskolor skola uppfyllas, så kräver detta med den matematiska kunskap ynglingen skulle ega vid utgången ur sjetten klassen så stora ansträngningar, att jag befarar de föreslagna tre åren blifva otillräckliga. Hvad inträde vid universitet angår, så är det gifvet, att om ynglingarne der skola kunna med fördel idka studier, de måste hafva en mogenhet ungefär motsvarande den, som klassiska liniens lärjungar ega, ehuru denna på annat sätt vunnits. Men denna mogenhet blir svår att vinna, om studietiden förkortas, helst som derigenom lärjungen kommer att vara ett år yngre, hvilket äfven bör tagas i betraktande i fråga om utvecklingen. Jag vågar således i detta fallet ställa min auktoritet mot den förra talarens och påstå, att realisten på tre år icke blir mogen för akademien.

Den ärade talaren framhöll såsom något särdeles viktigt, att realiniens kurs tillgodoser Teknologiska Institutets fordringar vid inträdesexamen till denna läroanstalt. Teknologiska Institutet intager en så sär egen ställning, att det icke kan vara lämpligt att företrädesvis taga hänsyn till detsamma vid ordnandet af realiniens kurser. De fordringar Institutet ställer på de ynglingar, hvilka söka inträde, äro — särdeles hvad beträffar matematik och fysik — så stora, att om de skola tillgodoses på reallinien, och denna linies gymnasialafdelning ändå skall afslutas på 3 år, alla andra ämnen måste tillbakasättas. I min tanke bör ynglingen efter slutad realkurs ega att välja mellan inträde vid andra tillämpningsskolor, der fordringarna i vissa ämnen icke äro så stora som vid Teknologiska Institutet, samt dessutom det praktiska lifvets många olika grenar. Dervid måste det för ynglingen vara fördelaktigt att komma tidigt ut från skolan och börja att studera särskildt med afseende på sitt blifvande yrke, hvarföre man måste fasthålla, att reallinien icke bör erhålla karakter utaf en speciel tillämpningsskola, utan förblifva en förberedande elementarundervisningsanstalt. Jag vill till Herrarne hemställa, om t. ex. för en yngling, som tänker egna sig åt landtbruk och för sådant ändamål förbereder sig för inträde till landtbruksinstitut, det icke är nyttigare att under ett år sysselsätta sig med landtbrukspraktik under ledning af en erfaren jordbrukare än att gå qvar ett år till i skolan och inhemta allmänt förberedande kunskaper eller studera ämnen, t. ex. kemi, hvilka han sedan vida lättare och säkrare kan lära sig vid institutet. Det synes mig ligga stor vikt på att realliniens elever i allmänhet komma tidigt ut, för att icke förlora handlag och håg för kroppsligt arbete, samt att de sättas i tillfälle att sköta studierna i samband med praktiska sysselsättningar. Därföre bör enligt min öfvertygelse för reallinien i allmänhet bestämmas två års gymnasialkurs på samma gång som tillfälle lemnas till en fyraårig. Jag fästade i går Kammararens uppmärksamhet, på att

reallinien vid alltför många läroverk blifvit borttagen och jag tror, att frågan om det antal år, realliniens lärokurs bör omfatta, måste betraktas i sammanhang med frågan om de platser der reallinie bör finnas. Hvad beträffar en ärad talares påstående, att realisterna icke ega rättighet för närvarande att aflägga akademiska examina, så är detta påstående icke alldeles grundadt, ty för realisterna står det öppet att taga bergsexamen. Dessutom har det ju redan blifvit antydt, att troligtvis snart eftergifter i detta afseende komma att ega rum och tillfälle till examensstudier vid universitetet äfven i andra riktningar derigenom öppnas för reala liniens elever.

På grund af hvad jag haft äran anföra, och då jag icke anser frågan tillräckligt utredd, hemställer jag vördsamt, "att Riksdagen, utan att godkänna vare sig Utskottets hemställan eller Kongl. Maj:ts förslag, måtte anhålla, att Kongl. Maj:t ville till nästa riksdag framlägga förnyadt förslag angående en sådan anordning af reallinien i de högre klasserna vid rikets elementarläroverk, hvarigenom den reala bildningens behof på ett fullt ändamålsenligt och betryggande sätt blifva tillgodosedda." Genom detta yrkande tror jag att — om Kammaren dertill lemnar bifall — frågan öfverlemnas i rätt hand, och att vi då kunna hoppas att med det snaraste få den tillbaka fullständigt utredd, så mycket mera som frågan kan och bör sättas i samband med den utredning, som pågår angående de högre tekniska läroanstalterna i hufvudstaden och deras hopslagning till en teknisk högskola. Jag yrkar vördsamt, att Herr Talmannen behagade framställa proposition på mitt förslag, genom hvars godkännande jag hoppas, att Riksdagen redan nästa år kan komma i tillfälle fatta ett godt och fördelaktigt beslut, hvarigenom reallinien mera allmänt kommer tillstånd och den reala bildningen får åtnjuta sin fulla rätt.

Herr Boman: Herr Talman, mine Herrar! Det beslut som Kammarerna nyss fattat med afseende å inträdesåldern vid rikets elementarläroverk, och hvarigenom Kammarerna, med frånträdande af Utskottets förslag, för sin del bestämt denna ålder till tio år, skall utan tvifvel komma att utöfva ett väsendtligt inflytande vid bedömande af Utskottets förslag i den nu upplästa punkten och måhända föranleda åtskilliga förändringar deri. Jag ber emellertid att få med några ord redogöra för de skäl som för Utskottet varit bestämmande, då Utskottet för sin del gillat och för Riksdagen framlagt detta från Regeringen härflytande förslag.

Af såväl den Kongl. propositionen som Utskottets betänkande finna Herrarna, att syftemålet med den ifrågavarande reformen har varit reallbildningens höjande, och särskildt finna Herrarna af Utskottets motivering i den nu föreliggande punkten, att Utskottet uttalat en önskan, en förhoppning, att man snart måtte kunna få motse sådana förändrade bestämmelser med afseende å våra universitetsexamina, att en yngling, som å den reala linien genomgått fullständigt elementarläroverk samt undergått sitt mogenhetsprof, blefve berättigad att aflägga vissa akademiska examina, från hvilka han nu är utestängd. Om man alltså vill komma derhän, att en yngling, som studerat å den reala linien, skall i vissa fall blifva lika berättigad med den, som på den klassiska linien genomgått fullständigt elementarläroverk, så är det väl också nödvändigt, att under-

visningen hädanefter ordnas så, att ynglingarne å reallinien erhålla en bildning, som både till omfång och beskaffenhet fullt motsvarar den klassiska liniens. Detta har Utskottet icke vågat anse kunna vinnas, om undervisningen å den förra linien gjordes ett helt år kortare, än å den sednare. Visserligen har här blifvit uttalad den åsigten, att om en yngling studerar åtta år på reallinien, skall han, i de ämnen han läser, kunna hinna fullt ut lika långt om icke längre, än en yngling, som å den klassiska linien under nio år studerar samma ämnen, enår för denne sednare de klassiska språken upptaga en stor del af undervisningstiden. För min del vill jag icke bestrida, att en realist under åtta års studietid kan hinna genomgå lika långa och måhända till och med längre *kurser* i de ämnen, som för båda linierna äro gemensamma, än en yngling å den klassiska linien, oaktadt undervisningstiden för denne sednare vore ett år längre. Men, mine Herrar, vi må icke förvexla genomgåendet af en viss lärokurs med inhemtandet af motsvarande grundlighet i studier. Man kan visserligen genom tråget arbete, på en jemförelsevis kort tid, meddela en yngling undervisning uti ganska omfattande delar af menskligt vetande, men man kan deremot icke åstadkomma att han, om jag så får säga, *smälter* denna undervisning eller vinner grundliga insigter i de genomgångna kurserna, förr än han hunnit en viss mognad i ålder och dermed förenad förståndsutveckling. Utgående från denna synpunkt har Utskottet följaktligen ansett, att undervisningstiden bör vara lika lång å den reala, som å den klassiska linien, för så vidt äfven den förra linien skall vara afsedd för inträde vid akademien och dess lärjungar med skäl berättigas att derstädes fortsätta sina studier. Deremot har Utskottet icke ansett att, för inträde i vissa högre tillämpningsskolor, en så lång undervisningstid som nio år vore erforderlig. Det klagas allmänt i vår tid och, som jag tror, icke utan skäl, att ynglingen kommer för sent ur skolan ut i det praktiska lifvet. Utskottet har också fäst afseende härvid och ansett, att sjunde klassen skulle blifva en lämplig afslutningspunkt för dem, som erna slå sig in på vissa rent praktiska yrken, såsom landtmäteriet, skogshushållningen, apoteksyrket m. fl., på samma gång som den lärokurs, som ynglingen efter sjunde klassens genomgående inhemtat skulle kunna vara fullt tillräcklig för inträde i åtskilliga embetsverk såsom postverket, telegrafverket m. fl. I den Kongl. propositionen finnes endast tvänne gradationer, den fullständiga reala elementarbildningen, som skulle afslutas med elementarläroverkets åttonde klass, och den lägre realbildning, som skulle omfatta elementarläroverkets fem första klasser; och jag tror att man, utan fruktan att begå något misstag, kan säga att det varit Herr Departements-chefens mening, att, för inträde i åtskilliga af våra tillämpningsskolor, den femte klassens afslutningskurs skulle vara fullt tillräcklig. Men, mine Herrar, en yngling, som vid nio års ålder inträder i elementarläroverkets första klass och således i vanliga fall redan vid 14 års ålder bör hafva genomgått den femte klassen, han är då ännu ett barn, och en hvar, som något sysselsatt sig med undervisning vet alltför väl, att, oaktadt barnet vid den åldern visserligen kan inhemta åtskilligt i rent teoretiskt hänseende, det unga sinnet likväl icke hunnit den mognad, som erfordras för att med fördel studera de praktiska vetenskaperna och deras tillämpningar. Följaktligen om man låter en yngling vid nyss-

nämnda ålder avsluta sin skolkurs med femte klassen och derpå förflyttar honom till en tillämpningsskola, för att der idka praktiska studier, så skulle han komma att sysselsätta sig med läroämnena, om hvilka han hittills icke haft en aning och hvars inhemtande vida öfverstege hans krafter. Detta är anledningen, hvarföre Utskottet föreslagit en avslutningspunkt å reallinien i den sjunde klassen. En avslutningskurs i femte klassen, afsedd för inträde i tillämpningsskola, kan endast komma till någon praktisk användning i fråga om våra tekniska elementarskolor. Den för inträde i dessa skolor föreskrifna åldern af minst 14 år, passar förträffligt in med Utskottets förslag i nästföregående punkten, enligt hvilket ynglingen, om han vid nio års ålder inskrefves i elementarläroverkets första klass, skulle just vid 14 års ålder hafva genomgått den femte klassen.

Det är på dessa grunder Utskottet stödt sig, då det föreslagit, dels att undervisningen å reallinien skulle omfatta lika lång tid som å den klassiska, och dels att en sjuårig realkurs skulle anordnas, afsedd att bilda för inträde i de högre tillämpningsskolorna. Men — som jag i början af mitt anförande nämnde — genom det beslut, Kammaren nyss fattat, omkastas betydligt denna plan. Om en yngling först vid tio års ålder får inträda i elementarläroverket, kan han icke förr än vid 19 år hinna avsluta sin skolkurs, hvilken sena avslutningsålder, som jag tror, icke står väl tillsammans med den allmänna meningen i landet. Jag tror således, att det beslut som nyss blifvit af Kammaren fattadt rörande den 14:de punkten af Utskottets utlåtande, ovilkorligen betingar en förkortning af undervisningstiden å elementarläroverkets såväl reala som klassiska linier, så att man får skolkursen reducerad från den nioåriga till en åttaårig. Men att nu på stället formulera ett sådant beslut, låter sig omöjligt göra, hvarföre jag anhåller om återremiss af denna punkt, på det Utskottet måtte komma i tillfälle att utarbete förslag i det af mig nyss angifna syftet.

Herr Kolmodin: Herr Talman, mine Herrar! Inom läroverkskomitéen gjorde sig den åsigten gällande, att sju ettåriga klasser vore tillräckliga för att bereda de ynglingar, som sådant önskade, inträde från reallinien i de högre tillämpningsskolorna. Komitéens majoritet ansåg emellertid derjemte, att vid fyra läroverk en nioårig kurs borde bibehållas, afsedd för dem, hvilka önskade från reallinien öfvergå till universitetet. Mot denna åsigt reserverade jag mig af tre skäl. Först och främst hafva realisterna under nuvarande förhållanden inga fördelar att vinna vid akademierna, der bergsexamen är den enda, de få affägga. Vidare måste tillvaron af denna öfverbyggnad hos tillämpningsskolorna väcka benägenhet att höja inträdesfordringarna, på det att de åtminstone i det afseendet måtte blifva jembördiga med universitetet; samt slutligen, emedan i sammanhang härmed skulle uppstå en ovilkorlig sträfvan hos de sjukklassiska realläroverken att tillvinna sig de för fullständigheten ännu felande afdelningarne. Härtill kan läggas ännu ett fjerde skäl, som framgått ur dessa dagars diskussion. Man har här mycket ordat om, att kursafslutningar skulle verka hämmande på undervisningen, då man såge på skolans slutmål, d. v. s. på dem bland lärjungarne, som genomgå alla klasserna.

Desse måste naturligtvis i någon mån hindras i sina framsteg genom den sammanhängande afrundning af samtliga läroämnena, som nu är nödvändig för åstadkommande af en verklig kursafslutning. Detta onda måste, om det, såsom man antydt, framträder redan på lägre stadier, ökas i samma mån som afslutningen å ena sidan göres fullständig och å den andra förlägges nära intill sjelfva lärokursens öfversta ändpunkt. Inrättandet af realläroverk med dels sju, dels nio klasser synes mig derföre mindre ändamålsenligt. Reallinien blir genom en dylik anordning sönderhackad i fyra afdelningar, hvilket ej kan annat än verka hämmande på undervisningen i dess helhet.

Nu är frågans ställning sådan, att Riksdagen fordrat en förkortning af realliniens kurs med ett till två år, att Regeringen föreslagit en ned-sättning af densamma med ett år, samt att det Särskilda Utskottet, i likhet med komitéen, förordat en dels sjuårig, dels nioårig kurs. Hvilken åsigt är nu den rätta? Behöfs det sju, åtta eller nio år för att bereda en yngling till inträde vid de högre tillämpningsskolorna? Akademiens fordringar synas mig ej, efter hvad förut är nämndt, behöfva tagas i betraktande. Skulle det framdeles medgifvas, att akademiska examina finge afläggas äfven af dem, som ej läst klassiska språk, då först är tiden inne, att ordna reallinien efter de nya förhållandena.

Att mer än behöfligt förlänga reallinien för att åt densamma vinna ett högre anseende, eller åt lärjungarne en så kallad större mognad, synes mig föga välbetänkt. En linies anseende beror ej på den tid, som kräffes för dess genomgående, utan på det mål, hvartill den leder, och en ynglings mogenhet hänger ej derpå, om han är sjutton eller aderton år. Deremot är ett tidigt inträde i praktisk verksamhet af stor betydelse för realisten.

Svårigheten att bestämma realliniens klassantal har, såsom en ärad talare på malmöbanken visat, icke minskats genom det nyss fattade beslutet om bibehållande af den nuvarande inträdesåldern vid våra skolor. En ärad talare har visserligen försäkrat, att en sjuårig kurs är för kort, en nioårig för lång, men deremot den af regeringen föreslagna på åtta år precis lagom. På grund af sin erfarenhet såsom lärare har han ansett sig kunna bestyrka allt detta. Det är visst sannt, att man blir klo-kare med åren, men en så hastig tillväxt i detta afseende, som den ärade talarens, är dock någonting mindre vanligt. Det förekommer nemligen i ett betänkande, afgifvet af ett tillfälligt Utskott vid 1870 års riksdag, en punkt, som säger, att realkursen bör förkortas med två eller åtminstone ett år, och detta betänkande är undertecknad med namnet A. Rundbäck. Han, den ärade talaren, har således för ej länge sedan förordat en sju-årig kurs, han som jag; men nu förklarar han en sådan anordning fullkomligt oantaglig. Detta visar, att i denna viktiga fråga strid kan uppstå icke allenast mellan olika meningar hos olika personer, utan äfven mellan olika meningar hos en och samma person.

Då åsigtarna i detta ämne äro så ytterst skiftande, och hvarken Kongl. Maj:t eller det Särskilda Utskottet synes mig hafva fästast behörigt afseende vid den högre realundervisningen, så nödgas jag ansluta mig till det förslag, Herr Törnebladh framställt. Jag skall vid tjugufemte punkten, om så behöfves, gifva ytterligare skäl för min här uttalade mening.

Herr Lyttkens: Herr Talman, mine Herrar! Då Riksdagen år 1870 fattade det beslut att hos Regeringen hemställa, det latinläsningen måtte inskränkas, så var detta i den fulla afsigten att låta reallinien komma till heders och få så mycket anseende som den förtjenade, så att den skulle blifva dels en skola för det praktiska lifvet, dels en skola för fortsatta studier för och efter inträdet vid akademien. Af den massa reservationer, som finnas afgifna såväl mot Regeringens som Utskottets förslag, beträffande den nu omhandlade frågan, vill det synas som den ännu befunne sig i ett temligen outredt skick. Och enahanda skola vi se förhållandet vara då vi komma till den 25:te punkten, som står i nära sammanhang med den nu föredragna. Jag tror icke, att ett förslag som åsyftar att förminska de reala läroverkens antal gerna kan stå i öfverensstämmelse med den allmänna meningen i landet, hvadan jag anser hvarken Kongl. Maj:ts eller Utskottets förslag kunna godkännas. Det är på denna grund och på de skäl Herr Kolmodin anfört, jag nu ansluter mig till det af representanten från Calmar framställda förslag, hvilket är af följande lydelse: "att Riksdagen, utan att godkänna vare sig Utskottets hemställan eller Kongl. Maj:ts förslag, måtte anhålla, att Kongl. Maj:t ville till nästa riksdag framlägga förnyadt förslag angående en sådan anordning af reallinien i de högre klasserna vid rikets elementarläroverk, hvarigenom den reala bildningens behof på ett fullt ändamålsenligt och betryggande sätt blifva tillgodosedda".

Herr Grefve Posse: Herr Talman, mine Herrar! Då diskussionen angående detta utlåtande varit så långvarigt i Kammaren, så vill jag icke besvara Herrarne med något ytterligare långt anförande i frågan, synnerligast som de skäl jag kunde hafva att andraga redan förut äro uttalade och på ett vida bättre sätt än jag skulle förmå. Herr Törnebladh har i afseende på denna punkt utredt förhållandena så fullständigt och enligt min tanke så tillfredsställande, att jag vidkommande denna punkt helt enkelt kan inskränka mig till att yrka bifall till hans här framställda förslag. Men eftersom det är medgifvet, att diskussionen får omfatta utlåtandet i sin helhet, och då denna punkt enligt min tanke står i oskiljaktigt sammanhang med den 25:te, så beder jag att rörande den sistnämnda få yttra några ord. Här har en utskottsledamot vid min sida nyligen yttrat, att Utskottet utgått från den åsigten, att den reala linien behöfde bättre tillgodoses än hittills. Jag betviflar icke, att Utskottets tankegång grundar sig på den aldri bästa afsigt; men jag vågar bestrida, att Utskottet varit lyckligt i sitt val af det sätt, som för ändamålet skulle användas. Mig förefaller det nemligen oförklarligt, att man skulle kunna tillgodose den reala linien genom att helt simpelt slopa den vid en massa skolor i landet. Från stockholmsbänken yttrades i går att Herr Departements-chefens förslag i denna riktning, hvilket går ännu längre än Utskottets, var en retrograd rörelse i skolfrågan, och jag beder att härutinnan få instämma med nämnde talare. Ty uppenbart är det, att om föräldrarnes tillfällen att låta sina barn fortsätta studierna på den reala linien inskränkes till några få skolor i landet, den praktiska följden blott blir den, att de föräldrar, som icke hafva råd eller af andra omständigheter äro hindrade från att skicka sina barn till långt aflägsna städer, der de kunna få fullständig realbildning, blifva tvungna att behålla dem i

hemmet och låta dem besöka den latinskola, som är närmast belägen deras hemvist. Barnen få då läsa latin så godt de kunna, oafsedt deras anlag lämpar sig därför eller icke. Jag har, såsom sagdt, förgäfves ansträngt mig för att begripa, huru man kunnat komma till det resultat, att man, genom att inskränka utvägarne för den reala undervisningen, bättre skall tillgodose densamma. Också torde det blifva svårt för dem som förfäktat denna sats att bevisa riktigheten deraf. Man har föreslagit punktens återremiss. Någon praktisk fördel deraf tror jag dock icke kunna vinnas, helst så sent på Riksdagen som det nu är. Deremot uttalar det af Herr Törnebladh framställda förslaget enligt min tanke fullkomligt denna Kammares uppfattning i frågan, och jag beder därför att på det varmaste få förorda detsamma.

Herr Berggren: Olika med föregående talare vågar jag uttala den åsigt, att Utskottets förslag i nu föredragna punkten är välbetänkt, och jag stödjer detta mitt påstående på det faktum, att sedan reallinier inrättas vid våra läroverk, ett icke så ringa antal lärjungar genomgått densamma fullständigt och aflagt mogenhetsprovet. Detta synes mig mer än något annat bevisa, att behof förefinnes att på åtminstone några ställen bibehålla fyra öfverklasser på ifrågavarande bildningslinier. Nämnade ynglingar afgå visserligen icke så ofta till universitetet, emedan latinets studium fordras för de flesta examina derstädes, och endast bergsexamen står dem öppen. Men flere af dem begagna sig af den akademiska undervisningen för att sedermera egna sig åt det privata lifvet. Härtill kommer, att genomgåendet af fyraåriga realöfverklasser erfordras för inträde vid Teknologiska Institutet.

Lika med Utskottet instämmer jag deri, att det är ingalunda nödigt att fordra fullständiga realkunskaper för inträde i alla tillämpningsskolor. Jag kan t. ex. icke fatta, hvarföre genomgåendet af till och med sjunde klassen skall anses nödigt för att intagas vid veterinär-, landtbruks- eller skogsinstitutet. Ja, jag skulle kunna tillägga sjökrigsskolan. Till inträde i dessa läroanstalter borde icke fordras högre kunskaper än som kunna påräknas efter afslutande af sjetten klassen. På dessa grunder anser jag, att jemväl ett tillräckligt antal läroverk med två real-öfverklasser böra inrättas. Enligt de uppgifter om lärjungeantalet å den reala linien, som blifvit inhemtade under de sednaste 17—18 åren, kan beräknas, huru många sådana läroverk kunna vara för behofvet nödiga. Och jag finner Utskottets förslag i detta hänseende fullt tillfredsställande, hvadan jag till detsamma anhåller om bifall.

Herr A. br. Rundbäck: Då jag begärde ordet var det närmast för att besvara en talare här bakom mig, som förklarade att i denna fråga åsigtarna skiftade icke blott mellan olika personer, utan äfven hos en och samma person vid olika tider, såsom t. ex. hos mig, då jag nu kunnat teckna mitt namn under reservationen vid Utskottets betänkande, der det står att den reala lärokursen må omfatta 8 år, under det jag för 3 år sedan satt mitt namn under ett annat betänkande, i hvilket fordras en förkortning af den nuvarande lärokursen till 8 eller 7 år. Jag vill dervid fästa uppmärksamheten på, att i sistnämnda betänkande af 1870 finnas två alternativ, hvadan det alldeles icke kan sägas vara en inkonsequens af mig att nu hålla på det ena af dessa.

En talare har sagt om hvad i denna punkt föreslagits, att det saknar nödig utredning, hvarföre han yrkat på afslag. Men det är sannligen högst besynnerligt att allt, som kommer från regeringen, skall anses vara outredt. Så yttrade samme talare i går och så heter det i dag, oaktadt vederbörande haft 3 hela år att tänka öfver hvad denna punkt innehåller. Måne för öfrigt ett annat förslag nästa år skall kunna göra anspråk på att vara bättre utredt? Nej! Också tror jag ingalunda, att man vill afslå regeringens förslag i denna punkt, derföre att det icke vunnit nog utredning, utan fastmer för att få det Kongl. förslaget så vitt som möjligt kasseradt, för att få tillfälle att visa regeringen den oartighet, som man i går förgäfvades sökte tillvägbringa. Men jag vill hoppas, att försöket i dag lika litet som i går skall lyckas.

En talare från Skåne ville binda denna fråga tillsammans med den 25:te punkten i betänkandet, men jag måste säga, att jag icke kan förstå, hvari detta sammanhang består. I nu föredragna punkten är fråga om huru många *år* undervisningen på den reala linien kan beräknas räcka, och i den 25:te punkten är fråga om på huru många *ställen* den reala undervisningen skall meddelas. Och nog bör hvar och en tydligt inse, att sistnämnde fråga, oberoende af den förevarande, kan afgöras, när dess tur kommer. Och om då giltiga skäl anföras för återremiss af den punkten, som blott rör en ekonomisk angelägenhet, så skall jag för min del icke sätta mig deremot. Men deremot måste jag här vidblifva mitt yrkande, att Kongl. Maj:ts förslag måtte af Kammaren godkännas.

Herr Grefve Sparre: Såvidt jag af diskussionen i denna punkt kunnat erfaras, har man i denna Kammare funnit hvarken Regeringens eller Utskottets förslag rörande realundervisningen vara tillfredsställande. När således förändringar i detta hänseende måste anses nödvändiga, så är väl lämpligt att taga alla frågor rörande denna del af undervisningsväsendet i ett sammanhang och således taga såväl denna som den 25:te punkten i betraktande.

Jag har visserligen all aktning för den siste ärade talarens åsigt i fråga om undervisning, men jag har också någon liten erfarenhet, icke såsom lärare, men såsom inspector vid ett elementarläroverk, och jag frågar, om någon kan disputeras hvad representanten från Skåne nyss yttrade, att, om en latinskola finnes på den plats der jag bor eller i dess närhet och en realskola på 30 eller 40 mils afstånd, jag skickar mina barn till den förra. Jag anser att det faller af sig sjelft att så skall ske. De som icke hafva dess större tillgångar att dermed bekosta barnens undervisning, skicka sina barn till det närmaste läroverket utan afseende på dess beskaffenhet af real- eller latinskola.

Jag tillstår att om samhället behöfde idel män af klassisk bildning, då skulle jag ej hafva något emot att endast latinskola funnes, men nu behöfvas äfven en mängd tekniskt bildade personer och för deras undervisning bör realbildningen utvecklas. Jag kan icke anse, att man befordrar denna undervisning genom att minska utvägarne till densammes inhemtande.

Jag har såsom inspector för ett läroverk många gånger öfver varit pröfningarne och sett huru många af dess alumner blifvit tvingade in på en väg, som alls icke varit för dem naturlig. Jag har sedermera iakttagit den olyckliga bana, som dessa halfärda personer med stora anspråk men

just ingen förmåga, fått, och der de vanligen ingenting kunnat uträtta, icke kunnat försörja sig sjelfva och föga återgäldat fäderneslandet den kostnadsfria undervisning dem meddelats.

Jag tror att just den omständighet, som representanten från Småland anförde, att meningarne om denna punkt inom Utskottet varit så delade, att det varit svårt att åstadkomma någon majoritet, jag tror att denna omständighet, säger jag, ådagalägger, att utredning i afseende på denna fråga är nödvändig och då, för att återkomma till hvad jag började med, meningarne äro ense derom, att hvarken Utskottet eller Regeringens förslag är tillfredsställande, får jag tillkännagifva, att jag förenar mig med Herr Törneblad i det af honom framställda förslag.

Herr Dickson: Under den långa diskussion, som i går och i dag försiggått angående detta betänkande har jag icke förrän nu begärt ordet, i afsigt att icke förlänga en redan nog lång diskussion. Jag har ur formel synpunkt icke begärt ordet, då diskussionen vidrört föregående punkter. Riksdagen eger nemligen i afseende på dessa endast att uttrycka sin mening, men den lagstiftande makten är uteslutande lagd i Regeringens hand. Jag begagnar detta tillfälle, icke för att yttra mig om Regeringens eller Utskottets förslag, utan för att för Kammaren, under förutsättning att frågans lösning önskas af alla vid denna riksdag, påpeka vådan af att antaga Herr Törnebladhs förslag. Han har förordat hvarken Regeringens eller Utskottets förslag, utan har yrkat att Riksdagen måtte ingå till Kongl. Maj:t med en begäran att få frågan utredd. Man inser väl att i och med detsamma detta förslag blir antaget, är frågan undanskjuten, och vi kunde då lika gerna hafva fattat detta beslut vid betänkandets första punkt, som nu på Herr Törnebladhs förslag. Förslaget i sin helhet skulle således hafva för denna riksdag förfallit, hvilket för dem, som önska en reform i skolväsendet, vore särdeles bedröfligt.

Hvad sjelfva punkten beträffar, så, då jag utgår från den föreställningen, att Regeringen bäst känner huru dessa saker skola ordnas, och då jag, som genomläst både Regeringens och Utskottets förslag, finner mig böjd för det förra framför det sednare, så får jag yrka bifall till Regeringens förslag i nu föredragna punkten.

Herr Carlén: Här har visat sig ett bemödande — jag vet icke om med afsigt att komma hela frågan på fall — att sammanlänka denna punkt med 24:de och 25:te punkterna i betänkandet, ehuru den nu föredragna punkten afser att bestämma *grunderna* för den reala undervisningens ordnande, under det deremot 24:de och 25:te punkterna endast angå ordnandet af den *ekonomiska* sidan af saken och sålunda torde kunna oberoende för sig behandlas.

Att genom det i förevarande punkt framlagda förslag om förkortning af tiden för realundervisningen en väsentlig förbättring vunnits, synes mig alldeles gifvet, såvida man annars anser att särskildt för realisten de humanistiska elementarstudierna icke böra utsträckas längre än som är nödvändigt. För yrkesidkare i allmänhet och särdeles dem, som äfven böra genomgå en lång praktisk kurs, måste det vara angeläget att tidigt komma från dessa studier, och jag tror att sådant lämpar sig väl äfven för dem

som ämna gå en eller annan af de s. k. lärda vägarne. I afseende derpå ber jag att få nämna den erfarenhet jag haft af den verkan, som framkallats af det försenade inhemtandet af den juridiska bildningen. Enligt de nuvarande akademiska statuterna är en jurist skyldig att först genomgå en humanistisk examen vid universitetet innan han får öfvergå till specialstudierna. I denna examen ingå för hans blifvande verksamhet mindre nödiga ämnen, hvaribland jag räknar latin, ty jag vågar gå så långt, att jag anser det icke vara nödvändigt för en jurist att kunna ens läsa, än mindre skriva latin. Vårsvenskarätt har så liten gemenskap med den romerska, att man väl kan komma på djupet af den förra utan att hafva studerat den sednare. Bland våra bästa domare finnas många, som aldrig haft i sin hand någon enda afhandling af de auktorer, som på originalspråket behandlat den romerska rätten. Endast så mycket latin behöfver en jurist oundgängligen känna, att han är förtrogen med den juridiska nomenklaturen, men den kunskap i sjelfva språket, som därför erfordras, är icke mycket större än t. ex. den, som tarivas för apoteks-eleven för att han skall kunna förstå recepterna. Tänker man derjemte på att enligt nu gällande stadgar icke allenast domare, utan äfven kronofogdar, landskamrerare, protokolls-sekreterare m. fl., i hvilkas embetsutöfning lagskipning ej ingår, likväl skola taga juridisk examen, så vågar jag det påstående, att det är slöseri både med tid och krafter, när man ålägger en blifvande sådan embetsman att, sedan han hållit på i åtta år med humanistiska elementarstudier, ytterligare fortsätta dermed. Det har till och med visat sig — och jag tror att min erfarenhet skall kunna af andra vitsordas — att sedan de akademiska examina för inträde i rättegångsverken blifvit skärpta till hvad de nu äro, så behöfva de biträden, som domrarne erhålla från akademien, i stället för att de förut efter ganska kort tid kunde med fördel användas, numera ofta ett eller annat år på sig för att smälta eller rent af glömma åtskilligt hvad de endast rapsodiskt lärt och som, ifall ämnena äro för många, icke bidrager att reda begreppet eller eljest blifva af någon nytta. Det lärer väl också icke kunna nekas, att när man hunnit till en viss ålder, så är receptiviteten så mycket förlorad, att man icke med framgång kan kasta sig in på ett alldeles nytt ämne, och då lärer man väl vara tvungen att låta lärjungarne gå till akademien så tidigt, att de kunna så fort som möjligt börja sina specialstudier. Jag anser för min del att den kurs för realister, som Kongl. Maj:t föreslagit, och som Herr Rundbäck i sin reservation förordar, är alldeles tillräcklig och anhåller derföre om afslag å Utskottets förslag och bifall till Herr Rundbäckes reservation, som öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts förslag.

Att de Herrar, som från wenersborgsbänken och skånebänken motsatt sig förslaget i denna sak, förundrar mig alls icke, ty af hvad Wenersborgsrepresentanten yttrade på förmiddagen och Skåne-representanten på eftermiddagen synes mig framgå, att de helst skulle se hela förslaget från början till slut fallet. Från deras sida anser jag naturligt att uppträda just mot denna del af förslaget, som innefattar den ömtåligaste punkten. Lyckas försöket att förkasta denna punkt, så fruktar jag att alltsammans kastas omkull. Detta torde åtminstone blifva händelsen, om man antager hvarken Utskottets förslag eller Herr Rundbäckes med Kongl. Maj:ts förslag öfverensstämmande reservation, utan fordrar längre studietid än till

och med Utskottet föreslagit. Genom ett stadgande i detta syfte, som skulle förlänga studietiden på reallinien med ännu ett år utöfver hvad Utskottet föreslagit, tror jag, att man skulle göra denna linie så impopulär som möjligt och genom ett sådant förfarande blefve, som man säger, den sista villan värre än den första.

Såsom jag förut nämnt yrkar jag bifall till Herr Rundbäcks reservation.

Herr Adlersparre: Jag inskränker mig till att i det hufvudsakligaste instämma i den näst föregående talarens yttrande. I Utskottet deltog jag i beslutet af den nu föredragna punkten, men, efter som jag nu hört, att man vill uttala ett missgillande af såväl Kongl. Maj:ts som Utskottets förslag, på den grund att desamma icke skulle med⁹ nog in-
tresse omfatta den reala bildningen, så vill jag såsom min åsigt gifva tillkänna, att jag icke kan finna att hvarken Kongl. Maj:t eller Utskottet genom den inskränkning i antalet af realskolor som att börja med föreslagits, visat någon kallsinnighet mot den reala bildningen, utan, har enligt min uppfattning denna inskränkning sin grund ensamt deri, att man icke nu genast kunnat erhålla fullständig lärarepersonal till en större mängd real-läroverk. Vi skola nemligen komma i håg att de reala och klassiska linierna för det närvarande äro sammanförda, med lärarepersonalen gemensam för båda, men nu är det fråga om att gifva den reala linien själfständig personal. Huru skall man då kunna tänka sig att nu genast framstampa ett så stort antal lärare. Jag ber Herrarne vara var-samma med att nu påyrka något slags uppskof med denna fråga, ty detta innebär ingenting annat än afslag.

Jag yrkar bifall till Herr Rundbäcks reservation.

Herr Grefve Sparre: Jag skulle visserligen icke hafva vågat taga Kammarens tid i anspråk ännu en gång om jag icke nyss fått höra ut-talas satser af den beskaffenhet, att det vore en skam för Kammaren, om de skulle lemnas utan anmärkning. Jag har hört sägas att en ju-rist icke behöfver förstå latin. Jag trodde det vara allmänt kändt, att den romerska rätten ligger så mycket till grund för allt juridiskt vetande, att den juridiska propedeutiken derförutan icke kan inhemtas. Jag hade vidare trott, det vara ovedersägligt att, för ett grundligt studium af ro-mersk rätt, det vore nödvändigt att rådfråga källorna. Jag hade trott allt detta vara en så känd sak, att sådana fraser som vi nyss hört icke skulle kunna uttalas; men när okunnigheten kommit så långt att den icke ens erkänner och värderar kunskap, då står det verkligen ruskigt till. Jag har nyss här hört sägas, att de unga männen, som inträda på den juridiska banan, först skulle behöfva *glömma* det lilla vetande de inhem-tat vid universitetet. Ja, om de praktiska äldre domrarna som skulle vara ungdomens ledare i allmänhet ha en sådan uppfattning af den juri-diska lärdomen, att de anse den i första rummet böra *glömmas*, då har man sannerligen icke rätt att förundra sig öfver att det står så illa till med den juridiska bildningen som det i själfva verket gör, och hvaröfver Herr Justitie-ombudsmannen i sin berättelse klagat. Dermed har jag icke sagt, att man skall studera latin 7 à 8 år — det kan möjligen vara

tillräckligt för studium af den romerska rätten att börja med latinläsning i femte klassen — den frågan hör ej hit, men jag säger att det är något för långt gånget att påstå, att en jurist icke behöfver ega känedom om latinets.

Vidare har det blifvit sagdt såsom bevis på latinets obehöflighet för det juridiska studiet att äfven kronofogdar och landskamrerare skola taga juridisk examen. Jag skulle vilja veta hvar den författningen finnes? Jag hade trott det vara tillräckligt för dem att taga kansliexamen. Om man går ut från alldeles sanningslösa uppgifter, är det ingen konst att komma till hvad slutsats man önskar.

Slutligen har man talat om mitt och reservantens från Skåne syften, hvilka skulle vara att motarbeta förslaget. Jag undrar hvem som kan visa att jag är emot förslaget; jag har icke talat ett enda ord deremot. Jag har till och med förut i dag understödt Kongl. Maj:ts proposition, och nu säger man att det framgår af mina yttranden, att jag skulle vara emot densamma. I denna punkt särskildt har jag ansett utredning vara af nöden och detta derföre, att jag funnit så olika uppfattning vara rådande i fråga om densamma. Jag har nemligen hört en enda talare yttra sig för Utskottets förslag, två hafva uttalat sig för Kongl. Maj:ts proposition, och alla de öfriga hafva varit emot både det ena och det andra. Jag tror det vara bäst i allmänhet att hålla sig till sak och icke pådyfla en syften, som man aldrig haft. Om vi emedertid icke förena oss om att begära hos Kongl. Maj:ten den utredning som Herrar Kolmodin och Törnebladh föreslagit, så måste vi välja mellan Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets förslag, men som jag är ganska tveksam i valet, vill jag förena mig med nämnde Herrar.

Herr Huss: Herr Carlén har yttrat att det för den blifvande juristen vore ett slöseri både med tid och studier att läsa latin. Uti viss mening kan jag medgifva detta, alldenstund romersk rätt numera kan studeras, utan kännedom om latinets, så till vida, som denna rätts huvudsakligaste delar äro öfversatta och kommenterade på flera af de lefvande språken och således tillgängliga för en hvar. Detta gäller dock endast för den — om jag så kan uttrycka mig — *vanlige* juristen; den *vetenskaplige* åter, som skall genomgå fakultetsexamina läser dock icke kunna undvara och aldrig böra befrias från latinets studium. Men mot ett sådant uttryck som Herr Carlén använde då han yttrade, att hans erfarenhet vore att den från akademien nu utgående juristen, som der tagit embetsexamen, behöfde 2 år att lära glömma eller — om jag ej orätt uppfattat uttrycket — få utur sig utpumpadt allt det odugliga och obehöfliga han inhemtat vid universitetet, måste jag opponera mig på det kraftigaste, såsom innebärande ett klander emot universitetet, som jag icke kan anse annat än högst oförtjent och minst sagdt obevisadt. Herr Carlén glömde vid påståendet om obehöfligheten af latinstudiet för juristen en sak, och det är att gällande lag föreskrifver latinliniens genomgående vid läroverken såsom vilkor för afläggande vid universitetet af de så kallade embetsexamina, och att den studerande, som undergått maturitetspröfning på reallinien, är från dessa examina utestängd. Herr Carlén talade derföre emot nu gällande föreskrifter och borde således

först hafva föreslagit dessas upphäfvande eller förändrande. Jag anser för min del, att det hade varit lämpligast att på samma gång, som Kongl. Maj:t föreslagit borttagande från elementarläroverken af latin såsom grundläggande språk, äfven förslag bort framläggas rörande förändrade föreskrifter för embetsexaminas afläggande vid universiteten.

Herr Grefve Posse: Herrarne torde hafva observerat att Herr Carlén i afton är i sitt ömtåliga lynne — han tillåter icke den minsta motsägelse. Jag har i denna fråga iakttagit fullkomlig tystnad ända tills nu nyss, då jag tillät mig göra en speciel anmärkning, hvori flera instämt, hvilka icke gerna kunna misstänkas för att ursprungligen hafva haft för afsigt att nedrifva hela förslaget. Jag vågar i detta hänseende åberopa flera ledamöters af Utskottet uttalanden, men det har väl icke fallit Herr Carlén in att misstänka desse för att vilja kasta omkull förslaget, och jag vet derföre icke, hvarföre han skall hysa sådana misstankar just emot mig. För öfrigt vet jag icke heller hvilkendera af oss som är efter sin tid; förmodligen är det jag, ty att försöka att genom ett angrepp på 15:de punkten nedrifva ett förslag, som redan blifvit antaget i 14:de punkten finner jag verkligen så bakvänt, att jag icke ens skulle vilja anses hafva gjort mig skyldig till en sådan maladresse.

Det är dock icke för att säga detta som jag begärt ordet — hvad Herr Carlén yttrat får stå för hans egen räkning och måhända är det någon, som beundrar hans skarpsinne att utfundera någonting så genialiskt — men jag önskade egentligen att bemöta ett yttrande af Herr Adlersparre, som låtit oss veta att, om Herr Törnebladhs skrifvelseförslag vinner Kammararens bifall, vi skulle vedervåga att icke få behöfvat af lärare fylldt. Jag ber endast få fästa uppmärksamheten derpå, att här icke kan blifva fråga om att skaffa nya lärare, ty den fråga vi afhandla afser just att entlediga dem som finnas, enär förslaget afser att slopa de real-linier, som finnas.

Herr Carlén: Jag begärde ordet under det Herr Grefve Sparre yttrade sig för att fästa uppmärksamhet å ett förhållande, som Herr Huss nu redan påpekat och som icke borde vara obekant för Grefve Sparre, hvilken nyligen låtit Kammararen veta huru vidsträckta hans studier äro, då han uppgaf, att det icke finnes någon under de sednare decennierna utkommen skrift rörande den mycket omordade hypotekslagstiftningen, som han icke hade läst. Det är mycket sagdt, ty just i det ämnet är skrifvet så mycket, att man dock kan samla ett helt bibliotek; och jag vågar påstå, att det icke varit möjligt för en vanlig människa knappast för *någon* människa, om hon derjemte haft så mycket annat att bestyra som Grefve Sparre, att grundligt studera allt hvad som i hela världen kommit ut i den vägen. För den, hvars studier äro så vidsträckta, borde det emellertid icke vara obekant att på 3 eller 4 särskilda språk, nemligen tyska, engelska, franska och, åtminstone till stor del, äfven på svenska, ehuru tryckta i Finland, utkommit så fullständiga bearbetningar af och kommentarier till den romerska rätten, att det knappast torde vara möjligt att af urkunderna eller originalen vinna större eller bättre kunskap. Jag tager för gifvet, att Italien icke i detta

afseende står efter, ehuru jag saknar visshet derom. Det är således alls icke behöfligt att studera den romerska rätten på originalspråket, för att vinna erforderlig kännedom derom. För öfrigt torde det icke vara Grefve Sparre obekant, att den romerska rätten haft ganska ringa inflytande på vår lagstiftning. Giftermålsbalken, Jordabalken (jag förbigår Ärfdabalken, med den der afhandlade testamentsrätten) samt Handelsbalken, hvars ofullständiga kontraktslära delvis är hemtad från romerska rätten, Byggnings- Utsöknings- och Rättegångsbalkarne innehålla högst få stadganden, som kunna sägas vara upprunna ur nämnde rätt.

Hvad Herr Grefve Posses yttrande beträffar, så får jag fästa uppmärksamhet derå, att jag alls icke talat om hans "motiver", utan endast anmärkte, att det förefallit mig som om han velat nedgöra hela förslaget. Skedde det, som jag antager, af öfvertygelse om dess oduglighet, så kunde han ej annorlunda göra.

I afseende å Herr Huss' anmärkning om beskaffenheten af de akademiska examina, ber jag få säga att, om vi skulle tänka oss de akademiska statuterna i denna del fortfarande oförändrade, jag villigt erkänner, att förslaget är mindre antagligt, men det förefaller mig såsom en ovilkorlig konsekvens af förslagets antagande, att examensväsendet i enlighet dermed förändras.

Det försök af Grefve Sparre att stärka sin anfallsposition genom att rida upp på ett af Justitie-ombudsmannen i hans sista embetsberättelse fäldt uttryck, som Lag-Utskottet visserligen i sitt dechargebetänkande lemnat utan anmärkning, men i ett annat af enskild motion föranledt betänkande till dess rätta halt reducerat, detta försök, som Herr Grefven nu för fjerde gången denna riksdag, tror jag, upprepat, borde väl icke för den som något känner till saken lyckas. Om så skulle vara att rättskipningen nu stode på lägre ståndpunkt än förr, så bevisade väl just detta att dessa långa elementar- och universitetsstudier icke varit fruktbringande. Ty det är icke längre sedan än omkring 30 à 40 år, då både de humanistiska och de juridiska studierna afslutades vid 19 à 20 års ålder, under det detta numera sällan inträffar före uppnådda 23 till 24 år. Detta synes bevisa, att de långvariga enbart teoretiska studierna icke verka nyttigt, utan motsatsen, såvida det annars förhåller sig så som Grefve Sparre säger, eller att lagskipningen försämrats, så att vi måste med saknad minnas fordnas tiders domare, hvilka ju utbildades efter det gamla studiesystemet och fingo börja sina praktiska studier i mycket god tid och derefter idka teori och praktik tillsammans.

Hvad 24:de och 25:te punkterna beträffar, så hafva ju dessa icke något att göra med principen för undervisningen, utan hafva afseende allenast på skolornas antal och belägenhet. I fråga om dessa kan man ju sålunda, när de blifvit föredragna, fatta det beslut, hvartill sakförhållandena föranleda, utan hinder af det sätt hvarpå sjelfva undervisningsprincipen afgöres, och jag tror fortfarande, att dessa tvänne helt och hållet skilda saker icke böra sammanblandas.

Herr Lyttkens: När diskussion gäller den reala undervisningen, skall jag söka återföra densamma till detta ämne, hvarifrån jag tycker den afvikit. En talare har yttrat, att afsigten med Herr Kolmodins hemställan

vore att rifva itu hela förslaget, men jag vill för min del fritaga både Herr Kolmodin och mig sjelf, som delar hans åsigt i detta hänseende, från alla sådana misstankar. Jag är den aldra varmaste beundrare af hvarje förslag som går ut på att undanskjuta latinet, och jag är derföre tacksam för regeringens förslag som går i denna riktning; men detta oaktadt kan man väl hafva rättighet att i en eller annan särskild punkt vara af olika mening utan att derföre behöfva utsätta sig för beskyllningen att vilja rifva omkull det hela. I denna speciela fråga hafva Kongl. Maj:t och Utskottet varit af aldeles olika mening, och då nu Herrar Törnebladh och Kolmodin velat hemställa förslaget i denna punkt till Kongl. Maj:ts förnyade öfvervägande, så kan det väl icke med fog sägas, att de velat rifva itu hela förslaget.

Jag delar, som sagdt, deras åsigt och protesterar emot alla obefogade insinuationer.

Herr Adlersparre: Jag ber om ursäkt att jag ånyo nödgas taga ordet, men Herr Grefve Posse återgaf mina ord icke fullt riktigt. Jag yttrade att, ehuru mycket man må önska att få reala läroverk inrättade, så förbjuder det sig dock sjelft att taga steget fullt ut, emedan det icke finnes tillräckliga lärarekrafter att genast besätta så många nya lärareplatser. Vidare yttrade jag, att här uttalats ord som syntes antyda att hvarken Kongl. Maj:ts eller Utskottets förslag skulle med tillräckligt intresse omfatta den reala bildningen. Detta vidhåller jag. Den ärade representanten från Calmar har framlagt ett förslag, deri han helt enkelt anhåller, att Riksdagen med afslag å Kongl. Maj:ts och Utskottets förslag, i underdånig skrifvelse anhåller, att Kongl. Maj:t ville till nästa riksdag framlägga förslag angående sådane anordningar för realundervisningen i de högre klasserna vid rikets elementarläroverk, att undervisningen må blifva på ett fullt ändamålsenligt och betryggande sätt tillgodosedd.

Hvad innebär detta annat, än att denna undervisning af Kongl. Maj:t i det nu framlagda förslaget icke blifvit nöjaktigt omfattad? Jag kan åtminstone icke annorlunda tolka såväl bokstafven som andan i det af Herr Törnebladh nu gjorda förslag.

Jag förnyar min anhållan om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: När jag begärde ordet var det för att visa, att denna punkt icke står i ovilkorligt samband med 25:te punkten, och jag får säga, att jag icke kan förstå, huru man velat göra denna af den 15:de punkten beroende. Här är ju fråga om att bestämma principerna för den reala undervisningen, då 25:te punkten deremot bestämmer *huru många* reala läroverk skola inrättas och hvar de skola förläggas.

Jag har icke reserverat mig emot Utskottets betänkande, men det är min öfvertygelse att, om åtta års kurs bestämmes för den reala linien, man skall hinna vida längre på den medborgerliga kunskapens område än som under nuvarande förhållanden är möjligt. För att få enighet i beslutet skulle jag vilja förorda regeringens förslag; ty om Herr Törnebladhs skrifvelseförslag antages, skall regeringen komma i en ganska tveksam ställning, helst det icke antydes i hvad riktning man väntar att ett för-

slag från Regeringen bör gå, utan endast med ogillande af både Utskottets förslag och Regeringens proposition, anhåller att Regeringen ville reglera "på lämpligt sätt". Hvad menar då Herr Törnebladh med "lämpligt sätt". För min del instämmer jag i Herr Rundbäcks reservation.

Herr Alb. Staaff: För min del kan jag icke godkänna Utskottets förslag i förevarande punkt, utan anser jag att Kongl. Maj:t funnit den rätta medelvägen i afseende på tidslängden för den reala liniens kurs. Erfarenheten har visat, att den tid, som Kongl. Maj:t föreslagit, eller åtta år, är fullt tillräcklig, Riksdagen har förut uttalat sig i samma syfte och, med hänsyn till fordringarne i allmänhet, kan man antaga, att flertalet ynglingar skola hafva genomgått kursen vid nitton års ålder, och kan det ske tidigare, så skadar det icke.

Vidare tillåter jag mig erinra, att i händelse Utskottets förslag, att den högre realbildningskursen må göras dels fyraårig och dels tvåårig, skulle vinna afseende, så skulle en ledsam strid uppstå emellan städerna, så att jag äfven med hänsyn härtill, anser att Kongl. Maj:ts förslag följt den förnuftigaste medelvägen.

Jag skall vidare och utförligare yttra mig i denna del af frågan vid behandlingen af 25:te punkten och vill nu endast tillägga, att jag instämmer i Herr Rundbäcks reservation.

Med Herr Alb. Staaff instämde Herr Grefve *Björnstierna*.

Herr Gumælius: I likhet med föregående talare kan ej heller jag gilla förslaget att hopkoppla 15:de och 25:te punkterna. Några föregående talare hafva yttrat att de, som förordat ett sådant förslag, haft för afsigt att rifva sönder frågan. Sedan hafva dock flere talare, som yttrat sig för förslaget, protesterat mot en sådan uppfattning, och sagt, att den berott på missförstånd. Jag är skyldig tro på sådan försäkran; men visst är dock att om man, utan rimlig anledning binder samman den 25:te punkten med den 15:de, så försvårar man lösningen. Då jag i hufvudsak är af lika mening med Utskottet, vill jag i stället undanrödja hinder mot att bringa den stora läroverksfrågan till slut.

I denna punkt, som torde särskildt afgöras, vill jag emellertid heldre yrka bifall till Herr Rundbäcks reservation.

Herr Törnebladh: Min ståndpunkt i denna del af frågan bestämes deraf, att jag icke anser frågan, om huru lång kursen på reallinien skall blifva, för tillräckligt utredd. Den 25:te punkten står i nära sammanhang med den förevarande, emedan det är svårt att afgöra principen utan hänsyn till de ställen, der de föreslagna realöfverklasserna skulle inrättas, ty saken har äfven sin ekonomiska sida. Detta är min ståndpunkt, och jag protesterar mot hvarje antydning om, att jag skulle hafva något annat motiv, än att jag ansett, att realbildningen icke blifvit fullt tillgodosedd, eller icke fått ut sin fulla rätt.

Herr A. Rundbäck: Den föregående talaren yttrade, att frågan icke voro tillräckligt utredd, men om Riksdagen afslår *allt* hvad Kongl. Maj:t

Maj:t föreslagit och säger: "kom fram med något nytt", så är snarare skäl att nästa gång säga, att frågan icke blifvit tillräckligt utredd.

Herr Lyttkens: Som mitt instämmande i Herr Törnebladhs förslag egentligen afsåg 25:te punkten, så anhåller jag få återtaga mitt vid denna punkt gjorda yrkande.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen upptog de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, och gaf i öfverensstämmelse dermed propositioner först på bifall till Utskottets hemställan, dernäst på den mening, som Herr A. Rundbäck framställt i sin rörande denna punkt afgifna, vid utlåtandet fogade reservation, vidare på Herr Törnebladhs under öfverläggningen framlagda förslag och slutligen på återremiss. Efter det Herr Talmannen förklarar sig anse propositionen på bifall Herr Rundbäcks reservation vara med öfvervägande ja besvarad, begärdes votering, med anledning hvaraf och sedan till kontraposition antagits Herr Törnebladhs förslag, en omröstningsproposition af följande lydelse nu blef uppsatt justerad och anslagen:

Den, som vill att Kammaren med afslag af hvad Särskilda Utskottet hemställt i 15:te punkten af dess utlåtande N:o 1, måtte godkänna Kongl. Maj:ts förslag, att realliniens lärokurs vid de högre läroverken med real öfverbyggnad må omfatta åtta år,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, beslutit: att Riksdagen, utan att godkänna vare sig Utskottets hemställan eller Kongl. Maj:ts förslag, måtte anhålla, att Kongl. Maj:t ville till nästa Riksdag framlägga förnyadt förslag angående sådan anordning af reallinien i de högre klasserna vid rikets elementarläroverk, hvarigenom den reala bildningens behof på ett fullt ändamålsenligt och betryggande sätt blifva tillgodosedda.

Omröstningen företogs; och befunnos vid röstsedlarnes sammanräkning 127 af Kammarens ledamöter hafva röstat ja mot 36, som röstat nej, hvadan Kammaren fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Herr Talmannen, som nu aflägsnade sig, företräddes ånyo af Herr vice Talmannen, hvarefter till afgörande föredrogs 16:de punkten i det föreliggande utlåtandet.

Härvid anförde

Herr Törneblad: Jag utvecklade i går de skäl, som enligt min åsigt tala emot antagandet af Kongl. Maj:ts förslag i förevarande punkt. Derigenom skulle nemligen hinder läggas i vägen för en stor mängd ungdom att erhålla bildning vid elementarläroverken. Jag behöfver således ej vara mångordig nu, utan vill endast nämna att, enligt upplysning, som i dag blifvit mig meddelad, finnas vid ett högre elementarläroverk under nuvarande vårtermin i första klassen 71 lärjungar, deraf 40 från staden, i andra klassen 78, deraf 34 från staden, och i den tredje 70, deraf 28 från staden. Vid

det läroverk, jag förestår, finnas i första klassen 66 lärjungar, deraf 32 hafva sitt hem i staden. Om ett normalmaximum sättes lika för alla klasserna och bestämmes till 36, skulle således en stor mängd ynglingar, särdeles ifrån landsbygden, uteslutas från de lägre klasserna. Jag tror visst att det vid många läroverk kan gå för sig att få ett maximum af 36, men icke vid alla. På detta och förut anförda skäl yrkar jag afslag å förevarande punkt.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Då Kongl. Maj:t framlade ett för hela landet så viktigt och betydelsefullt förslag, som det förevarande, så föreställde man sig säkerligen, att alla kommuner i hela landet skulle blifvit likställda. Detta är dock icke förhållandet, ty Kongl. Maj:ts förslag åsyftar företräde för vissa kommuner i tillgång till elementarläroverk framför andra, och sådant är icke rättvist. Det har väl vid öfverläggningen rörande en annan punkt blifvit sagdt — hvilket ock uttalas i det föreliggande förslaget — att detta missförhållande kunde afhjelpas genom inrättande af parallelklasser vid vissa skolor. Sådant kan visserligen låta sig göra, men den ena kommunen bör väl i alla fall lika lika så väl som den andra med lika rätt för alla få begagna sig af våra elementarläroverk, och då blifver det väl äfven riktigast, att, om behof af parallelklasser uppstår, sådana inrättas gemensamt för alla utan afseende på afståndet från detsamma, eller hvilken kommun han tillhör som vill vinna inträde i skolan. Jag yrkar derföre afslag å punkten.

Her *Sven Nilsson* i Österslöf, *O. B. Olsson* och *Per Nilsson* i Kulhult instämde med Herr Sven Nilsson i Efveröd.

Herr Kolmodin: Jag kan för min del icke godkänna den föredragna punkten. Då skolkomitéen bestämde ett maximiantal af lärjungar för hvarje klass i elementarläroverken, ställde den pedagogierna der bredvid, för att undanröjda de svårigheter, som af nyssnämnda stadgande möjligen kunde uppstå. Jag reserverade mig mot beslutet och yrkade på parallelafdelningars inrättande, der sådana behöfdes. Nu har Kongl. Maj:t föreslagit, att lärjungeantalet skall vara begränsadt, men pedagogierna har han tagit bort. Dervid har blifvit antydt, att parallelafdelningar undantagsvis skulle kunna begagnas. Följden af denna anordning måste dock blifva, att parallelafdelningar genast från början på ganska många ställen skola blifva helt och hållet normala, såvida icke ett betydligt antal inträdessökande skola så godt som utestängas från all undervisning.

I Kongl. Maj:ts proposition är lärjungeantalet vid ett fullständigt läroverk inskränkt till 324, men på flera ställen hafva i aldra sednaste tider skolhus blifvit uppförda, hvilka äro afsedda att rymma dubbelt så många. Skola dessa byggnader hädanefter stå till hälften obegagnade? Och hvad skall man göra med de öfverflödiga lärarekrafterna vid de hittills mera besökta läroverken? De komma ju att på dessa ställen sakna selsättning till följd af den allmänna utjemningen. Skall man sätta en del lärare på indragningsstat, då de ej kunna lagligen förflyttas till andra orter? Bättre vore väl, att, med fästadt afseende å det befintliga lärjungeantalet i de särskilda läroverken, uppgöra en normalstat med parallelafdelningar, der sådana behöfdes.

Hvarken i Kongl. Maj:ts proposition eller i Utskottets utlåtande finner jag bestämdt uttaladt, hvad som menas med de s. k. skolområdena. Man har möjligen tänkt sig några gränslinier uppdragna, men ej fastställt, hvar de skola gå fram. För min del kan jag ej fatta, huru denna indelning skall uppgöras, och hoppas att den aldrig må komma till stånd.

Den prioritetsrätt till inträde i ett läroverk, som man velat fästa vid läget af den sökandes bostad, kan jag icke heller godkänna. Den innebär en afgjord förmån för städernas ungdom, men mycken svårighet för landsbygdens. Den familjefader, som bor längst från skolan och således i och för sig har de största hindren att öfvervinna vid besörjandet af sina barns skolgång, kommer derjemte efter denna anordning i sista rummet, då fråga blir att för dem vinna inträde vid läroverket.

Då ett yrkande om afslag på en föregående punkt framställdes, antydde man, att sådant innebure ett försök att slita sönder hela förslaget. Jag har så öppet kämpat för detsamma, att jag borde vara fri från hvarje misstanke af sådan art. Jag syftade ej på något dylikt vid nämnda tillfälle och gör det ej heller nu, ändock jag yrkar afslag å förevarande punkt.

Uti Herr Kolmodins anförande förenade sig Herrar *Lyttkens*, *Fahlén* och *Nils Nilsson* i Stäfvie.

Äfvenledes tillkännagäfvö Herrar *Sven Nilsson* i Österslöv, *Wigardt*, *Sandstedt*, *Lundqvist*, *Johan Erik Johansson*, *Silfverstolpe* och *Dofsén*, att de instämde med de talare, som yrkat afslag å förevarande punkt.

Herr A. Rundbäck yttrade: Sedan jag hört de åsigtter, som uttalats från olika sidor, ämnar jag icke uppträda till försvar för Utskottets hemställan i denna icke så särdeles viktiga punkt. Jag vill blott afgifva en förklaring hvarför Utskottet ansett sig böra gilla Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt. Af rikets 76 elementarläroverk äro nemligen 15 så öfverbefolkade, att deras lärjungeantal uppgår till hälften af totalantalet vid samtliga läroverken, under det att de öfriga läroverken äro mycket litet besökta. Derföre räcka icke de ordinarie lärarne till vid de nämnda 15 skolorna, utan måste förstärkas med extra lärare, under det lärarne på andra håll icke hafva tillräckligt arbete. Utskottet har derföre, i likhet med Kongl. Maj:t, ansett att ett maximum borde bestämmas för hvarje läroverk, så att icke öfverbefolkning komme att ega rum vid något. Statsråds-protokollet upplyser att med de nuvarande lärarekrafterna 16,000 ynglingar skulle kunna undervisas, om de vore jemnare fördelade, under det att för det nu befintliga totalantalet 11,903, så fördeladt som det är, lärarekrafterna icke äro tillräckliga, äfven med biträde af 80 extra lärare. Nog är derföre regeringens förslag behjertansvärdt, men då det icke vunnit sympatier inom Kammaren och jag icke anser det så öfvervägande viktigt, yrkar jag icke bifall till detsamma.

Slutligen anförde

Herr Gjerling: Då jag förut under diskussionen yttrat mig mot förevarande punkt, kan jag nu inskränka mig till att yrka, att Kammaren måtte ogilla densamma.

Efter denna öfverläggning, som nu var slutad, gäfvos propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på afslag å såväl berörda hemställan som jemväl hvad Kongl. Maj:t i motsvarande del af dess nådiga proposition föreslagit; och blef den sednare propositionen med öfvervägande ja besvarad, hvadan Kammaren i öfverensstämmelse dermed fattat sitt beslut.

Punkten 17.

Bifölls.

Punkten 18.

Efter uppläsning af Utskottets hemställan under *litt. a*, begärdes ordet af

Herr Ehrenborg, som yttrade: Såsom jag antager, hafva Kammarens ledamöter läst den af Utskottets ordförande vid denna punkt afgifna reservation, hvars motivering förekommer på sidd. 48—54 i Utskottets betänkande. Vidare förmodar jag, att Kammaren dels af den vid läroverkskomitéens utlåtande fogade tabell, dels af egen erfarenhet inhemtat, att det är ett högst ringa fåtal af lärjungarne vid våra tre- och tvåklassiga elementarläroverk, som kommer till de fem- och sjukklassiga läroverken, utan att det stora flertalet avslutar sina studier i och med afgången från de förstnämnda. Det är under detta antagande jag förmodar, att Kammaren på de skäl Utskottets ordförande anført, erkänner såsom riktig den mening, att de tre- och tvåklassiga elementarläroverken i allmänhet icke motsvarat sin bestämelse och uppgift att vara parallellafdelningar med motsvarande klasser i de fem- och sju-klassiga läroverken. De flesta målsmän, som insätta sina söner i de två- eller treklassiga läroverken, afse dervid icke något annat än att barnen skola erhålla ett visst kunskapsmått för att sedermera inträda i en näring eller ett yrke, men förutsätta icke, att de från dessa läroverk skola ingå i de högre läroverken. Det kan nu bero af fåfånga eller andra orsaker, att målsmännen insätta barnen i dessa två- eller tre-klassiga läroverk i stället för i våra folkskolor. Jag lemnar detta derhän; men det är emellertid ett faktum att så sker. Under sådana förhållanden och då man erkänner att ifrågavarande läroverk icke uppfylla sitt ändamål, är det tydligt och klart, att den stora mängden lider af en organisation, som är till förmån blott för det ringa fåtal, som afgår till de fem- och sju-klassiga läroverken och hvilka lärjungar i öfrigt icke hafva något vidare gagn af förstnämnda skolor, än att de slippa resa några mils längre väg. Bland de många skäl, som tala mot bibehållandet af de två- och treklassiga läroverken och hvilka jag nu icke vill upprepa, då jag förmodar att de redan äro af Kammaren kända, anför läroverkskomitéen på sid. 96 följande: "Härtill kommer, att sistnämnda läroverk" — de två- eller treklassiga — "i följd af sin beroende ställning och saknaden af ett sjelfständigt bildningsmål, icke kunna ega den känsla af ansvar, som endast under en fri verksamhet kan finnas, och som utgör den kraftigaste drifvedern till ett fruktbringande arbete." Äfven framhåller komitéen att dessa läroverk icke kunna på ett lika tillfredsställande sätt som de mot-

svarande klasserna af det högre elementarläroverket lämna sin undervisning efter de följande klassernas behof. Jag vill ej upprepa mera af hvad komitéen i detta afseende anfört, utan blott erinra derom, att det synes lämpligt att få ifrågavarande läroverks organisation förändrad. Det är obilligt, att den mängd lärjungar, som besöka dessa läroverk, skall, blott för att bereda ett ringa fåtal någon förmån, sakna den fullständiga och afrundade undervisning, som kan vara till något verkligt gagn för lärjungen i hans blifvande yrke. I min tanke vore det följaktligen lämpligast, att alla dessa läroverk förändrades till lägre realskolor för att förbereda ynglingar till inträde i lägre tillämpningsskolor och sålunda befordra realbildningen. Jag tager mig därför friheten att, med hänvisning till Grefve Ehrensvärds reservation och komitéens utlåtande, hemställa, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets förslag i denna punkt, besluta hvad Grefve Ehrensvärd i reservationen på sid. 54 föreslagit. I densamma förekommer dock ett ord, nemligen "borgarskolor", hvilket är oegentligt och föga står tillsammans med det nuvarande representationsskicket, och derjemte allt för starkt påminner om den gamla skillnaden mellan stad och land. Detta uttryck är så mycket mera oegentligt, som antagligen ifrågavarande realskolor skola tillgodokomma icke företrädesvis städernas, utan lika mycket landets barn. Jag hemställer, att Kammaren, med uteslutande af de i reservationen förekommande orden "eller borgarskolor", måtte i öfrigt bifalla hvad Grefve Ehrensvärd härutinnan föreslagit, och anhåller jag att Herr Talmannen behagade framställa proposition på detta mitt yrkande.

Med Herr Ehrenborg instämde Herrar *Clairfelt, Lars Andersson och Hammarberg*.

Med anledning af Herr *Ehrenborgs* yrkande, som afsåg jemväl de följande momenten i förevarande punkt, hemställde Herr vice Talmannen, det äfven de under *litt. b* och *c* i denna punkt framlagda förslag nu måtte få föredragas och blifva föremål för öfverläggning. Då Kammaren här till lemnade bifall, skedde uppläsning af berörda förslag, hvarefter

Herr A. Rundbäck erhöi ordet och yttrade: Gent emot den förste talaren i denna fråga hade jag ämnat helt enkelt yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt, ty jag hoppades, att hans åsigter icke skulle vinna något understöd i denna Kammare; men då jag nu hört flere stadsrepresentanter instämma med honom, ber jag att få i någon mån utveckla skälen, hvareför det, enligt min tanke, icke går an att bifalla hans yrkande. Af det beslut Kammaren nyss fattat i en föregående punkt skulle blifva den följd, att våra högre elementarläroverk komme att överbefolkas, derest man nu skär bort de två- och tre-klassiga elementarläroverken från sammanhanget med de öfriga och låter dem ordnas efter städernas egna behof. Det är ganska lätt för representanterne för Göteborg, som jemte det treklassiga läroverket eger ett af staten underhållet fem-klassigt och ett fullständigt elementarläroverk, att påyrka en förändring af de lägre elementarläroverken. I Wexiö stift finnes deremot blott två fullständiga elementarläroverk, som redan äro

öfverbefolkade och kräfva en mängd extra lärare, samt ett enda tvåklassigt läroverk, nemligen i Vernamo, hvilket har så många lärjungar, att man nu föreslagit detsamma förändring till ett tre-klassigt. Tager man nu bort sistnämnda läroverk och inrättar det till en högre folkskola eller slöjdskola, så måste staten inrätta parallellklasser i de öfriga elementarläroverken. Det vore i min tanke högst olyckligt, om staten skulle lemna ifrån sig ett så viktigt och nödvändigt bibang till de högre elementarläroverken; ty sedan de tre lägre klasserna numera fått en mera utpräglad karakter af realklasser, skola de i ännu högre grad än förut blifva besökta af ynglingar från land och stad. Då vore det ganska illa att rycka bort ifrågavarande läroverk från sitt sammanhang med de högre. Jag ber att få anföra ett exempel härpå. Från Wernamo är det 7 mil till närmaste stad. Om nu elementarläroverket derstädes förändras, så blir följden deraf den, att landtbefolkningen, som hittills låtit sina söner intagas i detta läroverk, hvarifrån de sedermera kunna afgå till de högre läroverken i Jönköping och Wexiö, tvingas att i stället skicka barnen redan vid tio års ålder till någotdera af läroverken i nämnda städer. Det är följaktligen giltiga skäl, som tala för bifall till Utskottets hemställan i denna punkt, och det vore högst olyckligt, om man för en abstrakt grundsats skulle offra så väsentliga fördelar, som de, hvilka Utskottets förslag medförer. Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herrar *Grenander, Jöns Rundbäck, Santesson, Aug. Börjesson* och *Granlund* förenade sig med Herr A. Rundbäck.

Herr Hörnfeldt anförde: Jag har icke begärt ordet för att yttra mig rörande mom. a) och b) i den nu föredragna punkten, euär jag anser det svårt att bedöma, huruvida det är lämpligt att förena sig i det af Herr Ehrenborg framställda förslaget om förändring af de två- och treklassiga elementarläroverken till lägre realskolor. I afseende åter på mom. c) måste jag göra en anmärkning, emedan Utskottet i sitt härfuti afgifna förslag icke följt samma grundsats, som i allmänhet genomgår dess betänkande. Kongl. Maj:t har nemligen föreslagit, att af de elfva tvåklassiga elementarläroverk, som för närvarande finnas, fyra skola indragas och de återstående sju utvidgas till treklassiga. Utskottet har blott i så måtto tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, att Utskottet ansett att de tvåklassiga läroverken i Ronneby, Sölvesborg, Trelleborg, Wernamo, Marstrand och Strömstad borde utvidgas till treklassiga, men afstyrkt sådan förändring af det sjunde tvåklassiga eller det i Örnköldsvik. De skäl Utskottet anført för sistnämnda beslut, äro trenne. För det första säger Utskottet, att lärjungarnes antal vid detta läroverk alltid varit så ringa, att dertutaf icke kunde hemtas anledning att upphöja detsamma till ett treklassigt elementarläroverk. Då man tager i betraktande lärjungantalet vid de öfriga tvåklassiga läroverken, hvilka Utskottet ansett böra uppflyttas till treklassiga, så finner man, att lärjungarnes antal i medeltal uppgått t. ex. i Ronneby till 19, i Marstrand till 23 och i Sölvesborg till 24, under det att elementarläroverket i Örnköldsvik haft 22 lärjungar. Af denna jämförelse framgår, att skilnaden i lärjungarnes antal vid dessa läroverk icke är så märkbar, att Utskottet derifrån bort

hemta något skäl för elementarläroverkets i Örnsköldsvik bibehållande såsom tvåklassigt. Dertill kommer, att om Utskottets förslag bifalles, detta läroverk blir det *enda* tvåklassiga i riket.

Såsom det andra skälet för det slut, hvartill Utskottet i detta moment kommit, anför Utskottet, att elementarläroverkets i Örnsköldsvik läge, skulle gifva vid handen, att någon så stor tillökning i lärjungarnes antal icke heller vore att under den närmaste framtiden vänta. Jag kan icke fatta detta skäl annorlunda, än att Utskottet haft den uppfattning att ifrågasvarande läroverk vore beläget helt nära andra sådana. Jag ber dock att få erinra derom, att Örnsköldsvik ligger 10 mil från Hernösand och 12 mil från Umeå, då deremot öfriga läroverk äro belägna på blott 4—6 mils afstånd från hvarandra. Det förefaller mig desto mera besynnerligt, att Utskottet motsatt sig Kongl. Maj:ts förslag om detta läroverks utvidgning till treklassigt, som hela kostnaden därför inskränker sig till 1,500 R:dr, eller aflöningen åt en adjunkt och en teknisk lärare. Örnsköldsvik ligger i den mest centrala delen af Angermanland, och läroverket derstädes skall under alla förhållanden blifva så tillräckligt besökt, att en utvidgning deraf blir erforderlig. Det tredje af Utskottets skäl synes vara det, att detta läroverk blifvit af sednaste läroverkskomité till indragning föreslaget, men då detta skäl icke af Utskottet blifvit tillämpadt å de öfriga tvåklassiga läroverk, som komitéen föreslagit till indragning, så hade väl Utskottet, efter mitt förmenande, icke heller i afseende på Örnsköldsvik bort såsom stöd för sitt afslag åberopa detta sista skäl.

Jag skall icke längre upptaga Kammarens tid, utan yrkar afslag å Utskottets hemställan i detta moment och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Med Herr Hörnfeldt instämde Herrar *Bäckström, Fahlén, Malmberg* och *Olof Nilsson*.

Vidare yttrade:

Herr Lyttkens: Jag vill blott i korthet anför, att verkan af Herr Ehrenborgs förslag om de två- och treklassiga elementarläroverkens förändring till lägre realskolor, enligt min tanke, komme att blifva en helt annan än den Herr Abraham Rundbäck antydt, ty få kommunerna ordna dessa läroverk på det sätt, de finna för sig ändamålsenligast, blifva skolorna nog talrikt besökta. Jag yrkar bifall till Herr Ehrenborgs förslag.

Herr Grefve Sparre: Jag ber att få instämma i det af Herr Ehrenborg nyss väckta förslaget. Det är visst möjligt att, såsom Herr Rundbäck antyde, detta förslag, om det vinner Riksdagens bifall, kommer att medföra ett litet afsteg från systemet, och att den plan, den ärade talaren förordat, hänger bättre tillsammans med undervisningssystemet i dess helhet, men, mine Herrar, vi äro icke här för att uppgöra ett vackert system, utan för att inrätta undervisningen så, att den blir till gagn för befolkningen på landet, och detta mål vinnes säkrast genom ett bifall till Herr Ehrenborgs förslag. Vi behöfva intelligenta arbetare, och dertill fordras, att vi inrätta borgareskolor, i hvilka de, som egna sig åt

handarbeten, kunna erhålla en lämplig undervisning. Om vi kasta våra blickar på Tyskland, så finna vi öfverallt i detta land lägre realskolor eller borgareskolor. Må äfven vi bibringa den arbetande befolkningen i vårt land en sådan undervisning, att den lär sig att med insigt utföra sina arbeten. Man klagat öfver att våra elementarläroverk, ja till och med universiteten äro öfverbefolkade. Det är en sanning, ty för många dragas till den lärda världen och för få till industri och slöjder. Om våra två- och treklassiga läroverk, på sätt Utskottets ordförande och Herr Ehrenborg föreslagit, förändras till lägre realskolor, och om, såsom Herr Lyttkens yttrade, kommunerna få någon frihet att sjelfve dirigera dessa skolor på det sätt de finna lämpligast, skall hela landet göra en verklig vinst derpå. Undervisningen skall måhända icke blifva så systematisk, men medföra mera nytta, och klagomålen deröfver att skolorna icke förmå att tillfredsställa behovet, skola ersättas af bemödandet hos kommunens medlemmar att göra undervisningen fruktbringande. Jag tror, att Herr Ehrenborgs förslag är så tidsenligt, att det icke bör förbises, aldrähest, som vi, hvart vi kasta våra blickar utom vårt eget land, finna det obestriddiga behovet af sådana skolor. Jag tillstyrker bifall till Herr Ehrenborgs förslag.

Herr Gjerling: Jag vill ingalunda förneka behovet af så beskafade undervisningsanstalter, som man här omnämnt, men jag måste för min del bestrida lämpligheten att dertill förvandla de skolor, om hvilka i denna punkt är fråga. Dessa tre-klassiga elementarläroverk, till hvilka, enligt Kongl. Maj:ts, af Utskottet hufvudsakligen biträdda förslag, vissa af de förutvarande två-klassiga läroverken skulle förändras, utgöra en länk i den organisation, hvilken blifvit framställd i Kongl. Maj:ts proposition och i allmänhet till grunddragen understödd af Utskottet, hvilket sedan betänkande Kammaren genom sina rörande detsamma redan fattade beslut förklarar sig i de aldraflesta af dess väsendtligare delar gilla. Såsom skäl för en förändring af de nu ifrågasvarande läroverken till real- eller borgareskolor, har anförts dels att antalet af de lärjungar, som hittills från dem utgått till de högre, fristående elementarläroverken — de fem- och sju-klassiga — varit så ringa, att deras bibehållande icke kunde anses erforderligt, samt dels äfven att nästan samtliga ynglingar, hvilka besöka dessa skolor, från dem träda direkt ut i det praktiska lifvet. Det är *möjligt*, att förhållandet är sådant, men detta är dock ej *bevisadt*. För min egen del har jag förgäfvat sökt efter några tillförlitliga källor till säkra upplysningar i detta hänseende. Icke ens i det synnerligen förtjenstfulla arbete, som sednaste läroverkskomité åstadkommit, lemnas härutinnan för omdömet någon ledning. Jag kan derföre icke annat än anse, att detta påstående, på hvilket i viss mån sjelfva yrkandet är grundadt, icke är så hållbart, att vid detsamma något egentligt afseende bör fästas. I öfrigt torde det kunna ifrågasättas, huruvida det må vara så alldeles riktigt att ställa de nya bildningsanstalter, dem man nu här vill förordna, i jämförelse med de pedagogier, som blifvit af läroverkskomitéen föreslagna. Jag skulle tro, att dessa sednare i visst afseende äro af annan natur än de s. k. borgareskolor, hvilka Grefve Ehrensvärd i sin reservation påyrkar och Herr Ehrenborg, med åberopande af densamma,

här förordat. Om och när sådana läroanstalter skulle anordnas, synes det mig, som vore det då mera skäl att till dylika lägre realskolor förändra de pedagogier, hvilka nu finnas. Derom lärer dock för närvarande här så mycket mindre kunna blifva fråga, som Utskottet icke haft att behandla förhållandet med de nuvarande pedagogierna i mindre mån än hvad beträffar den läroanstalt af sådant slag, hvilken af Kongl. Maj:t blifvit föreslagen att förändras till tre-klassigt elementarläroverk. Jag tror således, att det förslag, som innefattas i Grefve Ehrensvärds reservation och hvilket Herr Ehrenborg upptagit såsom sitt eget, rätteligen bör anses stå helt och hållet utom *den* fråga, hvilken *nu* föreligger till Kammarens pröfning. Vid sådant förhållande, och i viss mån på de grunder för öfrigt, som Herr Abr. Rundbäck framhållit, kan jag ej heller finna, att det af Utskottet i mom. b) af föredragna punkten framställda förslag bör afslås.

Deremot får jag förklara, att efter de upplysningar, hvilka nyss lemnats af en aktad talare på norrlandsbänken, jag är af den åsigt, att mom. c), i hvilket hemställes, att det två-klassiga läroverket i Örnsköldsvik skall bibehållas oförändradt, icke bör godkännas. Frågan om den lämpligaste anordningen af detta läroverk var inom Utskottet mycket omtvistad och det var svårt att derom bilda sig någon säker föreställning. Nu hafva emellertid, såsom sagdt är, de skäl, som under denna öfverläggning framkommit, stadgat min öfvertygelse, fastän i en motsatt riktning mot hvad i betänkanudet tillstyrkes. Jag yrkar derföre bifall till mom a) och b), men afslag å mom. c) samt godkännande af yrkandet, att jemväl det två-klassiga läroverket i Örnsköldsvik skall utvidgas till tre-klassigt.

Herr Hjelm: Herr vice Talman, mine Herrar! Jag hyser för min personliga del ingalunda någon obenägenhet mot sådana läroanstalter, som man här förordat. Men jag ber få säga, att jag tror, hvad Örnsköldsvik vidkommer, att till följd af särskilda förhållanden, som der förefinnas, det just är rätta stället för inrättande af ett läroverk af *tre* eller *fem* klasser. Örnsköldsvik har nemligen ganska långt till både Umeå och Hernösand, i hvilka städer de närmast belägna högre elementarläroverken finnas, och dit afståndet är omkring 12 mil för hvardera staden. Trakten omkring Örnsköldsvik är, likasom hela Ångermanland, tätt befolkad, och innevånarne inom hela det vidsträckta norra Ångermanland nödgas nu att sända sina söner, sedan desse genomgått det två-klassiga läroverket i Örnsköldsvik och om de anses böra fullfölja sina studier, till det högre elementarläroverket uti endera af nämnda städer. På båda dessa ställen är emellertid läroverken i de lägre klasserna besökta af en mängd lärjungar från andra håll, om jag också ej kan rent af påstå att de i dessa klasser ännu äro öfverbefolkade. Hvad i öfrigt Örnsköldsviks läroverk beträffar, har det förhållande egt rum, att det råkat i en viss misskredit — det beror så mycket på lärarnes beskaffenhet — hvarföre det haft få lärjungar en tid; men den orsak, som föranledt detta missförhållande, har numera upphört. Lärjungarnes antal ökas år från år, och säkert är, att, om läroverket upphöjes till tre-klassigt, det väl skall fylla det ändamål, som åsyftas, samt icke komma att lida brist på bildningssökande alumner,

ty anledningen till det "mycket ringa antal lärjungar", som Utskottet framhåller, har, såsom jag nyss erinrat, haft sin grund icke i "läget", utan i en deraf fullkomligt oberoende, tillfällig och numera ej längre befintlig omständighet.

Jag tillhör icke den ort, der detta läroverk finnes, men jag känner förhållandet och jag har under mina resor der ytterligare gjort mig derom underrättad. Jag är derföre förvissad om riktigheten af dessa uppgifter. För öfrigt följer, att jag för min del anser goda skäl vara för handen dertill, att jemväl det två-klassiga läroverket i Örnsköldsvik utvidgas till tre-klassigt. Jag yrkar fördenskull afslag å Utskottets hemställan i mom. c) af den nu föredragna punkten och bifall till Kongl. Maj:ts proposition i samma punkt.

Herr Åke Andersson: Det lärer väl icke kunna förnekas, att innevånarne i de större städerna och isynnerhet den mera bemedlade delen af befolkningen derstädes hemta hufvudsakligen fördel af våra högre elementarläroverk. Lika litet torde det kunna bestridas, att, hvad beträffar de nuvarande två-klassiga läroverken, småstädernas innebyggare egentligen äro de, som njuta förmån af deras befintlighet, ty i båda fallen begagnas den lägsta klassen såsom folkskola. Men statens läroanstalter, de må nu vara och kallas högre eller lägre, hafva väl icke blifvit inrättade och ordnade allenast för *städernas* skull, utan till gagn för hela svenska folket. Utom dessa städer finnes en stor del, hvars söner behöfva och trängta lika mycket till lärdom och undervisning som städernas barn. Då de af denna befolkning, som vilja bekosta sina barn någon större undervisning än den som kan inhentas i den vanliga folkskolan, naturligtvis välja det närmaste, såsom för dem bekvämast och minst kostsamt, och då, för upprätthållandet af de allmänna läroverken, lärarnes aflöning bekostas af staten, änskönt dessa läroverk på grund af helt naturliga skäl blifvit förlagda till städerna; samt då bland dessa läroverk de högre för landsbygdens barn, till följd af de långa afstånden, äro svårare att besöka, men deremot de i småstäderna nu befintliga lägre, tvåklassiga läroverken ligga närmare till hands och verkligen äro dessa barn till mycken nytta, enär derigenom beredes dem tillfälle att mindre aflägsset från sina hem inhemta den första grundläggande undervisningen i tillräckligt mått för att vid en något mera framskriden ålder kunna vinna inträde i de högre läroverken, om deras håg dertill manar och föräldrahemmets tillgångar det medgifva, vore det, enligt min öfvertygelse, en handling af stor orättvisa såväl mot dessa städer som landsbygdens närmaste innevånare, om de tvåklassiga läroverken i småstäderna, som Utskottet nu föreslagit till treklassiga, skulle, såsom här yrkats, upphöra och förvandlas till fristående, lägre borgarskolor med ringa understöd af staten. Jag anhåller fördenskull om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Abr. Rundbäck: Jag har begärt ordet för att helt kort replikera den ärade talaren på elfsborgsbänken. Han säger, att systemet här icke duger och att det blifver enformigt, om det skall bestämmas af staten. Vi hafva dock ändtligen nu kommit öfverens om en sådan an-

ordning af undervisningen i de trenne lägre klasserna af elementarläroverket som vi ett halft sekel kämpat för, och då vi nu vunnit detta mål, för hvilket man sträfvat så länge, då säger han: "de treklassiga läroverken duga icke såsom statsanstalter; de måste blifva kommunala anstalter, ty kommunerna ensamt kunna ordna dem bäst". Hvilka äro då dessa kommuner, ädle grefve? Jo, till en del kåkar, der det möjligen ej finnes bildadt folk tillräckligt för att kunna utgöra en skolstyrelse, under det att i de större städerna saknas hvarje tillstyrmelse till dessa borgarskolor, hvilka grefven vill förskaffa några köpingar och småstäder. Och så pekar han på utlandet — på Berlin i jmförelse med — Wernamo! Vare detta nog sagdt för att visa, hvad hans vackra fraser i realiteten betyda.

Herr Ehrenborg: Jag har, med anledning af en ärad talares yttrande, velat uttala den erfarenhet jag i förevarande hänseende har från de, i närheten af småstäder belägna, orter, jag sedan länge känner, och denna är, att icke ens företrädesvis städernas barn befolka läroverken, utan minst lika mycket, om ej mera, landets barn. Det är mycket vanligt i våra trakter, att den förmögnare delen af allmogen — hemmansegare och bergsmän — heldre vill hafva sina söner i elementarläroverket — de kalla det gemenligen för rektorsskolan — än i folkskolan, emedan denna laborerar med långa afstånd och till en del är af ambulatorisk natur. De hafva ingenting emot, att barnen läsa språk, men de tänka likväl icke på annat, än att, när deras gossar genomgått den s. k. rektorsskolan, taga dem tillbaka och placera dem i den näring eller det yrke, hvarför de bestämts. Dessa föräldrar och målsmän utöfva verkligen på rektor i den lilla småstadsskolan ett ganska stort tryck i ändamål att leda undervisningen i en riktning, som motsvarar deras önskningar och planer för barnens framtida lefnadskall. Men rektor är bunden af skollagen. Han är tvungen se till, att barnen inhemta sådana kunskaper, att de vid utträdet ur den skola han förestår kunna hamna i närmast belägna fem- och sju-klassiga elementarläroverk. Detta stridiga förhållande bereder rektor en rätt svår ställning, och han sjelf har, såsom jag förra gången nämnde, förklarligt nog, icke något särdeles stort intresse för skolan såsom ett elementarläroverk, då han vet, att han måste lemna lärjungarne just vid en så vigtig afdelning som vid tredje klassen. Jag tror derföre, att läroverkskomitéen har rätt uti den åsigt komitéen uttalat i dess väl skrifna betänkande, att dessa tvåklassiga läroverk i deras nuvarande skick ej motsvara den uppgift, som är dem föresatt och den kostnad de vålla staten. Meningen vore väl nu, på sätt Grefve Ehrensvärd jemväl framhållit i sin reservation, att, om dessa läroverk förvandlades till lägre realskolor, de skulle hafva folkskolan till underlag samt åt ynglingar af 10—12 år meddela allmän, medborgerlig bildning och sålunda förbereda dem till inträde vare sig i lägre tillämpningsskolor eller direkt i det praktiska lifvet, hvilket jag föreställer mig vara det vanliga.

Slutligen får jag anhålla, att Herr Talmannen måtte observera och rätta ett fel, som jag begick, när jag i mitt förra yttrande förklarade, att jag vid mom. a) af denna punkt yrkade bifall till Grefve Ehrensvärds reser-

vation, då jag egentligen åsyftade mom. b) och c); -- hvarföre jag nu anmäler, att jag ingenting har emot mom. a), som handlar om indragning af de tvåklassiga läroverken i Stockholm, men att jag deremot beträffande mom. b) och c) framställer mitt förut skedda yrkande.

Herr Granlund: Det torde icke kunna förnekas, att den reala bildningslinien blifvit i allmänhet ganska väl tillgodosedd i det föreliggande förslaget. Icke förty har nu här blifvit yrkadt, i likhet med Herr Ehrensvärds reservation, ingenting mera eller mindre, än att alla de allmänna lägre tre- och tvåklassiga läroverken skulle förvandlas till lägre realskolor eller borgareskolor. Dessa läroverk äro till antalet 25, utom pedagogierna. De besökas för närvarande af omkring eller närmare 2,000 lärjungar. Jag frågar Eder, mine Herrar, om det kan vara skäl att betaga alla dessa lärjungar den fördelen att från början erhålla sådan undervisning att de kunna fortsätta vid fullständiga elementarläroverk. Jag hemställer, huruvida det verkligen kan vara rättvist att betaga alla dessa föräldrar i så många samhällen, hvilka vilja hafva sina barn att fortsätta sina skolstudier i en annan riktning än sådana skolor kunde meddela, den dyrbara och naturliga fördelen att under sina barns första skolstudier lemna dem den ömma omvårdnad, den ledning och hjälp för skolundervisningen, som endast i hemmet kunna erhållas -- och dertill betaga en del fattiga föräldrar, hvilka icke hafva tillfälle att till ett högre elementarläroverk så tidigt sända sina söner, om dessa möjligen visa sig hafva håg och fallenhet att gå den s. k. lärda vägen. Det är nemligen uppenbart, att för föräldrar med ringa tillgångar det måste större, och oftast öfverstigliga svårigheter att för skolgångens skull inackordera barnen i en större stad, der allt är dyrare, än i en mindre stad; och just i småstäderna äro de i denna punkt omhandlade läroverken i allmänhet belägna. Jag känner tvänne fattiga ynglingar, hvilkas föräldrar, boende på landet, icke egde något, hvarmed de kunde bekosta sina söners första studier, och hvilka blefvo dertill i stånd endast på det sätt, att i den lilla stad, hvars läroverk de besökte och i hvars närhet föräldrarna bodde, de erhöilo s. k. matdagar eller fria middagsmåltider i vissa hus en del dagar under terminerna. Nå väl, dessa ynglingar hafva redan gjort sina föräldrar glädje, och det samhälle, som först understödde dem, heder, samt inträdt i full verksamhet i statens tjänst, och jag hoppas, att på den bana de valt de äfven skola vara till gagn för fosterlandet. Det är verkligen icke ensamt småstädernas barn, som hafva nytta af dessa mindre läroverk, utan för visso lika mycket landsbygdens söner. I de småstäder, dem jag känner, har alltid en stor del af lärjungeantalet tillhört landsbygden. Då härtill kommer, att man icke fullkomligt rätt vet, hvad som menas med dessa borgareskolor, som skulle understödjas af kommunerna och af dem kontrolleras, hvarom här så mycket ordas, torde det ej vara välbeträckt att nu besluta, att alla våra lägre elementarläroverk, således läroverken i alla Sveriges småstäder, skola förvandlas till real- eller borgareskolor.

På grund af hvad jag sålunda anfört, anhåller jag om bifall till Utskottets betänkande i dess nu föredragna punkt mom. a och b.

Herr Grefve Sparre: Å nej, jag kan lugna den ärade representanten från Wexiö med den försäkran, att det står icke så illa till i de smärre städerna, att icke äfven der finnas människor, som kunna vara kompetente att deltaga i en skoldirektion. Det tjenar icke något till, att med öfvermodets säkerhet betrakta alla människor som bo i smärre städer, och jag tror för min del att äfven der kan det finnas mer än en, som vet hvad ungdomen tar för. Lika litet tjenar det något till, att skämtvis säga det jag jemfört Berlin med Wernamo. Jag torde icke behöfva säga, att i Tyskland finnas skolor å orter, som kunna nämnas på samma gång som Wernamo; likasom jag anser att man å andra sidan kan jemföra en rektorsskola i Berlin med en dylik skola t. ex. i Göteborg. Om Herrarne betrakta den vid komiterades betänkande fogade bilaga, som upptager förteckning å de städer, hvilka hafva två- å treklassiga läroverk, skola Herrarne finna, att dessa städer icke alla äro så obetydliga, att man kan säga det der icke skulle finnas personer, som vore lämpliga att deltaga i direktionen för ett läroverk af den beskaffenhet, som här är i fråga. Hufvudsaken är att få undervisningsverk, der intelligentare arbetare kunna utbildas, eller att man i Sverige må befördra inrättandet af lägre realskolor, och Grefve Ehrensvärds reservation afser blott att staten skall understödja sådana skolor. Jag vill icke, synnerligast på en så sen timme som denna, ingå i någon vidlyftig diskussion rörande denna sak, men så mycket säger jag, att frågan är till den grad trängande, att, om den faller i dag, den dock icke länge skall kunna undanhållas. Det är folket, den stora massan, som lefver af sina händerns arbete, som trängtar efter undervisning i sådana skolor, men deremot är här icke fråga om mer eller mindre lärda män, hvilka för öfrigt kunna utbildas så väl på den reala som på den klassiska linien.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. Derunder hade, beträffande *mom. a* icke något annat yrkande blifvit gjordt än att Utskottets förslag måtte bifallas. Herr vice Talmannen gaf alltså proposition på bifall till detta moment, hvilken proposition med allmänt ja besvarades.

Hvad åter vidkom *mom. b* och *c*, hade med afseende på dem yrkats dels bifall till Utskottets hemställanden, dels att, med afslag å samma hemställanden, Herr Ehrenborgs förslag måtte antagas, dels ock slutligen att motsvarande framställningar i Kongl. Maj:ts proposition måtte varda bifallna. Efter upptagande af dessa yrkanden och i öfverensstämmelse dermed framställda propositioner förklarade Herr vice Talmannen ja vara öfvervägande för den sistnämnda meningen. Votering blef emellertid begärd, med anledning hvaraf Herr vice Talmannen, för bestämmande af kontrapositionen, ånyo upptog de öfriga yrkandena samt afgaf propositioner derå. Då svaren nu förklarades hafva utfallit med öfvervägande ja för Herr Ehrenborgs förslag, blef jemväl rörande kontrapositionen votering äskad; i följd hvaraf först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den som till kontraposition i voteringen öfver 18:de punkten Litt. b) och c) af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1 antager det yrkande, som blifvit gjordt derom, att Riksdagen, med afslag å Utskottets hem-

ställanden under nämnda littera, måtte i underdånighet anhålla att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke de 3- och 2-klassiga elementarläroverken lämpligen borde förändras till af staten, under vissa vilkor, understödda lägre realskolor äfvensom att Kongl. Maj:t i ärendet ville till Riksdagen göra nådig framställning,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är till kontraposition antaget yrkandet om bifall till Utskottets ifrågavarande hemställanden.

Omröstningen försiggick och utföll med 42 ja mot 86 nej, hvadan den proposition, som nu för hufvudvoteringen uppsattes, erhöi följande lydelse:

Den, som vill, att Kammaren, med afslag å Särskilda Utskottets hemställanden under Litt. b) och c) i 18:de punkten af dess utlåtande N:o 1, måtte bifalla motsvarande förslag i Kongl. Maj:ts nådiga proposition,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, äro Utskottets hemställanden i ofvannämnda tvänne Litt. af Kammaren bifallna.

Den votering, som enligt denna proposition företogs, visade 58 ja mot 77 nej; och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets ifrågavarande hemställanden.

Rörande *punkten 19* yttrade:

Herr Adlersparre: Mot denna punkt har jag afgifvit en reservation. För mig synes nemligen klokast och bäst att undervisningen vid Haparanda läroverk får fortgå såsom för närvarande, d. v. s. att detta läroverk må hafva en lärare utöfver det för treklassiga elementarläroverk i allmänhet vanliga antalet, på grund deraf, att undervisningen der stundom måste ske *på* finska språket. Uti min reservation anser jag mig tydligt och oförbehållsamt hafva uttalat mina skäl. Jag tror nemligen nyttan af särskild undervisning *uti* finska språket vid detta läroverk vara ganska tvetydig, enär jag icke anser det vara någon öfvervägande fördel att inom denna vår gränsort ytterligare förkofra och utveckla ett språk, som egentligen tillhör ryska väldet.

Jag yrkar derföre afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och bifall till min reservation, eller att Haparanda elementarläroverk fortfarande må få bibehålla en lärare utöfver det antal, som läarestaten vid rikets öfriga treklassiga elementarläroverk upptager, och anhåller jag

vördsamt att Herr Talmannen ville å detta mitt yrkande framställa proposition.

Med Herr Adlersparre instämde Herrar *Hjelm, Edström* och Friherre *af Schmidt*.

Herr Abraham Rundbäck: När regeringen framställde sin proposition, var Haparanda läroverk deruti upptaget såsom vanligt treklassigt. Emellertid upptäckte Utskottet vid jemförelse med gamla staten, att detta läroverk förut hade fyra lärare, och då man gick tillbaka i tiden för att undersöka huru det härmed förhöll sig, fann man att Riksdagen dels genom 1833 års interimstat tilldelat Haparanda då tvåklassiga läroverk tre lärare "med afseende å den derstädes erforderliga undervisningen på finska språket", dels genom beslut af år 1858 höjt lärareantalet till fyra "i anseende till det för detta läroverk egna förhållande, att en del af dess lärjungar endast känna finska språket", hvilket vid detta läroverk påkallade en särskild undervisning, "som måste meddelas de lärjungar, som icke känna svenska språket". Utskottet fann då skälighet, att på af Herr Hedin derom framställt yrkande, föreslå att en särskild lärare skulle vid detta läroverk tillsättas för att undervisa i finska språket. När detta beslut fattades tänkte vi icke annat än att meningen blott var att tillsätta en fjerde lärare, men när man sedan fick närmare reda på det förhållande jag nyss omnämmt, så var man verkligen tveksam, huruvida man borde tillstyrka tillsättandet af en femte lärare, eller blott, såsom der förut varit, af en fjerde. För min del får jag säga att jag var af den meningen, att endast en fjerde lärare borde tillstyrkas, emedan detta öfverensstämde med den ursprungliga meningen, men jag ansåg dock icke olämpligt att en reservation till förmån för en femte lärare afgafs, på det att saken måtte komma att underställas Kammarrens pröfning.

Jag yrkar nu emellertid bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Jag instämmer till alla delar med den ärade representanten från Wexiö, och jag tror att den farhåga, som reservanten, Herr Adlersparre, uttalat, är temligen ogrundad. Vill man fästa den del af finska befolkningen, som bor inom Sveriges område, vid vårt fosterland, så bör man äfven meddela denna befolkning undervisning; eller skulle Herrarne vilja att de skickade sina barn öfver till ryska gränsen att der hemta sin undervisning, emedan de icke kunde få den vid skolan i sitt hemland? Man vinner visst icke en befolkning, som talar ett annat språk, genom att behandla den styfmoderligt; och då reservanten åberopat förhållanden från Danmark, så vill jag säga, att hvad som der just föranledde brytningen med Sleswig, var att Danmark icke med rätt frikostig hand behandlade sina undersåter i detta Sleswig. Det var just detta som föranledde den fiendtliga stämningen. Det är väl i aldra högsta måtto billigt att vid ett läroverk, beläget i en trakt, der det finnes 17,000 finska innebyggare, enligt hvad reservanten sjelf uppgifver, äfven finnes en lärare, som kan undervisa i finska språket, på det att t. ex. till prester, länsmän m. m. hos denna befolkning må kunna tillsättas svenskar, som i skolan lärt sig finnarnes språk. Just härigenom

motverkar man isoleringen; af alldeles samma omtanke som han, nemligen att vi skola söka fästa denna befolkning vid vårt land, yrkar jag derföre bifall till Utskottets förslag.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Nog önskar jag de svenska medborgare, som tala finska språket såsom modersmål, allt godt, och detta äfven i fråga om undervisning, men icke anser jag att vi just böra anställa en särskild lärare för att undervisa dem i detta modersmål. För egen del tillhör jag en provins, som fordom icke utgjorde integrerande del af Sverige, och jag undrar huru det skulle gått med svenska nationaliteten i denna provins, om Sverige fortfarande bekostat särskilda lärare för att undervisa innevånarna i deras förra modersmål. Jag vill hafva Grefve Sparres svar, huru han tror det i sådant fall skulle hafva gått med svenskheten i berörda provins.

För öfrigt instämmer jag med Herr Adlersparre.

Herr Hedin: Ja, i fall den föregående värde talaren, som är känd för sin styrka i sarkasmen, ironien och det lätta skämtet, endast hade för afsigt, såsom jag äfven förmodar, att efter en lång och tröttande debatt vilja muntra upp Kammaren med ett litet skämt, då kan jag fatta hans uppträdande, men deremot icke om det var allvarligt menadt. Skillnaden mellan svenska och danska vet han mycket väl vara så beskaffad, att man å ömse sidor förstå hvarandra utan särskilda språkstudier; och jmförelse mellan å ena sidan två språk, som kunna sägas vara blott något olika variationer af ett och samma språkmateriel och å andra sidan mellan två så skilda språk som svenskan och finskan, hvilka icke ens tillhöra samma språkstam, kan väl sålunda icke hafva åsyftat annat än att försätta Kammaren i en munterhet, som efter så mycken ledsamhet måste erkännas vara en af högsta behof påkallad omvexling.

Efter detta erkännande ber jag få tillägga några ord. När jag fick se detta betänkande tryckt och deraf erfor att i denna punkt en reservation vidfogats förutom den af mig sjelf afgifna, kunde jag icke undgå en viss förvåning deröfver att reservanten upprepade samma skäl, som han förut inom Utskottet framställt, och hvilka då blefvo på ett, som jag föreställde mig att han måtte funnit, tillfyllestgörande sätt vederlagda; jag kunde visserligen icke tro annat än att han kommit ifrån det uppenbara missförstånd, till hvilket han dock nu här åter gjort sig skyldig. Det är alls icke fråga om att drifva någon finsk språkpropaganda i denna nordliga del af vårt land, eller att här dana en nordlig utikik för fenno-maner och ryssar. Då reservanten lägger vikt vid att göra den nu finsktalande befolkningen deruppe till svensktalande, så går han i samma riktning som jag; men frågan gäller: *hur* skall detta ske? Är det genom att skicka till dem skollärare, prester och tjänstemän, som icke alls kunna deras språk? Eller genom att skaffa dem lärare som kunna såväl svenska som finska språket, som sjelfva fått inhemta en grundlig grammatikalisk undervisning i båda? Tror man det är tillräckligt för presten, domaren, skolläraren deruppe, att nödtorftigt känna några finska ord och kunna tala om de vanligaste hvardagsförhållandena? Eller tror man icke, att

att det för personer i deras ställning är nödvändigt att hafva genom ett ordentligt, skolmässigt studium förvärfvat verkliga insigter i språket? Just genom att t. ex. skolläraren, som bland de finska barnen skall utbreda kännedom om svenska språket, tillika har en grundlig kännedom om finskan, skall man underlätta vinnandet af det mål, reservanten ställer för sig, och som jag lika med honom anser önskligt. I detta hänseende har jag inom Utskottet åberopat Norges exempel; och när han för sin mening åberopat detsamma, så visar detta endast att han icke tagit kännedom om verkliga förhållandena i Norge, dem jag i en särskild skrift för Utskottet framhöll.

Med hänsyn till den särskilda undervisning, som behöfdes för de finsktalande barnen, har Haparanda skola haft en lärare mer, än andra läroverk af samma grad: såsom tvåklassigt hade det tre, såsom treklassigt fick det fyra lärare. Med dessa lärokrafter har man för närvarande deruppe i Haparanda kommit derhän, genom utmärkt nit och skicklighet hos lärarne, att ynglingar från detta läroverk kunnat direkt inträda i sjuette klassen vid högre elementarläroverk. När ett sådant ytterligare resultat, utöfver det med den fjerdje läraren ursprungligen afsedda, uppnåtts, att föräldrar kunnat hålla sina barn så länge hemma hos sig, synes detta vara ett för godt pris vunnet önskemål. Redan med afseende på de långa afstånden mellan de nordliga landsdelarnes städer och läroverk kunde väl billigheten påkalla att låta Haparanda få behålla hittillsvarande lärokrafter, hvilka Departements-chefen utan uppgifna skäl vill förminska. Dessutom kvarstår ju det ursprungliga skälet, att särskilda anordningar, som kräfva större lärarekrafter än vid andra treklassiga läroverk, behöfvas för de finsktalande barnens undervisning. Jag anser fortfarande, hvilket ock från början var Utskottets mening, att för det nya ändamål, som jag tillåtit mig att förorda, ännu ytterligare en adjunkt erfordras vid Haparanda läroverk, nemligen för att bereda tillfälle, åtminstone på ett ställe i landet, till undervisning i finska språket. Detta syftemål står i den bästa öfverensstämmelse med den åtgärd, som Riksdagen förut vidtagit, men som endast blir ett stadgande på papperet, om icke derjemte offentlig undervisning i finska anordnas, jag menar den bestämmelse, som, i följd af en Riksdagens skrivelse till Kongl. Maj:t, påbjöds genom kungörelsen af den 21 Maj 1869, hvarigenom förordnades "att vid tillsättning af tjänstebefattningar inom de delar af Norrbottens län, der finska och lappska språken talas, företräde lemnas sådan kompetent sökande, som med jemngod skicklighet och lika förvärfvad tjänstemannaduglighet med de öfriga sökande, styrker sig vara mäktigt det eller de (ofvanberörda) språk, som af befolkningen talas i den ort, der tjänstebefattningen är ledig." Med denna bestämmelse står, som sagdt, i bästa öfverensstämmelse hvad som här föreslås, nemligen att bereda tillfälle till undervisning i finska språket. Om man tänker sig finsktalande barn från det distrikt, i hvars midt Haparanda ligger, hvilka genomgå detta, låt vara endast treklassiga läroverk, och derefter Luleå eller ett annat högre elementarläroverk, vid akademien aflägga examina för någon embetsmannabana och sedermera återvända till sin hembygd för att der inträda i den civila eller judiciela administrationens tjänst, så skola dessa genom

den skolmässiga undervisning uti finska, som de i Haparanda åtnjutit, ega en sådan finsk språkkänedom, som vi kunna hafva rätt att af dem fordra, men som de icke kunnat vinna endast med att under de första barnåren i sina fattiga hem hafva lärt sig språket blott praktiskt genom samtal med föräldrarne och deras tjenare.

Jag skulle derföre kunna anse mig hafva goda skäl att yrka bifall till min reservation; men när Utskottet åtminstone haft den godheten att rädda Haparanda elementarläroverk från det af Kongl. Maj:ts Ecklesiastikminister mot detsamma tillämnade attentat, så skall jag inskränka mig att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr *Hæggström* förenade sig med Herr *Hedin*.

Herr *Adlersparre*: Jag ber att få protestera emot det påstående, att jag i Utskottet skulle hafva funnit mig vederlagd och instämt i Utskottets beslut. Som Herrarne här flere gånger hört från stockholmsbänken blef inom Utskottet först fattade provisoriska beslut och sedan definitiva. Så var förhållandet äfven med denna punkt. Under den öfverläggning, som föregick det provisoriska beslutet, bestridde jag lämpligheten af detsamma, med stöd af skäl hvilka jag för min del ansåg riktiga och icke vederlagda. Sedermera tog jag i Ecklesiastik-departementet närmare reda på förhållandet och upplyste Utskottet, på grund af hvad jag sålunda inhemtat, att Haparanda elementarläroverk alltsedan 1833 haft en lärare utöfver det vid dylika elementarskolor vanliga lärareantalet, icke för att undervisa *uti* finska språket, utan derföre att undervisningen vid detta läroverk stundom måste meddelas *på* finska språket, enär i skolan stundom intagas finska barn, som icke kunna svenska, när de komma dit och derföre måste förnämligast i första klassen undervisas på sitt modersmål, finskan. Detta har jag icke kunnat annat än anse lämpligt och klokt, samt att det är just i den riktningen undervisningen bör fortgå, för att göra vår finsktalande befolkning så svensk som möjligt. Utskottets förslag deremot att denna öfvertaliga lärare skall hafva skyldighet att undervisa skolbarnen *uti* finska språket, d. v. s. uti finsk grammatik och finsk skrifning, har jag oafbrutet ogillat. Haparanda elementarskola lär vara ett treklassigt läroverk, der eleverna således, efter att hafva intagits vid nio à tio års ålder, vanligen utgå vid tolf à fjorton års; hvarföre det ej kan der blifva fråga om att bilda, vare sig blifvande domare, skollärare, prester, eller civile embetsmän afsedde för den finsktalande befolkningen; utan är undervisningen der af en mer underordnad beskaffenhet. Vare härmed hurusomhelst, jag vidblef inom Utskottet den åsigt, att det icke är rätta sättet att, såsom Utskottet föreslagit, deruppe i gränsorten mot Ryssland, anställa en lärare med det åliggandet att undervisa svenska undersåters barn i det språk, som på andra sidan gränsen är det nationela och herrskande.

Hvad angår de norska förhållandena, har jag, så godt jag medhunnit, sökt att ur *säkra* källor taga reda på dem. Jag har här i min hand den norska regeringens "*Budget-forslag vedkommende Oplysningsvæsenets Fond*"; aflemnad till det nu sittande Storthinget. På sid. 5 upptages kostnaderna för anordningar "*nærmest sigtende*" att i de nordliga pro-

vinserna utbreda det *norska* språket. Här finner man ett *lärareseminarium*, der unge män, som söka anställning inom Finmarken, få undervisning i finska språket. Det är i tydligt uttalad afsigt att utbreda det *norska* språket till landets nordligaste innebyggare, som den norska staten sålunda lemnat anslag och inrättat bildningsanstalt för *lärare*. Dertill har jag, äfven från säker källa, fått en annan upplysning, som visar riktningen af den norska statens sträfvanden i förevarande hänseende, och som ytterligare öfvertygar mig, att min uppfattning är den riktiga. Åtskilliga kommuner i Norge åtnjuta nemligen anslag af staten, om de mottaga finska barn, hvilkas föräldrar äro så fattige, att de frivilligt lemna barnen ifrån sig, och utackordera dem uti *norska* familjer, till vård och uppfostran. Det var dessa förhållanden jag åsyftade, då jag förordade Norges föredöme. Mitt yttrande torde således ej böra skrivas på okunighetens räkning; jag undviker, som fallet antagligen är med Herrarne allesammans, att yttra mig i saker, hvarom jag saknar kännedom.

Representanten från Wenersborg yttrade, att farhågan för finska språkets inträngande och deraf följande olägenheter i politiskt afseende vore ogrundad. Han varnade oss från att begå den ofördragsamhet, hvar till Danmark gjorde sig skyldig emot sina tyska undersåter. Härom yttrade jag dock ej ett ord i min reservation. Jag ber likväl med anledning häraf först få påminna, huru nationalitetsprincipen på sednare tiden blifvit använd; jag tror att erfarenheten i det hänseendet tillräckligt berättigar oss att inom den svenska Finmarken sprida det *svenska* språket. Detta bör dock ske utan tvång och maktspråk och icke så som det till förmån för danska språket skedde i Slesvig under den tid Danmark der var rådande, då det tyska språket i flera skolor var förbjudet. Här är det icke fråga om att utfärda något *förbud*, utan endast om att icke blindvis bidra till ett ytterligare spridande af det finska språket. Det är detta sednare jag för min del önskar afvända, just derföre att det motsatta förfarandet i min tanke omöjligen kan ligga uti *svenska* statens intresse. Att farhågan ej torde vara så aldeles oberättigad, derpå vill jag blott anföra något från nyaste tidens historia. Preussen ville hafva en örlogshamn vid Östersjön; nationalitetsprincipen begagnades — och Preussen är nu egare af Kiel. Det finnes en annan makt, som vill hafva en hamn i Vesterhafvet — och vägen dit går öfver vår finska lappmark. Att blunda för dylika saker, är för mig en omöjlighet. Jag har derför ansett för min skyldighet att reservera mig emot Utskottets hemställan, och jag yrkar fortfarande bifall till denna min reservation.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: En talare på stockholmsbänken framhöll nödvändigheten af undervisning i finska språket för att kunna få finska prester, domare, läkare och civila embetsmän för den finska befolkningen. Jag vet icke om alla dessa tjänstemän kunna utbildas i ett treklassigt elementarläroverk, men jag tror icke att det är möjligt. Ej heller kan det vara afsigten med den undervisning på finska, som nu lemnas i Haparanda; ty den afser väl egentligen ingenting annat än att åt den finska befolkningen i orten lemna tillfälle till kännedom och kunskap i dess eget språk. Men att svenska staten bör inom sina gränser uppmuntra ett

främmande språk, likasom göra propaganda deråt, något som ovilkorligen blir följden af Utskottets förslag om särskild lärare deri, kan jag icke inse.

Samme ärade talare behagade göra den anmärkningen, att jag vore känd för att roa Kammaren, för att dermed liksom antyda, att det icke vore värdt att just synnerligen fästa sig vid hvad jag säger. Jag åberopade endast ett historiskt faktum, hvars existens han icke kan förneka, och hvars resultat han har för sina ögon, nemligen Skånes införlifvande med Sverige, ett faktum, som gör att jag står här och talar, om också icke en så vacker och välljudande svenska, som hans. Hade Sverige anställt lärare i danskan i Skåne, så Gud vet huru det hade gått med den svenska nationaliteten och det svenska språket i den provinsen. Skulle jag någon gång hafva försatt Kammaren i muntert lynne, så tror jag icke att jag derigenom gjort någonting värre, än den som ganska ofta sätter Kammaren i dåligt lynne och gifver dess känslor en stämning, som är allt annat än angenäm.

Herr Hedin: Naturligtvis är det historiska faktum, hvarpå den siste ärade talaren anspelade, företrädesvis derigenom af betydelse, att vi hafva detta faktum att tacka för att han nu står här. Derfor var det ock i sin ordning, att han erinrade oss om, att detta faktum haft en sådan följd.

Beträffande hvad min ärade granne här till höger anförde, så har han icke gjort mig den äran att höra efter hvad jag sade, ty han påstod, det jag skulle använt det argument, att man i treklassiga läroverk skulle kunna bildas till prest, lärare eller civil embetsman. Jag har icke sagt någon sådan dumbet, det vet han förmodligen lika väl som jag. För säkerhets skull vill jag dock, så obehagligt det än är att upprepa hvad man förut sagt, till närmare upplysning för honom om min mening, ånyo uttala samma ord jag förut i ämnet yttrat, nemligen, att den som efter studier vid ett läroverk, låt vara ett treklassigt, fortsätter desamma och går till akademien för att utbilda sig till verksamhet i den ena eller andra offentliga riktningen, kan, derest han vid detta läroverk fått en grundläggande grammatikalisk undervisning i det finska språket, hvilket talats i hans hem, duga till skötande af en offentlig tjänstebefattning i de finska distrikten, men att han icke förvärfvar sig en dylik duglighet blott derigenom, att han i sin barndom af föräldrar och deras tjänstefolk lärt sig det finska tungomålet, ty dermed har han icke inhemtat den språkkännedom, man har rätt att vänta af en statens tjänsteman. Jag hemställer till nämnde talare, huru han skall bära sig åt med att göra den finska befolkningen så svensk som möjligt, om han icke har något meddelelsemedel med densamma, huru han vill förhandla med dem, undervisa dem, ingifva dem intresse för svenska språket och kärlek för det svenska samhället, om han ej kan deras språk; och förrän den ärade talaren svarar mig på denna fråga, förr duger hans invändning till ingenting, utan utgör snarare ett bevis för sanningen af mitt påstående. Jag önskar att denna finska befolkning skall blifva svensktalande medborgare och för detta ändamål vill jag bereda dem skollärare, som förstå deras språk, gifva dem

domare och civile tjenstemän, som kunna förhandla med dem på deras eget tungomål.

Talaren åberopade sin stora kännedom om de norska förhållandena. Dessa känner jag emellertid fullt ut lika bra som han, eftersom jag var den, som inom Utskottet först derpå fästade uppmärksamhet, och jag skall be, att få något komplettera hans uppgifter i detta hänseende. I Norge har sedan länge funnits en professor vid universitetet i Christiania, som haft till uppgift att meddela undervisning i finska och lappska språken, och staten har lemnat understöd till skollärare, som rest till Helsingfors för att utbilda sig i finskan o. s. v. Vidare har jag uti min i ämnet utgifna broschyr upplyst om de öfriga åtgärder, man i Norge vidtagit för att bereda finsktalande barn undervisning i norska språket, så att jag torde endast få hänvisa till innehållet af densamma.

Hvad slutligen vidkommer talarens, påstående, att Danmark förbjudit det tyska språkets bruk i södra Slesvig så förklarar jag härmed, att denna uppgift icke är sann, att något sådant faktum icke finnes i Danmarks historia.

Herr Adlersparre: Jag ber, att den siste ärade talaren icke måtte taga mina ord så häftigt. Jag har icke nämnt något om "min stora kännedom" eller "mina märkvärdiga upptäckter" eller något dylikt. Jag sade endast helt lugnt, att jag tagit reda på förhållandena, så godt jag kunnat och från säkra källor, och jag är öfvertygad om, att åtskilliga specialiteter ännu återstå för mig att inhemta, innan jag kommer till en full sakkännedom i detta ämne.

Han förnekade bland annat riktigheten af den uppgiften, att Danmark förbjudit det tyska språket i Slesvig. Jag har ej sagt annat än hvad jag från tillförlitligt håll fått upplysning om, och jag skall angifva, hvarifrån jag hemtat denna uppgift. Med anledning af diskussionen inom Särskilda Utskottet tog jag mig friheten att tillskrifva svenske konsuln i Kiel, med anhållan att förskaffa mig säkra upplysningar om förhållandet, och han uppgaf för mig den författning, enligt hvilken Danmark under något af åren efter 1852, jag vill minnas af den 15 Februari 1854, indelat Slesvig i tre särskilda skoldistrikter. I det norra distriktet fick endast danska, men ej tyska språket, i skolorna begagnas, i mellersta, danska och tyska språken, och i södra distriktet, tyska språket. Är häruti något misstag, hvilket jag icke har anledning tro, har jag åtminstone icke gjort det afsigtligt.

Samme talare framställde till mig det spörsmål, huru man skulle bära sig åt för att lära de finska barnen svenska språket. Jag svarar dertill: jo, på samma sätt, som vi gjort alltsedan 1833, då de vid Haparanda läroverk anställde lärare undervisa finska barn, som ej kunna tala svenska, på finska språket. När dessa barn kommit till läroverket, antager jag att de, samtidigt med att de fått sin första skolundervisning på finska språket, äfven lärt sig svenska. Detta är en helt annan åtgärd, än att inrätta en lärarebefattning för skolungdomens undervisning uti finska språket.

Jag vidhåller mitt förut framställda yrkande.

Herr Törnfeldt: Dessa begge Herrar på stockholmsbänken tyckas mig vara ense deri, att de båda vilja, det finnarne i Norrland skola blifva kunnige i svenska språket. Det borde derföre icke stå i förslaget, att en lärare skulle ega skyldighet att undervisa i finska språket, utan att en i finska språket kunnig lärare skulle anställas, med skyldighet att undervisa finska barn i svenska språket.

Sedan öfverläggningen nu förklarats slutad, gåfvos, i enlighet med de meningar, som derunder blifvit framställda, propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på yrkandet, att det förslag måtte antagas, som Herr Adlersparre i sin vid denna punkt afgifna reservation framlagt. Herr vice Talmannen fann den första propositionen besvarad med öfvervägande ja, men votering begärdes, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i 19:de punkten af dess utlåtande N:o 1,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, i hvad den skiljer sig från det förslag som blifvit framställt i Herr Adlersparres vid utlåtandet i denna punkt fogade reservation, bifallit reservantens berörde förslag.

Öfver denna proposition företogs derefter omröstning och visade röstsedlarne vid sammanräkning 69 ja mot 52 nej, i följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

Med föredragningen af återstående punkter i föreliggande utlåtande, ville Kammaren, i anseende till den långt framskridna tiden, låta anstå till ett annat sammanträde.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 5, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner dels om införande af bevillningstaxering i Westerbottens och Norrbottens läns lappmarker och

dels med förslag till förordning angående skattläggningsmetod för samma lappmarker;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 14, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition om antagande af förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket, dels väckt motion angående bestämmelser i afseende å nämnda beskattning;

Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets betänkande N:o 1, angående vissa delar af Kongl. Maj:ts proposition om antagande af ett förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket; samt

Banko Utskottets betänkande N:o 15, med förslag rörande afdelningarne 1 och 2 i bankoreglementet.

Dessa ärenden, som nu för första gången bordlades, skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

Kammarrens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 1 på natten.

In fidem
H. Husberg.
